

Raamatukogu

ISSN 0235-0351

-
- * Kooliraamatukogud tänases päevas
 - * Lugejakoolitus võrgust
 - * Raamatukogunduse õpetamine Viljandi Kultuurikolledžis
 - * Vahemõtteid raamatuaastal jm.
-

2/2001

RK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

2/2001

Toimetuse kolleegium:

AIRA LEPIK
REET OLEVSOO
URVE TÖNNOV
TIIU VALM
ANNE VALMAS
MEELI VESKUS

Tegevtoimetaja / Editor ENE RIET
Toimetaja MAIRE LIIVAMETS
Keeletoimetaja ELLEN ARNOVER
Tehniline toimetaja TIIU TALI
Kujundus KERSTI TORMIS
Kaanfotod: MALEV TOOM
Tartu Kõrgema Kunstikooli
raamatukogu

Address / Address:

15189 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetus
tel. (372) 6 307 128
faks (372) 6 311 410
elektronpost: enerk@nlib.ee
kodulehekülj:
[http://www.nlib.ee/anded/rk/
indexrk.html](http://www.nlib.ee/anded/rk/indexrk.html)
[http://www.nlib.ee/inglise/anded/rk/
iindexrk.html](http://www.nlib.ee/inglise/anded/rk/iindexrk.html)

ISSN 0235 - 0351
Ilmub 6 korda aastas

AUSTET RAAMATURAHVAS, HÄÄ RAAMATUKOGURAHVAS!

Ehkki jätame raamatuaastaga hüvasti, jääb sõna *raamat* meie ala mõtetes ja tegemistes ikka esimesele kohale. Ta on sinna lihtsalt sisse raiutud ja pole väge, mis suudaks seda muuta. Raamatukogude panus aasta tähtsündmusesse oli tegelikult vägev. Kui kord raamatuaasta arve ja tekste kokku liidetakse, siis oleme me kindlasti esireas, aga nii see peabki olema, sest teistsugust elu me ette ei kujuta. Nii et tegu pole kiituse otsimisega, pigem lootusega, et meie endi ja me riigi raamatutruudus on edaspidigi murdumatu.

Raamatu ülistamiseks on viimased kaksteist kuud palju sõnu paberile pandud, otsisin minagi tsiteerimisväärset. Leidsin, ent murrann ühtlasi truudust eesti raamatule, sest alltoodud lause kuulub hoopis Albert Camus'le: "See on raamatukogu," ütles ta. Ta hääldas halvasti seda sõna, mida ta oli kuulnud oma poja suust ja mis ei öelnud talle midagi, aga ta tundis ära raamatu kõite. "Jah," ütles Jacques pead tõstmata. Catherine Cormery kummardus üle tema öla. Ta vaatas kahte ristkülikut lambivalguses, ridade korrapärasest järjestust; ka tema hingas sisse selle lõhna, ja vahel libistas ta oma pesuveest kangete ja kortsuliste sõrmedega üle lehekülje, nagu püüaks ta paremini mõista, mis on raamat, läheneda veidigi neile märkidele, mis tema jaoks olid salapärased ja arusaamatud, kuid millest tema poeg leidis nii sageli ja tervete tundide vältel elu, mis jäi temale tundmatuks, ja kust poeg naasis, silmis see pilk, millega ta vaatas oma ema kui võõrast." ("Esimene inimene", lk. 188–189)

Tundkem siis aukartust raamatu ja raamatukogu ees, sest ega meil palju muud enam järele pole jäänudki.

Austet Raamaturahvas

SISUKORD

■ AVAVEERG	
Vahemõtteid raamatuaastal	Andres Langemets 4
■ PÄEVAKORRAL – KOOLIRAAMATUKOGUD	
Vastse-Kuuste raamatukogu	Mall Kõpp 5
Kreenholmi kooli raamatukogu	Tatjana Tokareva 7
Ahtme gümnaasiumi raamatukogu	Galina Smolina 8
■ TEADUSRAAMATUKOGU	
Lugejakoolitus võrgust	Taimi Nurmiste 11
100 aastat esimesest eestikeelsest heliplaadist	Katre Riisalu 14
■ RAAMATULUGU	
Raamatuaasta esindusteoseid	Helle Remmelt 17
■ JUTUTUBA	
Ela edasi, eesti raamatukogundus: Tiiu Pihlakas	Maire Liivamets 19
■ EESTI RAAMATU AASTA	
Raamatuaasta tähtteos	Tiina Aasmann 20
■ RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS	21
■ KÜSI JULGESTI	
Anzori Barkalaja ja Krista Talvi raamatukogunduse õpetamisest Viljandi Kultuurikolledžis	26
■ EESTI MÕTTELUGU	
Meie, eestlased	Mall Hiimäe 27
■ RAAMATUKOGU TURUEDUKUS	
Tasakaalustatud arvestuskaardi meetoodika	Aira Lepik 30
■ ARVUSTUS	
Läbi vaevademaa	Vaime Kabur 32
■ EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING	
ERÜ aastakoosolek	Katrin Kaugver 36
ERÜ – milleks?	Linda Kask, Reet Olevsoo 37
ERÜ kõnekoosolek	Malle Ermel 38
Raamatukoguhoidja – 21. sajandi elukutse	Ruth Hiie 39
Raamat kui kultuuriväärtus	
■ SÕNUMID	
Richard Antik ja Arhiiвраamatukogu	Merike Kiipus 40
Mälestame: Linda Liinve	41
■ SUMMARY	42

V AHEMÖTTEID RAAMATUAASTAL

ANDRES LANGEMETS

Ma ei kuulunud raamatuaasta initsiaatorite hulka, aga olen pisitasa hakanud seda ettevõtmist väga toetama. Eriti pärast seda, kui olen kodukandis Raplamaal käinud vähemalt kolmel korral lugejatega kohtumas. Näib nii, et pärast seda, kui hingusele läks kunagine Kirjanduse Propaganda Büroo, mis tegutses Kirjanike Liidu juures, ei tegele lugejate n.-ö. teenindamisega enam mitte keegi. Raamatukogudel napib raha raamatute ostmiseks, saati siis veel külaliste kutsumiseks ja honoreerimiseks. Nii et selles valdkonnas oli raamatuaasta väga teretunud.

Huvi raamatute ja kirjanike vastu pole põrmugi vähenenud. Rapla raamatukogus toimunud kohtumisele kodukandi kirjanikega tuli rahvast nii palju, et saal ei tahtnud ära mahutada.

Raamatuaasta propagandas jäeti ehk üks asi vähe teadvustatuks, kuigi avakonverents oli kõikehõlmav ja sisukas. Nimelt ei seletatud üldsusele piisava aredusega, et raamat ei tähenda ilmtingimata eesti ilukirjaniku teost, vaid teatavat traditsioonilist infosalvestuse vahendit. Raamatuteks me nimetame ju lõppeks ka mõnesid savitahvleid, Pühakirja osi, pap-püüruserulle ja tähtsamaid pärgamente. Raamat ei ole mitte ainult Gutenbergi-järgne trükipressi toode, vaid vaimne moodustis, millel on ajaloos olnud väga erinevaid salvestamisviise. Kuni tänaste elektrooniliste

salvestisteni välja – ka veebi-raamatud on ikka raamatud.

Just seetõttu käivitasime raamatuaasta komitee abil “Vikerraadios” sarja “*Ex libris – raamatuaasta lehekülgi*”, mis algas koos raamatuaastaga 2000. aasta aprillis ja kestab 2001. aasta aprillini. Saatesarja idee tuli Mall Jõelt, mulle tehti ettepanek seda projekti juhtida, põhiline teostaja on olnud aga kogu see aeg Mari Tarand Eesti Raadiost. Raamatute valiku nõuandjaid oli teisi, Toomas Haug näiteks. Idee oli välja valida aasta iga nädala jaoks kaks raamatut, mille kohta autorid esitavad “Vikerraadios” laupäeviti ja pühapäeviti kümme minutit enne kella kaht 7–10 minuti pikkuse essee. Saateid korratakse “Klassikaraadios” esmaspäeviti ja teisipäeviti kümme minutit enne kümnet. Nii on see sari kestnud nüüdseks juba kümme kuud ja küllap ta edeneb korralikult lõpuni. On olnud väga palju väga toredaid autoreid ja meeldivaid tekste, mida poleks patt ka kunagi kirjalikul kujul publitseerida. Kõik osavõtjad on suhtunud asjasse patriootilise innuga, sest honorari on “Vikerraadiol” olnud võimalik maksta ainult sümboolselt.

Siin ei ole mõtet midagi üksikut esile tõsta, küll aga selgitada koostaja põhimõtet, et tegu pole mitte eesti kirjanduse edetabeli või muu seesugusega. Välja on valitud nii ilukirjanduse kui ka muid raamatuid, kirjandusloolises mõttes olulisi, aga ka

pentsikuid. Seetõttu kuulsime, näiteks, käsitlust Leberechtist. Seetõttu ei peljanud me “Lendavaid sigu” ega Juhan Smuuli panust. Ka teatmeteoseid ja sõnaraamatuid mitte. Ain Kaalep üritas küll Mari Tarandi kaudu projektijuhti mõjutada, et “Elu tuli” polevat sugugi Gustav Suitsu kõige tähtsam ja parem teos, aga saatesarja juht jäi endale kindlaks – “Elu tuli” kasvatas üles terve põlvkonna noori eestlasi ja on seetõttu olulisem kui pettunud Suitsu “Tuulemaa”, mis kirjanduslikult on küll kahtlemata küpsem.

Niisiis sai valik tehtud demokraatliku jaheduse, mitte erakondliku kihuga. Ma olen elu-aegse raamatukogujuhataja poeg, kasvanudki lapsest saadik raamatukogus, sest see asus vallamajas, kus me ka ise elasime. Minu kujutluses, kuigi tegu oli tsenseeritud viiekümnendate aastatega, on raamatukogu oma vormilt midagi eriti demokraatlikku – Balzaci köidetest mitte kaugel “Sünnitusabi”, “Kolme musketäri” läheduses “Klim Samgini elu” jne. Annaks taevas riigile ja poliitikutele korralikke riuleid ja oleks nad kõik kenasti kataloogitud!

Mul on selles vallas ka üks ebademokraatlikkuse näide. Vist 1990. aastal esinesid Tuglase majas kaks soome kirjandusuurijat, kes kõnelesid naisvaatepunktist kirjanduses. Hämmeldunult üritas nendega vaielda Viivi Luik, aga nagu herneid vastu sein.

VASTSE-KUUSTE RAAMATUKOGU

MALL KÕPP

juhataja

Küsi siis "Loomingu" toimetaja arvamus ka. Ütlesin, et kui raamatutel oleksid suguelundid, küll siis hakkaks mu kodusel raamaturiulil alles ühteist toimuma! Selle minu lause trükkis ära üks esinejaist, Suvi Ahola, "Helsingin Sanomates" ja mõnitas pealekauba. Hea sõbratar Eva Lille ütles, et tule, aga tule, Andres, Soome, siinsed feministid ihkavad kõik su nahka oma tuppa seinale!

Miks ma seda kõike vestan, on ikka see, et käsitagem sõna *raamat* all midagi tema sisust sõltumatut. See on seesama vaidlus, kas hävitada mõni meile ebaseeldiv teos või mitte. Mäletame vaidlusi "Siioni tarkade protokollide" üle. Noh, otsustati poodidesse jäänud tiraažiosa kõrvaldada, aga mida siis sellega ikka saavutati? Eesti Vabariik ja juudiorganisatsioonid käitusid dzeržinskilike represseerijatena ja kaotasid raamatusõprade silmis palju oma usaldusest. Rünnetes raamatut kui teatavat kindlat vormi, ei saa ometigi hävitada sisu. Sisuga tuleb võidelda omaenese mentaalliteedis. Igatahes oli tegu väga piinliku episoodiga noore Eesti Vabariigi elus.

Raamatuaasta kõige tähtsam roll olgu raamatu, ükspuha millise sisuga või millises vormis raamatu väärtuse kergitamine ja temaga kui nähtusega taas-sõbrunemine.

Vastse-Kuuste raamatukogu avas oma ukseid kohaliku põhikooli hoone mugavates renoveeritud ruumides 25. septembril 1998. Tegemist on ühendatud küla- ja kooliraamatukoguga.

Raamatukogude liitmise mõte tekkis aastapäevad varem. Ühelt poolt tingis seda vajadus valla eelarvet koomale tõmmata, teiselt poolt soov teha vallakeskuses kahe teineteist dubleeriva väikese raamatukogu asemele üks tänapäeva nõuetele vastav infokeskus. Kavatsed eesmärgi teostumise üle pidas vallavanem Lennart Liba nõu asutuste juhtide ja volikoguga. Ettepanek tuua külaraamatukogu koolimajja tuli kohaliku põhikooli direktorilt Marje Kooritsalt. Koolil leidsid sobivad ruumid ja direktor uskus korraliku raamatukogu avamisega palju juurde võitvat: enne ühendamist asus kooliraamatukogu kitsastes tingimustes, lahtioleku aeg oli lühike, põhikogu kesine.

Raamatukogude ühendamisel anti kooliraamatukogu väike põhikogu külaraamatukogule. Õppekogu (õpikud, metoodiline kirjandus, õppetööks vajalikud teatmeteosed, sõnaraamatud ja käsiraamatud) jäi kooli alluvusse. Kuna põhikogu oli üle antud, polnud kooliraamatukogul statistilise aruande esitamine enam vajalik.

Õppekoguga jäi tegelema poole kohaga töötav raamatukoguhoidja. Peab aga lisama, et käesolevast eelarveaastast alates koondati kooli raamatukoguhoidja koht ning tööülesannete ümberkorraldamise tõttu hooldab nüüd õppekogu kooli sekretär, kes varasema 0,75 koha asemel töötab täiskohaga. Praegu on Vastse-Kuuste raamatukogus

kaks täiskohaga raamatukoguhoidjat – peale minu veel raamatukoguhoidja Külli Tohvri. Kahe töötaja olemasolu on hädavajalik, sest uut tüüpi raamatukogu peab täitma nii rahva- kui kooliraamatukogu ülesandeid. Lugejate, külastuste ja laenutuste arv on kasvanud (enne ühendamist 1997. aastal oli 505 lugejat, 5759 külastust ja 19 653 laenutust, 2000. aastal olid need arvud vastavalt 582, 14 575 ja 24 569). Väga sageli tuleb vastata päringutele – möödunud aastal oli neid 1015.

Loomulikult korraldame ka kirjandusüritusi ja raamatukogutunde. Siin tunnetame koolipoolset vajadust ja ka valmidust koostööks. Rohkesti aega kulub kogu korrastamisele, sest õpilasi käib meil palju ning teavikute liikumine on kiire. Tavaliselt on meil rohkem kui sada külastust päevas. Raamatukogu on avatud ka suvel ja koolivaheaegadel. Internetipunkt on avatud igal tööpäeval seitse tundi.

Kaks ja pool aastat töötamist ühendatud kooli- ja külaraamatukogus lubab vaagida niisuguse koosluse häid ja halbu külgi.

Asukoha mõttes ei kaotanud raamatukogude ühendamise keegi. Vana külaraamatukogu, mis oli neljatoalises korteris, asus praegusest põhikooli hoones asuvast raamatukogust paarisaja meetri kaugusel valla keskaleviku elamukvartalis. Uus raamatukogu asukoht on peale alevikurahva soodne ka teistele külastajatele, sest bussipeatus on koolimaja ees ja teised ametiasutused asuvad meist mõnesaja meetri raadiuses.

Esimesel korral asetseval 125-ruutmeetrisel raamatukogul on kaks sissepääsu. See on häda-

vajalik: ühelt poolt peab täiskasvanud lugejal olema võimalus siseneda raamatukokku segamatult ja rahulikult, teiselt poolt on kooliõpilastel ja pedagoogidel mugav sisse astuda otse kooliruumidest, ilma et peaks riietuma või jalanõusid vahetama. Raamatukogus kohutuvad aga nii täiskasvanud lugejad kui ka lapsed, raamatukoguhoidja kohustus on teenindada võimalikult kvaliteetselt mõlemat gruppi. Lugejaskonna paremaks teenindamiseks oleme kogud paigutanud eraldi ruumidesse, nii et välississekäigu suunas jääb täiskasvanutele mõeldud kirjandus (siin asub ka internetipunkt), kooli poole lastele mõeldud raamatud.

Päriselt lapsi ja täiskasvanuid eraldada pole siiski võimalik. Nimelt on laste fondi ruum ühtlasi nende lugemistuba, mis mõnikord häirib täiskasvanute tööd, eriti vahetundide ajal. Selles peitubki ühendatud kooli- ja külaraamatukogu suurim probleem. Paraku ei mõtle paljud õpilased tõsiasjale, et raamatukogu on õppimise ja lugemise paik, mitte omavahelise suhtlemise ja liikumismängude mängimise koht. Nii peab raamatukoguhoidja lisaks põhitööle täitma pidevalt korrapidajaõpetaja kohustusi. Olukorra leevendamiseks on hädavajalikud lugemissaalist eraldi asuvad lugemislauad, kus täiskasvanud saavad segamatult lugeda. Õnneks on meil olemas ka vaiksemad nurgad. Kokku on meie raamatukogus 21 lugejakohta.

Oleme tähele pannud, et täiskasvanud lugejate (eriti vanemate inimeste) suhtumine õpilaste nõrka distsipliinitundesse on üllatavalt salliv. Keegi ei pahanda isegi siis, kui lugemistoa suure laua ümber toimub aine- või raamatukogutund. Mõistagi peab ühendatud raamatukogus leiduma tundide läbiviimise võimalus – õpilased ei tohi millestki ilma jääda. Meil ei kannata ka täiskasvanud lugejad, sest kui üks töötaja on seotud tunni või üritusega, tegeleb teine samal ajal teenindamisega.

Arvan, et meie raamatukogu lugejaskonna teenindamise kvaliteet ei ole seoses kooli- ja külaraamatukogu ühendamise halvenenud ning keegi ei ole selle

Täiskasvanud ei pahanda, kui lugemistoa suure laua ümber peetakse aine- või raamatukogutundi. Kui üks töötaja (pildil Külli Tohvri) on seotud tunniga, teenindab teine samal ajal lugejaid. Ulut tüüpi raamatukogus on kaks töötajat hädavajalikud.

tulemusel kaotanud. Võitjatest saab aga rääkida küll – need on põhikooli õpilased ja kahtlemata ka õpetajad, kellel on varasemaga võrreldes palju paremad tingimused vajaliku materjali kättesaamiseks, ja seda väga lähedalt ning kerge vaevaga. Endise kooliraamatukogu põhikogu oli, võrreldes rahvaraamatukogu koguga, siiski kaduvväike ja ka lahtiolekuajad olid märgatavalt lühemad.

Küll on aga ühendatud raamatukogu komplekteerimine keerulisem ja mitmetahulisem kui endises külaraamatukogus, sest silmas tuleb pidada nii kooli- kui külaraamatukogu nõudmisi. Peame ju arvestama, et kohaliku kooli õpilased leiaksid siit kogu klassiväliseks tööks ja koduste ülesannete täitmiseks vajaliku kirjanduse. Antud olukorras nõutakse kõrgetasemelist ja dubleerivat teatmekogu, lisaks vajatakse kooliprogrammis soovitatavaid raamatuid piisavas eksemplaarsuses, samuti algupärase eesti lastekirjanduse ning perioodikaväljaannete sisukat kogu. Püüame osta ka Eestis ilmuvaid lastele ja noorsoole mõeldud tõlkeraamatuid. Teisalt tuleb ka täiskasvanutele mõeldud ilukirjandust muretseda. Raha vähesuse tõttu seisame pidevalt valiku ees – mida, kui palju. Soov on komplekteerida võimalikult täielik eesti kirjanduse kogu, samuti ostame maailmakirjanduse klassikat ning ajaloolisi romaane. Kui raha üle jääb, muretseme valikuliselt põnevus- ja

ajaviitekirjandust, ulmet, huumorit.

Vastse-Kuuste vallavalitsuselt rahvaraamatukogule eraldatav komplekteerimissumma ei ole pärast kooliraamatukoguga ühendamist suurenenud. Eriti pole muutunud ka kooliraamatukogu vastav summa. Meie vald jälgis kokkuhoiu nimel juba enne raamatukogude ühendamist nende komplekteerimissummasid – et tellimised oleksid ikka kooskõlastatud. Siiski saab Vastse-Kuuste raamatukogu omavalitsuselt küllalt suure raamatuostusumma: 2001. aastal 49 krooni teeninduspiirkonna ühe elaniku kohta (piirkonna suurus 1000 elanikku).

Kui juba kokkuhoiust juttu oli, siis lisaks sellele on kohalik omavalitsus suutnud kokku hoida ka ruumide ülalpidamiskuludes, infotehnoloogias, inventari muretsemises, side- ja bürookuludes. Vastse-Kuuste sarnase raamatukogu avamine nõuab aga paratamatult omavalitsuselt täiendavaid investeeringuid ruumide renoveerimiseks, sisustuse, infotehnoloogia ning turvaseadmete muretsemiseks.

Arvan siiski, et kooli- ja külaraamatukogude ühendamine Vastse-Kuustes on end õigustanud. Vallaelanikele on loodud nüüdisaegse sisustuse ja infotehnoloogiaga varustatud kultuuri-, teabe- ja õpikeskus – tõeline infokeskus. Peale Vastse-Kuuste vallavalitsuse ja valla volikogu on sellele kaasa aidanud ka Kultuuriministeerium, Avatud Eesti Fond ja Eesti Kultuurkapital.

KREENHOLMI KOOLI RAAMATUKOGU

TATJANA TOKAREVA

raamatukoguhoidja

Viiekümne viie aastase Narva Kreenholmi kooli raamatukogu ainelist põhibaasi võib ainult kadestada. Tõsi, raamatukogu alustas neli aastat hiljem kui Narva kool nr. 4 – nõnda teda algul kutsuti, aga selles raamatukogus on lugenud ja üles kasvanud rohkem kui üks põlvkond narvalasi. Paljud meie endistest lugejatest on praegu tuntud kohalikud spetsialistid, mõnedki töötavad linnas võtmepositsioonil.

Milline näeb välja aga tänane Kreenholmi kooli raamatukogu? Pärast 1997. aastal tehtud kapitaalremonti on meie kasutuses 150 m² üldpinda. Meil on 24-kohaline lugemissaal, 16 000 raamatut ja 20 000 õpikut, mis maksavad ligi miljon krooni. Nii lugejad kui raamatukoguhoidja tunnevad end valgetes ruumides, hea varustuse, uue mööbli ja lillede keskel mugavalt. Aastate jooksul komplekteeritud küllalt mitmekesine teatme-, metoodilise ja populaarteadusliku kirjanduse kogu kergendab õpetajatel tunde ette valmistada, õpilased aga täiendavad ja omandavad siin uusi teadmisi. Meie lugejate kasutuses on nii laste kui ka taimede ja loomade entsüklopeedia. Suurt huvi on õpetajate ja algklasside õpilaste hulgas ärganud nooremale koolieale mõeldud entsüklopeedia "Что такое, кто такой" kaks väljaannet, samuti mitmesugused teatmeteosed, näiteks "Почемучка", "Экология в картинках", "Математика в картинках", "История в картинках". Meil leidub täielik kogu vene kirjanduse klassikuid, praegu komplekteerime eesti autoreid, kes kuuluvad eesti kirjanduse koolikohustuslikku prog-

Narva Kreenholmi kooli raamatukogu on uhke oma valgetele ruumidele, uuele mööblile ja lugejaid rahuldavale kogule.

rammi. Kogu pealkirjaga "Eesti-maa" täieneb iga aastaga. Siin leidub metoodilisi materjale eesti keele õpetamiseks, ilukirjandust ja populaarteaduslikke väljaandeid. Kahjuks ei jätku meil vahendeid kõige vajaliku soetamiseks. Hiljuti pöördusime kooli hoolekande nõukogu poole palvega, et meie eraldataks raha eesti kirjanduse ostmiseks. Nad nõustusid, ja nüüd on meie kasutuses hulk eesti autoreid vene keeles (Tammsaare, Kreutzwald jt.). Tore, et neist mitmed on avaldatud paralleeltekstiga. Palju abi eesti kirjanduse tutvustamisel pakub ajakiri "Радуга". Kooli raamatukoguhoidja töötab käsikäes aineõpetajate ja klassijuhatajatega. Septembri lõpus esitame me tavaliselt õpikute tellimused järgmiseks õppeaastaks. Selleks pöördume kirjastustesse "Avita", "Koolibri" ja TEA. Mõnele, näiteks vene keele ja kirjanduse, ajaloo ja eesti keele

õpetajale meeldib tunde läbi viia raamatukogus. Raamatukoguhoidja ülesandeks jääb sel juhul valida teatmekirjandust ja korraldada vastavaid näitusi. Aga kui toimub eesti keele tund teemal "Raamatukogu", juhib raamatukoguhoidja ekskursiooni vene keeles ja õpetaja tõlgib eesti keelde. Õpilastele niisugused tunnid meeldivad, sellest annavad tunnistust ka nende kodukirjandid "Meie raamatukogu".

Algkoolis töötab klubi "Miksikene". Raamatukoguhoidja korraldab seal osalejatele näitusi ja koostab temaatilisi viktoriine. Loomulikult eksponeeritakse raamatukogus ka mitmesugustele tähtpäevadele ja sündmustele pühendatud pikemaajalisi näitusi, samuti tutvustame õpilaste endi koostatud referaate. Linnaraamatukogust hangitud teabe põhjal haruldasmatel ja huvitavamatel teemadel kirjutatud referaate säilitame aga oma kogus metoodilise õppevahendina. Suure huviga loetakse õpilastoid Põhjamaadest, Euroopa Liidust, Ida-Virumaast ja Narvast, keemiateadlastest. Ka on pidevalt kasutusel ajalehelõigete kogu "Kõik Eesti kohta".

Tihti on raamatunäitus vaid üks osa suuremast üritusest. Meenuvad näiteks pidustused, mis olid pühendatud Eno Raua loomingu. Tema loomingu põhjal lavastasime

näidendi, toimus vestlusring ja viktoriin, lapsed joonistasid oma lemmikkangelasi ja valmistasid temaatilisi mänguasju. Puškini nädal oli pühendatud suure vene poeedi 200. sünniaastapäevale. Selles osalesid kõik õpilased – ühed kirjutasid referaate, teised esinesid luulekonkursil, kolmandad töid lavale muinasjutte.

Meie raamatukogu külastavad peaaegu kõik Kreenholmi kooli õpilased ja töötajad. Iga päev viibib raamatukogus sadu inimesi, sellele lisaks veel tähtpäevade tähistamine ja juba mainitud tunnid. Igal aastal pühitsetakse teise klassi õpilased lugejaks, järgnevad raamatukogu tutvustavad tunnid. Kolmandale klassile õpetame, kuidas õiget raamatut valida, neljanda klassi pühendame aga juba raamatu "hinge" saladustesse. Viienda klassi lapsed võtsid möödunud aastal osa ajakirja "Hea Laps" viktoriinist ja võitsid auhinna, kuuendale klassile õpetame teatmeteostes orienteerumist. Igal aastal toimub ekskursioon lasteaiavanimale rühmale. See on n.-ö. ettevalmistus meie kooli tulekuks. Selgitame, kuidas raamatut kasutada ja hoida, näitame huvitavaid nende eale sobivaid väljaandeid, korraldame mängu kuuldu kohta ja viktoriini muinasjuttudest. Loodame, et see mõjutab veidi ka vanemaid kooli valikul.

Viimastel aastatel on kasvanud noorte huvi perioodiliste väljaannete, entsüklopeediate ja kõikvõimaliku teatmekirjanduse vastu. Seda vaatamata arvutitele ja videomaterjalidele. Tõepoolest – targemat raamatust pole inimesed veel välja mõelnud!

Mõistagi on meil ka tuleviku- ja plaanid. Kõigepealt sooviksime üle minna arvutiga teenindamisele. Teiseks tahaksime rajada kooli pedagoogidele raamatukogu baasil metoodilise keskuse. Selleks et suudaksime täita kõiki meie raamatukogu lugeja vajadusi, kavatsime läbi viia anketeerimise ja koostada individuaalsed lugemiskeskused. Lugemiskunst on võimas ja lõputu – selles meisterlikkuse saavutamiseks kulub aga kogu elu.

Vene keelest Maire Liivamets

AHTME GÜMNAASIUMI RAAMATUKOGU

GALINA SMOLINA

juhataja

1994. aasta aprilli lõpus leidis Ahtme gümnaasiumi ajaloo aset erakordne sündmus. Sel kevadisel päiksepaistelisel päeval (et oli tõesti päikseline, tõestab videokroonika) avati raamatukogu uued ruumid. 156 ruutmeetrisele üldpinnale mahtus neljakümne kohaga lugemissaal ja 15 000 teavikuga kojulaenus. Kojulaenuks plaanirime luua eraldi kogu, lugemissaali kavandasime aga teatmeteoste, entsüklopeediate, sõnaraamatute, ajalehekõidete-ajakirjade ning piiratud eksemplarsusega väljaannete jaoks, mida koju lugeda ei anta.

Tulemus ületas kõik ootused. Kui järgneva poole aasta jooksul külastasid meid põhiliselt ekskursioonid, siis alates 1995. aastast teenindame me päevas keskmiselt 40–60 lugejat kojulaenutuses ja umbes

sama palju lugemissaalis. Ja mitte ainult gümnaasiumi õpilasi ja töötajaid, vaid ka vilistlasi – siit kandist pärit praegusi üliõpilasi ja teiste koolide õpetajaid. Õpetajad, kel pole aega lugemissaalis töötada, võivad tellida vajalikest väljaannetest koopiaid – seda võimalust kasutavad pidevalt ka õpilased.

Sihtotstarbelise komplekteerimise tulemusel on meil korralik teatmeteoste kogu ja hea andmebaas. See võimaldab vastata temaatilistele päringutele 80% ulatuses – alates teemast "Kuhu linnud talveks lendavad?" kuni "Missugune nägi välja keskaegne linn?" või anda ülevaate eesti kunsti ajaloost. Viimastel aastatel on raamatukogu täienenenud kolmandiku võrra ja seisuga 1. jaan. 2001 on meil 22 535 teavikut. Perioodika kogus leidub

Ahtme gümnaasiumi raamatukokku leiavad peale oma õpetajate-õpilaste teie ka kooli vilistlased, praegused üliõpilased ja teiste koolide õpetajad.

Ahtme gümnaasiumi õpilased teevad kooli raamatukogus jõukohast uurimistööd ja valmistuvad olümpiaadideks.

15 nimetust eesti- ja venekeelseid väljaandeid. Venekeelsetest ajakirjadest on "Математика", "Информатика" ja "Литература" aastakäigud, eesti keeles näiteks "Eesti Loodus", "Vikerkaar", "Arvutimaailm" jm. Rohkesti leidub meil materjali eesti keele ja kirjanduse õpetamiseks. Paljude vene keeles õpitavate ainete õpikud on dubleeritud riigikeelde. 34 474 eksemplarist on 6648 eesti keeles. Seisuga 1. jaan. 2001 on elektronkataloogi *Estica* rubriiki sisestatud 1389 trükist ja see täieneb pidevalt.

- 0 Üldteosed – 28 eks., sh. 26 eesti keeles
- 3 Ühiskonnateadused – 59 eks., sh. 53 eesti keeles, sh. 2 videofilmi ("Eesti lipp", "Meie parlament – Riigikogu")
- 39 Etnograafia – 40 eks., sh. 25 eesti keeles ("Eesti pulm", "Eesti rahvakalender", "□стонские обряды вчера и сегодня jm.)
- 5 Loodusteadused. Matemaatika – 90 eks., sh. 79 eesti keeles ("Eesti õistaimi", "Eesti metsad", "Eesti linnuatlas", "Состояние природной среды Ида-Вирумаа" jm.)
- 7 Kunst. Sport – 206 eks., sh. 175 eesti keeles ("Современные □стонские композиторы", albumid kunstnikest "Oskar Kallis", "Toomas Vint" jm., 6 videokassetti "Estica", "Eesti kunsti ajalugu" jm.)
- 8 Keeleteadus. Kirjandus. Pukirjandus – 763 eks., sh. 398 eesti keeles ("Очерки по истории □стонской литературы", "Русские писатели в Таллинне", "Калевипоэ" eesti ja vene keeles, V. Luige, V. Osila, H. Visnapuu, P. Rummo luulekogud, E. Vilde, O. Lutsu, F. Tuglase jt. proosat)
- 9 Ajalugu. Geograafia. Biograafiad – 178 eks., sh. 120 eesti keeles ("Arheoloogiga Eestimaa teedel", "Isikunimelised tänavad Tallinnas", "Kuldne kroon Eesti lipul", "Usun Eestisse", "Таллинн в легендах", "ПНхтицкий Успенский монастырь" jm.)

Viimaste hulgas soetasime "Eesti kirjanduse leksikoni", "Eesti kirjanduse klassikat", "Kes on kes? Eesti 2000". Hiljuti saime ka uue õppevahendi "Väike eesti kirjanduslugu koolile" CD-l (sisaldab eesti kirjanike lühibiograafiaid, katkendeid nende teostest, illustratiivseid materjale – portreed, karikatuurid jne.), mida võib kasutada nii eesti keele kui eesti kirjanduse tunnis. Selle abil saab ka õpilaste teadmisi testida. Temaatilised päringud *Estica* valdkonnas täidame peaaegu saajaprotsendilisel. Kui oma kogu abil ühele või teisele küsimusele vastust ei leia, kasutame internetti ja teisi raamatukogusid. Üks uudisväljaandeid meie raamatukogus on eestikeelne videokassett venekeelsete subtiitritega "Meie parlament – Riigikogu".

Kõnelda tuleb ka kingitustest raamatukogule. Tänu omaaegsele Eesti Lasteraamatukogu Eesti-Ameerika projektile sai meie raamatukogu 1995. aastal 22-kõitlase inglise entsüklopeedia, mida kasutavad väga aktiivselt inglise keele õpetajad ja õppijad. Virve Osila kinkis pärast gümnaasiumis

esinemist oma isiklikust raamatukogust mitu eesti luuletajate kogumikku. Me võime rõõmustada Sergei Issakovi, Anatoli Levini ja Mihhail Stalnuhhini annetatud raamatute üle. Ka lapsed kingivad raamatukogule raamatuid. Viimasel ajal oleme saanud palju eesti keele õppevahendeid, CD-sid ja litsenseeritud arvutiõppeprogrammi Phare'lt.

Õppeprotsess sõltub ennekõike õpikute olemasolust, neid tellime kirjastustelt "Avita" ja "Koolibri". Mõne aine

(informaatika, ökoloogia, eesti, inglise, saksa keele) süvendatud õppimiseks ostame väljaandeid ka teistelt raamatukaubanduse firmadelt.

Käsitöös raamatukoguga töötavad eri õppeainete kabinetid, ühendades nii ka gümnaasiumi õpetajaid. Ühistöös toimub ka raamatute komplekteerimine, ühiselt määratakse klassijuhatajatundide temaatika. Raamatukogu arvestab peaaegu kõiki õpetajate soove. Tänu raamatukogu ja pedagoogide aktiivsele koostööle tegelevad õpilased teaduslikuks uurimistööga ning osalevad edukalt nii oma linnas kui ka vabariiklikel olümpiaadidel jms. üritustel. Emakeele, st. vene keele õpetaja eestvõtmisel ja raamatukoguhoidja abiga võetakse osa ka kultuurikeskuses toimuvatest kirjandusviktoriinidest.

Gümnaasiumi raamatukogu lugemissaal on varustatud audiovideotehnikaga. Fonoteegis ja videoteegis on 205 nimetust (kirjandusteoste ekraniseeringud, ekskursionid maailma kunstimuuseumidesse, videokassetid keeleõppeks, videofilm Ida-Virumaa ökoloogilisest olukorrast jne.). Neid filme võib vaadata lugemissaalis ja videoklassis.

Raamatukogu sisetöös kasutame internetiga ühendatud arvutit. Arvuti ja printeri abil anname välja infolehti raamatukogusse saabunud uuema kirjanduse kohta. Samuti koostame soovitusnimestikke.

See on ka meie minitrükikoda – asendamatu abiline raamatunäituste koostamisel ja kujundamisel, gümnaasiumi fotoajalehe väljaandmisel, raamatukogu ja lugemissaali interjööri ilmestamisel. Nimelt toimetatakse ja kujundatakse meie arvutil gümnaasiumi ajakirja “Helios”. Raamatukogu täidab ajakirja väljaandmisel eeskätt koordineerija ja juhendaja rolli.

1999. aasta septembris sai Ahtme gümnaasium juurde neljakorrukselise hoone, kus asub nüüd põhikool. Vanasse majja jäid 7.–12. klassid. Õpitingimused paranesid tunduvalt. Laste töö hõlbustamiseks rajati ka põhikooli juurde eakohase kirjandusega varustatud kojulaenus ja lugemissaal. Mõlema raamatukogu kujundus häälestab lugejat informatsiooni vastuvõtmiseks ja õppetööks.

Lugemissaali kasutamine kultuurikeskusena oli kavandatud juba enne selle avamist. Esimene kirjandusõhtu kandis pealkirja “Lihavõtted vene kirjanduses”. Sellest ajast saadik on kujunenud traditsiooniks korraldada gümnaasiumiõpilastele kirjanduslikke kohtumisi, luule ja muusika õhtuid, etlemiskonkursse, kohtumisi gümnaasiumi külalistega, raamatuesitlusi, raamatukogutunde, klasisjuhatatunde ja ühiseid videovaatamisi. Mitmel korral on siin kohtunud teadmishimuliste klubi. Regulaarselt tutvustavad siin oma näitusi ja teevad reklaami raamatumuüügiga tegelevad firmad.

Põhikooli raamatukogu on avatud kella neljani, gümnaasiumi oma kella kuueni.

Kooli administratsioon on mitu aastat järjest kinkinud kümnendale klassile nende gümnaasiumi jõudmise puhul ekskursiooni mõnda Eesti suuremasse teadusraamatukogusse. Reisi eesmärk on olnud vanemate klasside ettevalmistamine tulevaseks tõsiseks õppetööks kõrgkoolis, kus tuleb osata iseseisvalt raamatuga töötada ja õiget infot leida.

Eesti raamatu 475. aastapäeva tähistamiseks on korraldatud palju üritusi. Eesti kultuuri suursündmuse puhul avasime gümnaasiumi näitustesaalis ekspositsiooni “100 aastat eksliibriseid Eestis”. Näitu-

sel võis tutvuda rohkem kui saja originaaliga: esindatud olid Evald Okase, Richard Mutso ja Vive Tolli eksliibrised Eesti Ekslibristide Ühingu liikme Hulda Lepisku isiklikust kogust.

Hulda Lepisku avakõne imelisest eksliibrisežanrist kui ühest raamatu juurde kuuluvast kunstiliigist on jäädvustatud diktofonilindile ja säilitatakse raamatukogus. Tema juttu kasutatakse näitustesaalis ekskursioonide läbiviimisel, samuti keeletestideks eesti keele tundides.

Näituse avamisel osalesid teiste Narva koolide raamatukoguhoidjad, ka Narva Keskraamatukogu lasteosakonna juhataja. Näitus oli avatud umbes kuu aega ja selle vastu tunti elavat huvi. Eksliibriseid käisid vaatamas ka teiste koolide õpilased ja kooli külalised. Külalisteraamatust võib lugeda palju sooje ja häid sõnu väljapaneku ja selle tegijate kohta.

Aasta jooksul tutvustati 7. ja 8. klassile eesti raamatu sünnilugu, vanematele õpilastele organiseeriti ekskursioon kohaliku trükikotta ja käidi Jõhvi Linna Keskraamatukogus vaatamas vanemaid eesti raamatuid. Nooremad koolilapsed külastasid Kohtla-Järve Keskraamatukogu Ahtme filiaali, gümnaasiumi lugemissaalis oli avatud näitus “Esimesed eesti raamatud”,

mis koostati teiste piirkonna raamatukogude baasil.

Möödunud aasta novembris kutsuti gümnaasiumi juures tegutseva teadmishimuliste klubi eestvõtmisel külla Valeri Tšigassov Sillamäelt – entusiast ja hea Ida-Virumaa vene kirjanduse pärandi tundja. Ta esitas Severjanini-aegsete Eestis elanud luuletajate loomingut. Käesoleva aasta märtsis on kavas kohutada kohaliku poetessi Valentina Jermakovaga.

Ahtme gümnaasiumi raamatukogu on täpselt sama vana kui koolgi – kolmekümne seitsme aastane. See pole kasvanud ja arenenud üksnes tänu kooli juhtkonnale ja hangitud raamatutele ning uutele töövahenditele, vaid ennekõike tänu inimestele, kes töötasid siin enne meid, rajades suurepärase aluse edasiminekuks.

Tänases Ahtme gümnaasiumi raamatukogus, nagu lugesite, on rajatud internetiühendus, saab tutvuda väga erinevate infoallikate ja perioodikaväljaannetega, CD-de ja videofilmidega. Noorte huvi raamatukogu vastu on ilmselge – seda kinnitab nii statistika kui ka read ühest kirjandist: “Raamatukogu ja lugemissaal on armsad kohad, kus võib alati meeldivalt aega veeta – pealegi kasulikult”.

Vene keelest Maire Liivamets

UUSI RAAMATUID kevadisel teemal

Decorated Eggs. Hind: 312 kr. Arvukalt munavärvimise tehnikaid ja stiile.

Landscaping with Wood. Hind 396 kr. Praktiline raamat puidust aiaehitistest (piirded, lehtlad jm.).

World of Motorcycling. Hind 350 kr. Mootorrataste ajalugu sõnas ja pildis.

Best in Bridalwear Design. Hind 495 kr. Üle 100 pruutkleidi- ja peakatteidee maailma tippdisaineritelt.

Bead Work. Hind 199 kr. 16 pärlitest ehet, illustreeritud töövõtted.

Lisaks palju muidki vajalikke raamatuid!

Raamatukauplus **EURO PUBLICATIONS**

10145 Tallinn, Tartu mnt. 1

tel. 661 2210, faks 626 7121

e-post: epeou@online.ee

LUGEJAKOOLITUS VÕRGUST

TAIMI NURMISTE

TTÜR-i infoosakonna juhataja

Keskkond, milles tänapäeval toimub info vahendamine, on info-tehnoloogia arengu tõttu pidevas muutumises. Lisaks traditsioonilistele infoallikatele (kaartkataloogid, raamatud ja ajakirjad paberil), on lugejatel vaja kasutada elektroonilisi infoallikaid, eelkõige teadusraamatukogude elektronkataloogi, aga ka erialaseid andmebaase ja elektronajakirju. Raskesti valmistab olulise info leidmine vaba juurdepääsuga internetist. Lugejate vajadus konsultatsiooni järele on suurem kui kunagi varem. /3/ Kiiresti arenevas infokeskkonnas on raamatukogu esmaseks ülesandeks infole juurdepääsu tagamine ja infoallikate kasutamise õpetamine sõltumatult andmekandja liigist. /1/

Lugejakoolitus ja TTÜ õppekavad

TTÜ Raamatukogul on lugejakoolituses pikaajaline kogemus. Alates 1961. aastast oleme olnud edukad *bibliograafia* algkursuse õpetamisel. Kas iseseisva aina või mõne ülikoolis õpetatava õppeaine raames on ülikooli juhtkonna toetusel alati leitud võimalus organiseeritud koolituse korraldamiseks.

Viimasel viiel aastal on *bibliograafia* olnud TTÜ bakalaureuse- ja diplomiõppe valdkonna õppekavades kohustusliku õppeaine UTT3011 *õpingukorraldus* arvestuse üheks koostisosaks. Viietunnine kursus hõlmab kolme tsükli: 1. TTÜ Raamatukogu üldtutvustus. Kogude paiknemine, kasutamise korraldus. 2. Traditsioonilised infoallikad. Kaartkataloogide kasutamine. Teavikute bibliograafiline

kirjeldamine. 3. Elektroonilised infoallikad. Teavikute veebipõhine otsing elektronkataloogist.

2000/2001. õppeaastal viisime ühe osa *bibliograafia* kursusest – “**Teavikute veebipõhine otsing elektronkataloogist**” – esmakordselt läbi võrgukeskkonna, kaugkoolituse vormis. Seda ajendas tegema meid peasjalikult raamatukogu oma arvutiklassi puudumine ja tõdemus, et just **internet** on keskkond, milles infoajastu üliõpilased eriti meelsasti viibivad. Samas oli vooruloengu pidamise kogemus selline, et valmista oma loeng ette *Word*'is või *PowerPoint*'is, näitlikust grafo- või multimeediaprojektoriga, ikka tuleb pärast näidisotsingut mõni tudeng ja küsib: “Ütelge, palun, kuidas ma seda raamatut leian?” Eriti vähe jääb loengus kuuldust meelde siis, kui materjal, mida seletad, ei ole üliõpilasele momendil aktuaalne.

Kogemusi võrgupõhise õpikeskkonna loomiseks polnud, **eesmärk** oli aga selge:

- tutvustada ja reklaamida raamatukogu veebi kui üht infoallikat,

- teadvustada elektronkataloogis peegelduvat infot (ka artikleid),

- õpetada ja innustada elektronkataloogi veebipõhist kasutamist.

Kursuse ettevalmistamine

Valmistasime ette järgmised dokumendid: arvestuse saamise reeglid, elektronkataloogi tutvustus, juhendid raamatu, ajakirja ja artikli otsinguks. Juhendis esitasime samm-sammulise skeemi otsingust, alustades näidisülesandest kuni

vastuse vormistamiseni. Koostasime igaüks (*bibliograafiat* õpetab üheksa infoosakonna ainespetsialisti) 12 küsimust ja talletasime vastusevariandid selleks loodud andmebaasis.

Koostatud materjalide põhjal kujundas raamatukogu süsteemihaldur Mihkel Ütt võrgupõhise õpikeskkonna, mille rakendus koosnes kahest moodulist. Vastamis- mooduli koostisosad: registree- rimine, küsimuste automaatne valimine, vastamine ning tule- muste kuvamine. Hindamismoo- duli osad: hindamisvahend ja õigete vastuste kuvamine. Andme- baasiliidese skriptid valmisid käsiti. Kuna Microsoft SQL server 7.0 baasil rakenduv andmebaasisüs- teem toetab tänu UNICODE'i kasu- tuselevõtmisele ka kirillitsat, suu- dab TTÜR-i elektronkataloogi ot- sivahend teadaolevalt ainukesena ELNET Konsortsiumi raamatu- kogudest teostada venekeelsete teavikute veebipõhist otsingut. Vene keeles vastamist eelistanud tudengitele oli sellega loodud või- malus lasta endale süsteemil vali- da venekeelsete küsimuste komp- lekt.

Virtuaalne klassiruum

Uks virtuaalsesse klassiruumi avanes õppurile raamatukogu vee- bi esilehelt lingi *lugejakoolitus* alt. Sisenemiseks pidi iga üliõpilane kasutama oma võtit, milleks oli isikukood, vaja oli sisestada ka ees- ja perekonnanimi, matriklinumber ning õpperühma tähis.

Andmed sisestatud, oli mõistlik varuda aega õpikeskkonnaga har- jumiseks, lugeda läbi veebiõppuse instruksioon ja tutvuda abima-

terjalidega. Klõpsates nupule [nõus, millised on küsimused], kuvas süsteem õppurile automaatselt komplekti kolme küsimusega, näiteks:

1. Millises ajakirjas on ilmunud **artikkel**: Puusepp, Priit. *Euroopa logistikaturg muutuste keerises*.

2. Esitage **ajakirja** *Oracle Magazine* TTÜ raamatukogusse saabunud viimase numbri andmed, sh. saabumise kuupäev.

3. Leidke **raamat**: Carlson, A. Bruce. *Circuits. Pacific Grove (Calif.), 2000. 840 lk.* Vastuses esitage omal valikul üks asukoht meie raamatukogus ja sellele vastav kohaviit.

Otsingu alustamiseks tuli valida rippmenüüst *Otsing elektronkataloogist: [raamatud] või [perioodika]*. Vajadusel võimaldas süsteem samaaegselt otsinguga avada link ka vastavale juhendile.

Leitud vastused kopeeris õppur etteantud vastuste lahtrisse. Jäi üle veel vajutada nupule [korras, saadan vastused ära] ja tund oli selleks korras läbi.

Teisest uksest (raamatukogu intraneti kaudu) käis samas virtuaalses klassitoas aeg-ajalt õpetaja. Arvuti esitas talle nimestiku üliõpilastest, kes olid vahepeal vastanud. Vastuste kontrollimine oli tehtud äärmiselt mugavaks – küsimusele klõpsamisel avanes selle alt spikker õige vastusega. Õpetaja ülesandeks jäi täita üks kahest kastikest vastuse kohta [õige] või [vale].

Nagu igas korralikus koolipäevikus, oli ka meie hindamise süsteemis varutud õpetajale lahter märkuste tegemiseks. Positiivse tulemuse puhul kirjutas õpetaja sinna näiteks: *Lp. M. Mets. Bibliograafia arvestatud. Edukat sessi soovides, T. Nurmiste*.

Kui mõni vastus oli vale, palusime üliõpilasel teha vigade parandus. Kõige enam vigu oli teise küsimuse vastustes. Aeti segi ajakirja ilmumis- ja saabumisandmed, juhendit lugemata ei taibatud klõpsata INNOPAC-i süsteemis lingil [Latest received], mille alt kuvatakse vastavate andmetega tabel *Current Receipts Are*.

Oma töö tulemuse teadasaamiseks pidi õppur mõne aja möödudes talle juba tuttavat teed pidi

uuesti virtuaalsesse klassiruumi sisenema. Neile, kes ka pärast arvestust võrgust kohe lahkuda ei raatsinud, leidis veelgi tegevust – avaldada arvamust läbitud kursuse kohta.

Septembrist novembrini (a. 2000) kestnud kaartkataloogiõppustel oli osalenud kokku 1181 esmakursuslast, detsembri kolme nädala jooksul tegi nendest 1113 e. 94% läbi ka veebiõppuse. Oma arvamuse veebiõppuse kohta saatis 59 õppusel osalenut. Üllatuslikult oli tagasiside väga positiivne, vaid kuus üliõpilast oli negatiivselt meelestatud.

Üliõpilaste arvamusi ja ettepanekuid bibliograafia kursuse kohta

■ Elektronkataloogi kasutamise varasem kogemus

Elektronkataloogi ei olnud kunagi varem kasutanud 22 üliõpilast 59-st.

■ Juhendid ja abiinfo

Juhenditest oli palju kasu; oli vaja veidi süveneda, ja just see õpetabki kõige rohkem; praktilised ülesanded olid väga kasulikud, kuna ainult kuivast teooriast poleks olnud kasu; kõige kasulikumad lugejakoolituses olidki praktilised ülesanded; hea oli, et juhendeid võis leida ka PDF-ina; üsna lihtne ja loogiline süsteem on, esimene kord ei saanud läbi, sest ei lugenud õpetust jne.

■ Arvutiprogrammi peeti üldiselt kasutajasõbralikuks. Arvestuse tähtaja eel läks RR-i server mitu korda rivist välja, see kajastus otsekohe ka arvamustes: *Arvan, et oli kasutoov ülesanne, kuid olukorda raskendas lehekülje mitte korrasolek; kursus oli väga kasulik, kuigi selline internetipõhine harjutus võib süsteemi rikete tõttu kujuneda katastroofiks, aga muidu oli kursus tehtud huvitavaks ja õpirohkeks jne.*

■ Juurdepääs arvutitele

Väga positiivne, et selliseid otsinguid saab teha interneti kaudu, kodunt ja kus iganes jne. Enamasti oli kasutatud vastamiseks ülikooli arvutiklasse. Kuna programm fikseeris vastamise kellaaja, oli näha, et nii mõnigi oli öö bibliograafia seltsis veetnud. Raamatukogusse tulid arvestust tegema peamiselt

need, keda süsteem virtuaalsest õpikeskkonnast millegipärast välja oli visanud. Raamatukogutöötaja konsultatsiooni vajasis enamasti vene keelt kõnelevad tudengid, sest juhendid võrgus olid üksnes eesti-keelsed. Raamatukogu arvutite juures sai kasutada nii eesti- kui venekeelseid trükitud juhendeid.

■ Hinnang lugejakoolitusele

Sellepärast oligi arvestus omal kohal, et tulevikus iseseisvalt hakkama saada; leian et selline koolitus on absoluutselt hädavajalik igale tudengile; minule isiklikult oli kursusest palju abi; selline interaktiivne töö pakub vaheldust tavapärasele; väga mugav ja tasemel, paljud lektoridki võiksid õppust võtta, hindeks 5+; kõige paremini organiseeritud koolitus selles koolis jne.

Üllatavalt vähe oli kriitikat: *Edaspidi võiks lugejaid sundkoolitusega mitte häirida, kui tekib probleeme millegi leidmisega, saab alati personaalselt küsida; see ülesanne kuulus rohkem selliste hulka, mis oli vaja kuidagi kaelast ära saada jne.*

■ Ettepanekud lugejakoolituse osas edaspidiseks

Sellist laadi ettevõtmist tuleks edaspidigi teha, sest see õpetab süsteemiga tutvuma; tulevikus võiks õppusi korraldada ka väljaspool kohustuslikke kursusi. Infot nende kohta võiks saada kodukalt ja iga soovija saaks end testida, tulemused jääksid ainult enda teada. (Viimase soovitus viieme kindlasti ellu.)

Tagantjärele tarkus

Vahetult enne bibliograafia arvestuse tähtaega avanes artikli autoril võimalus osaleda TTÜ täiendus- koolituskeskuse korraldatud kaheksatunnisel seminaril "Võrgupõhine kaugkoolitus õpikeskkonnas WebCT" (*Web Course Tools*), vt. <http://www.webct.com/> Rõõm oli tõdeda, et nappide vahenditega olime teostanud peaaegu niisama hea õpikeskkonna kui WebCT, mille litsents maksab ca 7000 kr. Saadud kogemuse põhjal tundub, et WebCT on omal kohal tervet semestrit katval kursusel. WebCT võimaldab omavahel suhelda mitte ainult õpetajal ja üliõpilasel, vaid ka kursusest osavõtjail. Avatud on postkast kirjavahetuseks ka-õppijatega, foorumid aruteludeks ja kogemuste jagamiseks kogu

rühmaga. Õpetajal on võimalik jälgida, kui palju ja milliseid võrku ülespandud materjale õppur juba on kasutanud, et vajadusel ergutada või juhendada. Meie õppuse sisu on aga väga konkreetne ja lühiajaline, tudengite omavaheliseks vestlusringiks pole põhjust, ka on õppusest osavõtjaid WebCt keskkonda kolimiseks ilmselt liiga palju.

Alati saab midagi paremini teha

WebCT-st tuleks edaspidi eeskujul võtta eelkõige kursuse visuaalsel kujundamisel. Meie õpikeskkonda peeti valdavalt heaks, ometi kirjutas üks üliõpilane: "Otsinguskeemid on raskesti leitavad, otsisin artikli skeemi hulk aega, võiksid olla kõik lingid nähtavamal." N. H. Dewald rõhutab oma artiklis /2/, et veebikursuse (juhendi, harjutustunni) sissejuhatuses peab olema tabel sisukorraga, indeksid ja navigatsioonivahendid (nupud, ikoonid), mis hoiavad silme ees materjali ülesehituse. Seda tõetera on kenasti rakendanud Tampere Ülikooli raamatukogu oma võrgupõhise lugejakoolituse kursuse disainimisel, vt.

<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/opetus/kirjastokurssi/>

Ka peaksime järgmise kursuse kujundamisel suutma vältida olukorda, kus süsteem õppuri mõne apsu pärast keskkonnast välja lööb (...vajutasin, ma täpselt ei mäleta, mis nupule). Üliõpilane ei tohi kaduda rajalt, kasutades hüperteksti, tal peab alati olema võimalus tagasi tulla oma ülesande juurde, kasutamata [back] nuppu. /2/

Kokkuvõtteks

Bibliograafiaõppus võrgukeskkonnas oli uueks väljakutseks nii läbiviijajale kui tudengeile. Saadud positiivne tagasiside kinnitas, et raamatukogus on olemas potentsiaal, millega on võimalik kaasa aidata kõrgkooliõpetuse moderniseerimisele uue meedia rakendamisel õppetöös. Samas on artikli autor ühte meelt M. Niemi-Grundströmiga Tampere Ülikooli raamatukogust, et veeb on küll atraktiivne ja põnev vahend üliõpilastele raamatukogualaste tead-

miste jagamiseks, kuid kindlasti mitte ainus meetod uute asjade õpetamiseks. /5/ Põhimõtet, et veebipõhised juhendmaterjalid on kasutoovamad traditsiooniliste tundide koostisosana, kavatseme järgida oma järgmise kursuse "Infoallikad ja infootsing" kujundamisel.

Bakalaureuseõppe vanemale astmele mõeldud kursuse eesmärgiks oleme seadnud süvendatud teadmiste ja oskuste andmise erialase informatsiooni otsinguks, lähtudes referaadi ja uurimis-, kursuse-, bakalaureuse- või mõne muu kirjaliku töö teemast. Erilist rõhku tahame asetada olulise info leidmise õpetamisele, otsingu strateegia ja profiili koostamisele. Osa kursusest (online-andmebaasid, internetiressursid, kirje) kavatseme kindlasti läbi viia kaugkoolitusena võrgukeskkonnas. Ülikooli õppeprorektori toetus on meil olemas, loodetavasti kinnitatakse kursus järgmise õppeaasta õppekavades. Sellega oleks tagatud loogiline järjepidevus raamatukogualaste teadmiste andmisel tudengile kogu ülikooli õppeaja jooksul. Lugejakoolitus magistriõppes taaselustus TTÜ-s alates eelmisest aastast tänu DEDICATE-i jätkuprojektile, (vt. RK 1999, nr. 6).

KIRJANDUS

Clarke, R. User Education at the Main Library of the University of the West Indies, St Augustine // Library Review. Vol. 48 (1999) no 5, p. 242-250.

Dewald, N. H. Transporting Good Library Instruction Practices into the Web Environment: An Analysis of Online Tutorials // The Journal of Academic Librarianship. Vol. 25 (1999) no. 1, p. 26-32.

Germain, C. A., Jacobson, T. E. ; Kaszor, S. A. A. Comparison of the Effectiveness of Presentation Formats for Instruction: Teaching First-Year Students // College & Research Libraries. Vol. 61 (2000) no. 1, p. 65-72.

Kirjaston käytön ja tiedonhankinnan perusteet // [WWW]

<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/opetus/kirjastokurssi/> (18.01.2001)

Niemi-Grundström, M. Opetusmateriaali verkossa – uudenlainen opiskeluympäristö // Signum. Vol. 33 (2000) nro. 6, s. 129-131.

TTÜ raamatukogu lugejakoolituse süsteem [WWW] <http://www.lib.ttu.ee/lugeja/koolitus/rmtkopet.html> (14.01.2001)

The Web-based Interactive Tutorial at the University Library, University at Albany, NY [WWW] <http://www.albany.edu/~libclass/> (22.01.2001)

"RAAMATUKOGU"

ilmub 2001. aastal 6 numbrit

AJAKIRJANDUSLEVIST

üksiknumbri hind 70 kr.
tellimishind aastaks 420 kr.
pooleks aastaks 210 kr.

TOIMETUSEST raamatukogudele

üksiknumbri hind 70 kr.
tellimishind aastaks 420 kr.
pooleks aastaks 210 kr.

individuaaltelliijaile Eestis

üksiknumbri hind 35 kr.
tellimishind aastaks 210 kr.

ERÜ EKS-klubi liikmetele ja üliõpilastele

tellimishind aastaks 60 kr.

TELLIGE AJAKIRJA TOIMETUSEST!

Meie address:

Tõnismägi 2, 15189 Tallinn
Eesti Rahvusraamatukogu

"Raamatukogu" toimetuse

tel. 630 7128

faks 631 1410

e-post: enerk@nlib.ee

* * *

TEKSTID ajakirjas "Raamatukogu" avaldamiseks esitada masinakirjas või arvutiväljatrükis reavahega 1,5.

Artikkel:

pikkus kuni 4 (6) lehekülge

Ülevaade:

pikkus kuni 4 (6) lehekülge

Sõnum:

pikkus kuni 1 lehekülge

Foto(de) lisamisel teksti vähem.

Artiklite saabumise tähtjad:

nr. 3 23. aprill

nr. 4 2. august

nr. 5 20. september

nr. 6 1. november

* * *

TUTVUGE MEIE KODULEHEKÜLJE UUE KUJUNDUSEGA

Eesti keeles: <http://www.nlib.ee/anded/rk/indexrk.html>

Inglise keeles: <http://www.nlib.ee/inglise/anded/rk/iindexrk.html>

100 AASTAT ESIMESEST EESTIKEELSEST HELIPLAADIST

KATRE RIISALU

RR

Helisalvestus Eestis

Sada aastat tagasi sai eesti kultuur jälle ühe tahu võrra rikkamaks – ilmus esimene eestikeelne heliplaat. See annab ka põhjust möödunud ajale tagasi vaadata. Entusiastid Ameerikast ja Saksamaalt tegid 20. sajandi algul esimesed salvestused. Tänu oma aktiivsele eestlaste kogukonnale on varasemas eesti heliplaadiloos kesksel kohal Peterburi. Seal salvestatud plaadid pressiti Inglismaalt juhitava firma *The Gramophone Company* (hilisema *His Master's Voice*'i) tehases Saksamaal Hannoveris. Seepärast on ka plaadid, matriitsid ja muud salvestusega seonduvad dokumendid laiali ladudes ja arhiivides üle maailma.

Esimese eestikeelse heliplaadi jälgi otsis ja uuris Rootsisis elav kultuuriloolane Reino Sepp (1926–1992). Pikaajalise uurimistöö tulemusena selgus, et 1901. aasta oktoobris-novembris töötas Peterburis *The Gramophone Company* salvestusbrigaad William Sinklar Darby juhatusel. Venemaa kohta tehti rekordiline arv helisalvestisi – 674, nendest kuuel plaadil oli esmakordselt ajaloos märges *sung in Estonian* (Sepp 1990). Sündisid esimesed eestikeelsed ja eesti autorite teoseid kandvad plaadid.

Ettekandjaks nendel esimestel eestikeelsetel plaatidel oli Peterburi konservatooriumi vene rahvusest tudeng, tenor M. Goltisson. Keelebarjääri ületamine polnud talle ilmselt mingi probleem, sest teda salvestati mõned päevad hiljem ka vähemalt viiele soomekeelsele heliplaadile. (Satavuotias 1977, 22)

Esimene heliplaadistus Eesti pinnal toimus paar aastat hiljem – 25. jaanuaril 1904. Tallinnas hotelli “Kuld Lõvi” saalis laulis Estonia koor. Esimese maailmasõja ajal pidurdus helisalvestusalane tegevus Eestis järsult. See hakkas taastuma alles 1920-ndatel aastatel, kui 1924 hakkas tegutsema Saksa firma *Beka* (hilisem *Parlephone*). 1930-ndate alguse majanduskriis jättis tühiku ka heliplaaditoodangusse. Seejärel hõivasid Eesti turu Riia firma *Bellaccord-Electro* ning *His Master's Voice*.

Kahe sõja vahele jäänud aastatel plaadistasid suured firmad Eestis kokku ligi 2000 nimetust. Heliplaatidel leidub kõigi meie tolelaegsete arvestatavate lauljate hääli, kuid salvestatud on ka ilulugemist ja kupleesid, mitmesuguste kooride esinemisi nagu Tallinna Meestelaulu Seltsi koor professor August

Esimesed eestikeelsed plaadistused 1901. aastal

Nr.	Matriitsi nr.	Kataloogi nr.	Pealkiri	Viis	Sõnad
1.	1602 B	22 632	Paistab sügisel ka päikene	A. Weizenberg	Kolzow K. A. Hermann
2.	1603 B	22 633	Kord kuumus nagu piiki	A. E. M. Gretr	K. A. Hermann
3.	1604 B	22 634	Sealt ju mu kullake	Soome rhvv.	C. R. Jakobson
4.	1605 B	22 635	Kus viibid sa	A. Weizenberg	A. Haava
5.	1606 B	22 636	Kus on kurva kodu	M. Härma	Vana Kannel
6.	1607 B	22 637	Mureta meel	?	?

Topmani juhatusel (Pedusaar 1998). Tunduvalt vähem pöörati tähelepanu instrumentaalmuusikale. Alljärgnev tabel annab ülevaate heliplaaditoodangust Eestis enne Teist maailmasõda. Toetudes H. Pedusaarele on välja toodud toodangu ligikaudne maht.

Heliplaaditoodang Eestis 1901–1939

Firmad	Ligikaudne toodangu maht
Gramophone Company	833
Bellaccord-Electro	232
Beka/Parlephone	203
Odeon	157
Columbia	114

Teise maailmasõja aegseid ja järgseid salvestisi peaaegu säilinud ei ole. Estonia teatrihoone põlengus 1944. aastal hävis ka seal asunud ringhäälingu helikogu. Pärast sõda said saatuslikuks ka Eesti Raadio fonoteegis toimunud poliitilistel põhjustel ebasobivate helisalvestiste hävitamise aktsioonid. Alles neljakümnendate aastate lõpul hakati eesti muusikat ja interpreete taas jäädvustama, kuid seekord juba Moskvast tulevate juhtnööride järgi. Kohapeal enam helisalvestusfirmasid ei olnud, aga Üleliidulise Raadio helisalvestusbrigaad käis Eestis korduvalt. Kõik siin tehtud salvestused läksid Nõukogude Ringhäälingu arhiivi, kuid mõned neist jõudsid ka Üleliidulise Helisalvestustuudio plaatidele (1964. aastast kandis nime "Melodija"). 1950-ndate aastate lõpus asutas Üleliiduline Helisalvestustuudio mitu rahvuslikku stuudiot, ka Tallinnale anti 1959. aastal luba kohapeal salvestada. Alguses tegutseti Riia Heliplaadivabriku filiaalina – Tallinn Heliplaadistuudiona. Hiljem Tallinna Helikassetitehase alluvuses, koordineerimine aga toimus Moskva kaudu. Kohapeal valmistatud fonogrammid ja plaadiümbriste maketid saadeti läbivaatamiseks Moskvasse. Üleliidulises stuudios valmis plaadi originaal – metallmatriits, mis ühtlasi seal arhiveeriti. Plaat ise tehti Riia Heliplaadivabrikus. Kolmas tabel annab ülevaate Tallinna Heliplaadistuudio tegevusest kümnendite kaupa, välja on toodud plaatide nimetuste arv. Tabeli koostamisel on toetatud Eesti Riigiarhiivi materjalidele.

Tallinna Heliplaadistuudio toodang 1959–1989

Aastad	Toodangu maht
1959–1969	254
1970–1979	338
1980–1989	360

Mitmekümne aasta jooksul on toimetatud ja helindatud materjali ühtekokku rohkem kui 900 plaadi tarvis. Aasta kohta tegi see keskmiselt 35 uut nimetust. Enamik plaate hõlmab eesti kultuuri, esindatud on meie tuntud interpreetid, heliloojad, kirjanikud, näitlejad.

1988. aastal lagunes monopoolne ettevõtte "Melodija", mõneks ajaks soikus ka Tallinna Heliplaadistuudio tegevus, kuid 1991. aastal alustas firma "Forte" eesti kultuuri jäädvustamist helisalvestistele. Aastaid tegeles ta rahvuskultuuri jaoks olulise süvamuusika salvestamisega. Lisaks "Fortele" andis süvamuusikaga CD-sid välja ka Eesti Raadio, kuid viimastel aastatel tegelevad sellega peamiselt välismaised plaadikompaniid – *Antes, Finlandia Records, ECM* jt. Suurte plaadifirmade eeliseks on oma sissetootatud distributsioonivõrk. Plahvatuslikult on viimastel aastatel kasvanud levimuusika salvestiste väljaandmine. 1990-ndate aastate keskel asus juhtivale kohale *Kaljaste Music Group* (1995–), kes esimestel aastatel andis välja rohkem kui 30 nimetust CD-d või kassetti. Tegutseb veel suuremaid ja väiksemaid firmasid, näiteks *Aidem Pot Records, "Alligaator", "Hitivabrik", "SaluMuusik"* jpt. Eesti helisalvestusfirmade aastane toodang ulatub 300 nimetuseni.

Diskograafiate e. helisalvestiste nimestike koostamisest Eestis

Varem või hiljem hakkame tajuma vajadust kunagiste salvestiste järele ja siis peame täpselt teadma, kes ja millal on plaadile jäädvustatud. Kuid korrektse diskograafia abita jääb mõnigi ajalooline sündmus või võrdlusvõimalus märkamata ja kasutamata.

20. sajandi alguse plaadid pole füüsiliselt meie aegadesse jõudnud ja andmestik nende kohta on paratamatult ammutatud ajalehereklaamist, kauplusekataloogidest ja kaudsetest allikatest. Need peegeldavad mõistagi eeskätt turusituatsiooni – nõudlust ühe või teise nimetuse järele, tiraaži jäägi olemasolu jm., kuid pretendeerisid hoopis vähem või üldse mitte vähegi süstemaatilisele ülevaatele kõigest tehtust. (Sepp 1990)

Sajandi algul osutus kõige aktiivsemalt Eestis tegutsenud heliplaadifirmaks rahvusvahelise haardega *The Gramophone Company*. Sel Inglismaa firmal oli Eesti turul kaua juhtiv roll. Esimesed eesti heliplaate sisaldavad nimestikud olid 1909. aasta oktoobris ja detsembris Moskvast ilmunud *The Gramophone Company* müügikataloogid.

1920-ndate aastate lõpus tegutses Eestis kõrvuti mitmeid kauplusi, kes esindasid ka siin tegutsevaid heliplaadifirmasid. Tallinna ettevõtted "Tormolen ja Co", "Karl Lemberg", "Esto-Muusika" korraldasid ja vahendasid üsnagi mitmekülgset repertuaarivalikut, ilmuma hakkas mitu kataloogi. Regulaarselt ilmusid uute heliplaatide tutvustused ka perioodilistes väljaannetes "Muusikaleht", "Heling", "Vaba Maa".

Süsteemaatiliselt hakati enne Teist maailmasõda ilmunud heliplaate uurima ja registreerima alles 20. sajandi viimasel veerandil. 1980-ndatel aastatel tegeles aktiivselt Eesti vanemate heliplaatide uurimise ja väljaselgitamisega Stockholmis elav eesti kultuuriloo uurija Reino Sepp. Koostöös Inglismaa juhtiva diskograafi Allan Kellyga seadis ta omaaegsete kataloogide andmesetikule, ajakirjandusest leitud sõnumitele ning vahetult firmast *His Master's Voice* hangitud teabe tuginedes kokku vastavaid nimistuid, nagu *The Baltic Discography of The Gramophone Company from 1901 to 1939* (Stockholm 1988) ning *Estonian Discography* seeria. Viimased sisaldavad põhiandmeid plaatide kohta, peamiselt autori ja esitaja nime, pala pealkirja, matriitsi- ja katalooginumbri. 1988. aastal ilmunud *The Baltic Discography* sisaldab *The Gramophone Company* Eesti helisalvestusi aastatel 1901–1939, kokku rohkem kui 800 eri nimetust. See oli 1980-ndate aastate lõpus esimeseks trükis ilmunud Eesti diskograafiaks, mis andis ülevaate sajandi alguse helitoodangust.

Täieliku Eesti diskograafia koostamine eeldab aastatepikkust koostööd Eesti ja välismaa filofonistide ning arhiivide vahel. Just sellise koostöö tulemusena valmis 1998. aastal Eesti tuntud helirezissööril, heliplaatide restaureerijal ja -kollektsionääril Heino Pedusaarel "Eesti heliplaatide koondkataloog" (Tallinn, 1998). Unikaalne infopank sisaldab andmeid aastatel 1901–1939 ilmunud eesti heliplaatide kohta. Aastakümnete pikuse töö tulemusena valminud kataloog koondab põhjalikku andmestikku peaaegu kõigi eesti autorite ja interpretidega seonduvatest plaadialvestistest, alates esimese eestikeelse laulu jäädvustamisest Peterburis sajandi algul kuni viimase helisalvestussessioonini 1939. aastal. Kataloogis kirjeldatakse iga üksikut pala ligi paarikümne tunnuse järgi, mis teevad võimalikuks igasugused otsingud. Näiteks teksti või muusika autori,

teksti tõlkija, esitaja jt. nime, teose pealkirja, laulu algussõnade, samuti plaadi matriitsi- ja katalooginumbri jm. andmete alusel. Asendamatuks teeb diskograafia koondkataloogi funktsioon – põhjalikud viited konkreetsete salvestiste asupaigale raamatukogudes, arhiivides ja muuseumides, Eesti

Raadio fonoteegis ning suuremates erakollektsioonides. Sellele lisandub põhjalik ajalooline ja võrdlev ülevaade nende aegade olustikust meie muusika- ja sõnaloomingu ning interpretatsioonikunsti jäädvustamisel. Mahukas isikuregister sisaldab ka entsüklopeedilisi põhiandmeid.

Eestis ei ole järjepidevalt tegeldud helisalvestiste nimestike koostamisega. Tallinna Heliplaadi-

studio toodangu identifitseerimisel on aluseks Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnas 1994. aastal Made Viljuri ja Kaja Loeli kaitstud diplomitööd, mis registreerisid aastatel 1959–1989 välja antud Tallinna Heliplaadistuudio heliplaate. Diskograafias on registreeritud rohkem kui 900 heliplaati. Esmakordselt pärast Teist maailmasõda koondati informatsioon eesti muusika salvestiste kohta. Tallinna Heliplaadistuudio on oma toodanguga jätnud märkimisväärse jälje eesti kultuurilukku. Läbi

aegade on salvestatud palju väärtuslikku muusikalist ning sõnakunsti materjali.

Eestis puudus seni jooksva rahvusbibliograafia diskograafia koostamisel traditsioon, kuid praegu, mil tegutseb kümneid firmasid, kes kõik annavad välja heliplaate ning kassette, on tekkinud vajadus nimestiku järele, mis registreeriks aasta jooksul ilmunud helisalvestised.

Rahvusraamatukogu eestvõtmisel on aastate 1993–1996 kohta koostatud aastanimestikud "Eesti helisalvestised" (Tallinn, 1996–1998) ning alates 1997. aastast ilmub "Eesti rahvusbibliograafia. Muusika" seeria (Tallinn, 1998–). Nimestikud sisaldavad aasta jooksul Eesti Rahvusraamatukokku saabunud Eesti heliloojate ja interpretide helikassette ning laserplaate.

Alates 1997. aastast kehtib Eestis sundeksemplariseadus ka auviste kohta ning nüüd saab väita, et koostatavad nimestikud annavad võimalikult täieliku ülevaate Eesti heliplaaditoodangust. Ainult regulaarselt ilmuvad nimestikud tagavad süsteemse informatsiooni Eesti helisalvestiste kohta.

Aastakümnete taguseid plaate ei leia alati kogudest, seetõttu võib teave retrospektiivsetes nimestikes olla puudulik või lausa vale. Probleemid kerkivad esile ka jooksvate

RAAMATUAASTA ESINDUSTEASEID

HELLE REMMELT
RR

heliplaadinimestike koostamisel. Plaatide etikettidel napib esitajate nimesid või on need omistatud valedele paladele, tihti on tegemist ka trükivigadega. Kõik see raskendab nimestike koostamist.

Kahjuks pole Eestis keskset raamatukogu, mis koondaks kõik sajandi jooksul ilmunud salvestised. Juba 1930. aastal kirjutas Juhan Jaik, et "...pole aga kellelgi sellist plaatide raamatukogu, sellist muuseumi, mis sisaldaks kõik eesti plaadid kõige esimesest katses alates". (Jaik 1930) See oli haruldaselt ettenägelik soov, mida tänastes tingimustes täidavad erinevad institutsioonid omavahelises koostöös (Teatri- ja Muusikamuuseum – enne 1945. aastat ilmunud plaadid, Eesti Rahvusraamatukogu – alates 1945. aastast ilmunud salvestised, Eesti Rahvusarhiiv).

Eesti Rahvusraamatukogu tähistab eestikeelse heliplaadi sajandat juubelit näitusega Rahvusraamatukogu muusikasaalis juunis-juulis-augustis.

KASUTATUD KIRJANDUS

Jaik, Juhan (1930) Meie grammofoni repertuaarist // Muusikaleht 12, 273-275

Pedusaar, Heino (1998) Helisalvestus Eestis : ajalooline ülevaade ja analüüs // Pedusaar, H. Eesti heliplaatide koondkataloog. – Tallinn : Ilo.

Satavuotias äänilevy (1977). – Helsinki.

Sepp, Reino (1990) Genesis of the Estonian Gramophone Repertoire // Acta Universitatis Stockholmiensis : Studia Baltica Stockholmiensia 5, 763-769.

Raamatuaasta 1935–1936 üllitas ka esindusteaseid. Rahvusliku iseteadvuse kasvu tõusulaineil ilmusid 1935. aastal "Eesti Vabadusristi kavalerid" ja 1936. aastal F. R. Kreutzwaldi "Kalevipoja" luksusväljaanne. Mõlemad teosed ei olnud küll täpselt raamatuaastaks kavandatud, kuid tulid seda tähistama.

Vabadusristi kavaleride mälestuse jäädvustamiseks ja nende tutvustamiseks oli Vabadusristi Vendade Ühendus juba 1929. aastal otsustanud välja anda albumi, mis sisaldas Vabadusristi kavaleride pilte ja elulugusid.

Vabadusristil oli eriline tähendus – see oli Eesti Vabariigi ainuke riiklik aumärk ja selle annetas vabariigi valitsus. Vabadusristi Vendade Ühenduse kohalikud osakonnad alustasidki kiiresti andmete kogumist. 1932. aasta lõpuks oli kokku korjatud üle 900 pildi ja eluloo (üleskutset saata materjali levitati ka ajakirjanduse kaudu).

Kõrge aumärgi saajaid oli üldse kokku 2078 Eesti kodanikku ja 1057 välismaalast. Albumi kirjastamiseks moodustati komisjon, kuhu kuulusid kolonel August Traksmann, Volde- mar Päts, kolonelleitnant Artur Laats ja hiljem majorid Johan Tomson ja Paul Villemi ning kapten Hugo Tulnola. Komisjon lõpetas oma töö 1933. a. Mitme asjaolu tõttu trükkimine viibis (nt kriitpaberi hankimine välismaalt) ja raamatu lõplikuks ilmumisaastaks sai 1935.

Album sisaldab andmeid ja foto 1343 Vabadusristi kavaleri kohta. Kavalerid on esitatud Vabadusristi järkude järgi, iga järk aga tähestikuliselt (erandiks eriti silmapaistvad tegelased, näiteks Konstantin Päts, Jaan Tõnisson, Johan Laidoner,

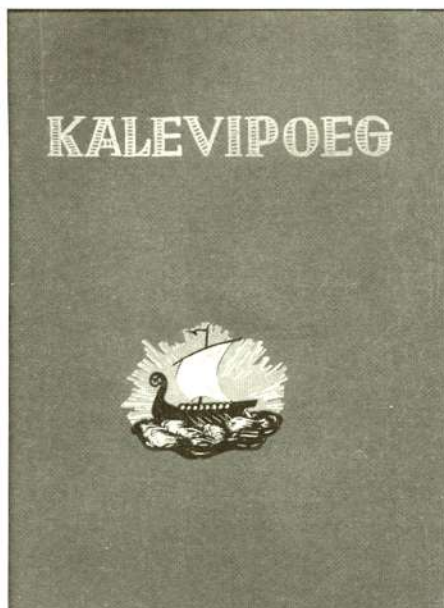
Otto Strandmann jt.). Teoses on toodud Vabaduse Risti põhikiri (väljavõte "Riigi Teatajast" nr. 20/21–1920. a.) ja põhikirja täiendamise seadus ("Riigi Teataja" nr. 86–1920. a.). Album sisaldab ka kõigist aumärgi saajatest koondnimekirja.

On huvitav märkida, et Vabadusristi said 17 riigi esindajad. Enim oli nende hulgas Soome (666) ja Suurbritannia (130) kodanikke. Kõrge aumärgi saajaid leidis aga ka Rootsi, Taani, Ungari, USA, Läti, Leedu, Poola, Itaalia, Prantsuse, Portugali, Jaapani, Kolumbia, Vatikani, Argentina ja Belgia kodakondsusega isikute hulgas.

Nimekirjast jäi välja neli Vabadusristi kavaleri, kes olid kaotanud kohtuotsuse põhjal ettenähtud õigused.

Raamatuaasta suursündmuseks tuleb aga kindlasti pidada F. R. Kreutzwaldi "Kalevipoja" 5. trükki. Päevalehtedes avaldatud reklaam nimetas "Kalevipoega" eesti tähtsaimaks teoseks ja välimuselt eesti kauneimaks raamatuks.

Teost redigeeris ja varustas seletustega August Annist. Redaktsioonitoimkonda kuulusid Johannes

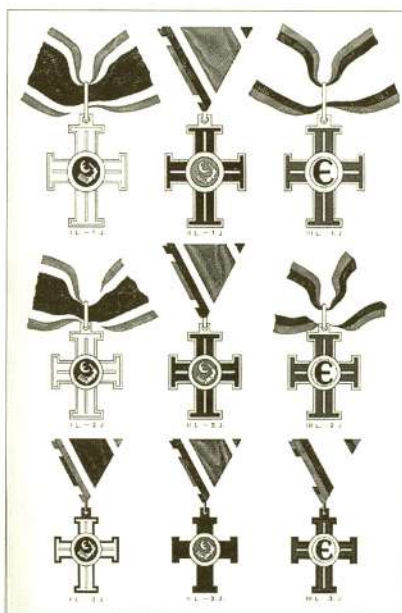
Voldemar Veski, Friedebert Tuglas, Anton Saareste, Paul Ariste ja Daniel Palgi. Illustreerijaks olid kutsutud Hando Mugasto (puugravüürid) ja Kristjan Raud (sõjajoonistused). Raamatust tehti neli varianti – brošeeritud, kalingurkõites, täisnahkkõites ja eritrükk kaks korda suuremas formaadis (25 x 35 cm) illustreerijate autograafidega. Nummerdatud eksemplarid said ainult ettetellijad ja lisaks võis ettetelli oma erisoovi kohaselt valida paberi (nt. vatmanpaberi).

August Palm kirjutas 1936. a. "Loomingus" nr. 4: "...meie rahvuseepos on noorendatud ja illustreeritud /---/ Tulemus sai sedavõrd hea, et ületas vist asjaosaliste eneste lootused /---/ Teose stiililine-keeleline uuendamine on sooritatud lihtsasti /---/ Valdav enamik parandusi seisab vaid teose lähendamises praegusele õigekeelsusele ja ehtsale rahvalaulule. Võrreldes prooviks kogu 11. laulu käesolevas väljaandes "Kalevipoja" 3. trükiga (1876), mis oli viimne Kreutzwaldi eluajal avaldatud trükk, selgub, et 970 värsist umbes 400 ehk 40% on jäänud muutmata." (3. trüki puhul on ilmumisaastana mõnel pool märgitud ka 1875, sest osal eksemplaridest on tiitellehel 1875 ja A. Annistki toob 5. trüki järelsõnas selle aasta.) Keeles toimunud muutused olid peamised tekstiparanduste põhjused, samal viisil on aga toimitud ka varasemates trükkides. Keeleliselt on erinevad ka kõik

Kreutzwaldi eluajal tema enda redigeeritud "Kalevipoja" trükid. Kõik 5. trükis parandatud üksikkohad on toodud ära algkujul raamatu lõpus.

Saatesõnas märgib August Annist, et "Kalevipoega" ennast pole kunagi peetud lõplikult valminuks. Täiendamise ja parandamise vajadusi olid rõhutanud V. Reiman juba 1905. a. ja M. J. Eisen 1910. a., hiljem ka F. Tuglas, A. Jürgenstein, H. Visnapuu jt. Eesti Kirjanduse Selts valis kogu paranduste tegemiseks komisjoni. Välismaa eeskujude järgi terendas kõigil asjaosalistel silme ees kommenteeritud tekstikriitiline väljaanne, kuid töö suure mahu ja majandusliku kitsikuse tõttu jäi kavatsus teostamata. Nii otsustati teos kirjastada "esteetilise rahvaväljaandena". A. Annist märgib: "Eesmärgiks on: viia eesti rahvusliku kirjanduse kuulsaim ja mõju-rikkaim "esimene originaalteos" väärilisel kujul ka iga eestlase kodusse."

Rahva huvi eepose vastu osutus väga suureks. Osaliselt oli siin määravaks raamatuaasta ja kõige rahvusliku hindamine. Huvi oma rahva ajaloo vastu näitab ka viiekõitelise "Eesti ajaloo", mis ilmus samal aastal, suur müügiedu. "Rahvusmeelsuse sümboliks ei sobi ükski muu teos paremini" kui "Kalevipoeg", arvas August Palm 1936. a. "Loomingus".

Meie jutuajamine on inspireerit Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu pearaamatukoguhoidja TIJU PIHLAKA järsust otsusest minna päevapealt pensionile ja pisut ka veebruar viimasel päeval kuulatud kõnekoosolekust.

Täna on siis viimane aeg võtta kokku: mida Teile õieti on tähendanud elu koos raamatukoguga? Kas midagi jäi ka tegemata, ja süda, kas tema on kõigega rahul?

Raamatud ja raamatukogutöö on mulle alati meeldinud ja olnud tõesti kogu mu elu 1962. aastast, kui ma pärast Viljandi Kultuurikooli lõpetamist Viru-Jaagupi külaraamatukogusse ametisse läksin. Mõned aastad olin ka raamatukogundusest eemal, aga 36 aastat saab ikka täis.

Raamatukoguelu on väga palju muutunud, ja nagu ütles mu noor kolleeg, raamatukogu pole pärast internetipunkti avamist enam endine – sinna tuleb väga palju rahvast, kellel pole raamatukoguga midagi pistmist. Nendega tuleb aga kogu aeg õiendada ja tegelda, nii et päris raamatukogutöö ja lugejate jaoks jääb vähe aega.

Ma arvan, et kui ikka tunned, et sul pole oma erialale enam kuigi võrd anda, et sa ei suuda uueneva rutuga kaasas käia, siis ei tohi kohta kinni hoida. Minu arust on väär võtta vastu palka ja pensioni, ise mõistes, et tööga ei saa enam vajalikul määral hakkama.

Mu süda jääb aga valutama kodulootöö pärast, see on praegu ohus, sest kogude arvutisse sisestamise kõrval ei jõua enam keegi alaga korralikult tegelda. Kodukandi info on aga kohaliku raamatukogu tööpõld. Ma ise püüdsin üht-teist korraldada, kogusin väiksematele raamatukogudele arhiividest ja muuseumidest vajalikku materjali jne.

Teine tõsisem probleem, mis muretsema sunnib, on seotud keskraamatukogude direktorite ja osakondade juhatajate ametis püsimisega. Minu arvates oleks pidanud ka need kohad konkursi alla viima, sest kui inimene teab, et viie aasta pärast võidakse ta kehva töö tõttu lahti lasta, siis annab endast kõik. Praegune olukord on aga eriala

ELA EDASI, EESTI RAAMATUKOGUNDUS

arengule takistuseks. Tõsi, Tartus, O. Lutsu nimelises Linna Keskraamatukogus toimub majasisene konkurss osakonnajuhatajatele, aga mujal? Külaraamatukogudes see muidugi praegu välja ei mängiks, sest tööpuuduse olukorras võivad omavalitsused hakata oma lähemaid kaastöötajaid kohale upitama. Hingel on veel keskraamatukogude omavaheline koostöö. See peaaegu puudub. Suured raamatukogud on liitunud konsortsiumi, aga väiksemad peaksid ka kiirel arvutistamise ajal omavahel tööd mõistlikumalt jaotama. Näib hoopis, et pigem uhkustatakse, kui kaugele keegi kondi sisse löömise on jõudnud, ometi saanuks ühiselt tegutsedes lihtsamalt.

Jumal teab, kuidas rahvaraamatukogude käsi ülepea pärast haldusreformi käima hakkab, kuigi ausale konkursile võiks ka suuremates raamatukogudes enam tähelepanu pöörata. Mida tööpraktika ütleb, kas kooliraamatukogudega ühendamine on Teie arvates see parim lahendus? Kõnekoosoleku toolis andis Kultuuriministeeriumi kantsler mõista, et ühendatud raamatukogu võiks tulevikus muidki inimese elus ettetulevaid asju lahendada?

Idealis muidugi. Kui mõelda kõikidele toimunud aruteludele, siis pole ühendamistee ju ilmvoimatu, eriti väiksemates kohtades. Ühise katuse all internetipunkt, kooliraamatukogu ja rahvaraamatukogu – jaa, nõus, aga igaühe jaoks oma töötaja.

Tegelikult on raamatukoguhoidjad juba leppinud mõttega, et raamatukogu endisel kujul kaob. Kui riigi suund on kokkuhoid, siis tuleb otsida uusi ideid, aga neid tuleb põhjalikult kaaluda. Eks meilgi oli vahepeal suur hirm, et kui haldusreformi tagajärjel jääb alles vaid kolm omavalitsust, siis need ei hakka ometi kolmekümnet raamatukogu ülal pidama. Ainuke lohutus on avaliku teabe seadus, midagi ikka jääb järele...

Olgem konkreetsed, kooliraamatukogude sektsiooni juhataja ei taha ühendamisest suurt kuulda, tema arvab, et raamat peab olema lapse nina all.

Kui kuulata Ester Sõrmust, siis on nad agarad oma tahtmist ellu viima. Aga rahapuuduse juures võib juhtuda, et maal kaob ära hoopis täiskasvanute teenindamine. Kahjuks on viimasel ajal kujunemas situatsioon, kus rahvaraamatukogud tahetakse koolidesse viia, sest koolimajad kipuvad tühjaks jääma. Meil on juba esimene juhtum, kus keskkool muutub põhikooliks. Kooliruumid on suured ja raamatukogu tahetakse kolida Maarja kooli. Seal tekivad aga omad probleemid. Esiteks asub kool alevist kilomeeter-poolteist väljas, teiseks peab raamatukoguhoidja kooliraamatu-

kogu kohustused enda peale võtma. Praegu on rahvaraamatukogutöötajatel maal väga raske – selle väikese palga eest tahetakse kõik tema kaela veeretada. Kurb, aga keegi ei julge ka vastu hakata, sest on olnud juhtumeid, kus öeldakse, kui ei jõua ja ei taha – mine ära!

Pearaamatukoguhoidjana olen aastaid kogunud kooliraamatukogude statistikat ja tean, et põhikoolides tegelikult raamatukogu puudub (õpikutega tegeleb keegi õpetajatest), gümnaasiumides on olukord parem.

Mulle meenub Teid kuulates, kuidas 70-ndatel ja 80-ndatel käsitleti eesti ilukirjanduses (Mats Traat) väikeste külakoolide ja muude väikeasutuste kaotamist, ajalugu kordub, ehk isegi jäigemalt. Valulisemalt kindlasti, sest meil ju nüüd oma riik ja omad otsused.

Me muudkui kordame ja kordame, et raamatukoguhoidaja elu on raske, majanduslik sissetulek väike, aga tänane kõnekoosolek sunnib mind hoopis arutlema küsimuse üle, kas mitte kolmainsus raamat-raamatukogu-raamatukoguhoidja pole tasakaalust väljas, ja paraku esimese kahjuks. Oluliseks on muutumas raamatukogu iseeneses ja raamatust kõneldakse valdavalt koos rahaga.

Jah, raamat on tõesti jäänud nagu teisejärguliseks. Osutan veel kord sellele noorele raamatukoguhoidjale, kes oli oma aruandesegi kirja pannud, et raamatukogu sai 6000-kroonise turvaukse, et kindlustada 16 000 kroonist arvutit. Aga see, et ta ostab igal kuul ka mitme tuhande krooni eest raamatuid, ei oma mingit tähtsust! Ma ise muretsen endiselt oma raamatukogu raamatute pärast. Tahtsime head, panime plastaknad, aga kliima on raamatukogus täiesti muutunud. Hommikul tuled nagu sauna – niiskus, niiskus ja veel kord niiskus. Mis saab meie kallitest raamatutest, kui asi lähematel aastatel ei muutu.

Mida siis nüüd tegema hakkate, aega terve ilma täis käes. Kas ütlete ka ERÜ-le hüvastijätusõnad?

Ei, ei, ma katsun olla kõigeaeg kursis ja kui minult palutakse abi, siis olen alati nõus. Aastate jooksul on kogunenud raamatuid, mida kavatsen pensionipõlves lugeda. Ja kapid vajavad sorteerimist ja telgedel tahan õppida kuduma. Ma küll praegu lahkun raamatukogundusest, kas lõplikult, seda veel ei tea, aga südames jään alatiseks raamatukogude ja raamatukoguhoidjatega. Ma lihtsalt soovin, elage kenasti edasi, kes te jääte. Ela edasi, eesti raamatukogundus!

Juttu ajas Maire Liivamets

RAAMATU AASTA TÄHTTEOS

TIINA AASMANN

EAR-i rahvusbibliograafia osakonna juhataja

Rahvusbibliograafia mõiste vajab raamatukogundusest eemalseisvatele inimestele enamasti selgitamist. Lihtsalt öeldes tähendab see ühe rahva trükiteodangu täielikku registreerimist. Kirjasõnas talletatud vaimuvara täielikuks avamiseks vajab iga omakeelse kirjandusega rahvas tagasivaatavat bibliograafilist nimestikku.

Eesti Akadeemiline Raamatukogu alustas koostöös teiste raamatukogudega eesti raamatute ja perioodika retrospektiivsete nimestike koostamist juba 1978. a. Tööd alustanud raamatukogude hulka kuulusid algselt Eesti Rahvusraamatukogu, praegune Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu. Viimasega jätkus koostöö kõige kauem.

Rahvusbibliograafia koostamise mõtte taasalगतajaks, ulatusliku programmi koostajaks, töö teaduslikuks juhendajaks, väljaannete koostajaks ja ühtlasi toimetajaks oli **bibliograafiatraditsioonide hoidja, raamatuteadlane Endel Annus**. Tema programmi kohaselt registreeritakse kõik eestikeelsed, kõik Eestis ilmunud ja kõik Eesti ja eestlaste kohta, samuti eesti autorite välismaal ilmunud võõrkeelsed trükised.

1993. a. ilmusid "Eestikeelne raamat 1901–1917" I–II kd. ja "Eestis ilmunud ja Eestiga seotud saksa-, vene- ja muukeelne perioodika 1675–1940", seejärel 1995. a. avaldati nimestik "Eestikeelne raamat 1851–1900" I–II kd.

Eesti Akadeemilisel Raamatukogul on heameel teatada aga järjekordsest tähtteosest. **Ilmunud on vanima perioodi eestikeelsete raamatute bibliograafia "EESTIKEELNE RAAMAT 1525–1850"**. 1993 ilmumist alustanud rahvusbibliograafia sari on niisiis äsja ilmunud nimestikuga jõudnud kuuenda raamatuni.

Bibliograafia registreerib eestikeelsed ja eestikeelset teksti sisaldavad raamatud alates varasemast teadaolevast 1525. aastal kuni 19. sajandi keskpaigani.

Kronoloogiline nimestik kirjeldab 1245 raamatut ja eraldi 223 Rootsi kuninga, Vene keisri, Eesti- ning Liivimaa kubernerite ja Liivimaa kindralkubernerite käsku, määrust, teadaannet ja seadusetaiendust ehk publikaati. Teksti kaunistab üle 500 kaane-, tiitli- või siseillustratsiooni. Eesti-, saksa- ja ingliskeelne raamatujalooline ülevaade kajastab selle perioodi eesti raamatu arengulugu koos statistiliste analüüsiga. Lõpus on teema-, pealkirja-, koha-, organisatsiooni-, ilmumiskoha- ning annoteeritud nime- ja trükikoja-register.

Kõik sellel perioodil ilmunud raamatud on haruldused. Seetõttu püüdsid koostajad võimalikult täpselt välja selgitada kõik säilinud eksemplarid. Läbi on vaadatud suuremad raamatukogud, kesksed arhiivid ja muuseumid. Oma andmeid on andnud ka bibliofiilid ja mitmed maakonnamuuseumid. Trü-

Eesti Akadeemiline Raamatukogu

Eestikeelne raamat 1525–1850

Toimetanud E. Annus

Tallinn 2000

kiseid on otsitud Helsingi, Stockholm, Lundi, Uppsala, Kopenhaageni, Göttingeni, Londoni, Oxfordi, Cambridge'i, Riia ja Peterburi raamatukogudest. Eesti trükisõna alal kõige täielikumas raamatukogus – Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogus leidub ligi 80% (988 nimetust) kogu selle perioodi raamatute ootangust, järgnevad EAR, RR ja TÜR.

Nimestikus on registreeritud 139 trükist (11% kogu selle perioodi raamatute ootangust), mis on kirjeldatud allikdokumentidele tuginedes – osa neist pole kindlasti säilinud, mõned aga ootavad võib-olla avastamist.

Raamatusõbrad, loodame et vastilmunud nimestik ärgitab teid koostööle vanimate eestikeelsete raamatute avastamisel! Ka on oodatud kõik täiendused ja lisandid, millest palume teada anda EAR-i rahvusbibliograafia osakonnale (tel. 665 9428).

RAAMATU- KOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

2/2001

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

279. **Roomets, S.** Statistika algkursus. 2., täiend. tr. Tallinn, 2000. 70 lk. RR.

280. **Librarianship** and information work worldwide 2000. London [etc.], 2000. XI, 301 p. Sisaldab registreid. RR, TTÜ.

281. **Library** as information gateway to the new millennium : proceedings of the 6th Congress of Baltic Librarians October 5-6, 2000 Vilnius, Lithuania = Библио-тека — информационные ворота нового тысячелетия : доклады 6-го Конгресса библиотекарей Балтийских стран 5-6 октября, 2000 Вильнюс, Литва. Vilnius, 2000. 277 p. Tekstid inglise, vene keeles. RR, TTÜ.

282. **Library Trends**. Vol. 49, N 1. Ethnic diversity in library and information science. Champaign, Ill., 2000. p. 1-219. RR.

*

283. **Böttger, K-B.** Die Stadtbücherei Mühlheim an der Ruhr als Teil des Kulturbetriebs // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 2, S. 166-182. TÜ.

284. **Feldman, D. ; Sciammarella, S.** Both sides of the looking glass : librarian and teaching faculty perceptions of librarianship at six community colleges // College & Research Libraries. Vol. 61 (2000) no. 5, p. 491-498. TTÜ.

285. **Haager, M.** Externe juristische Beratung für Bibliotheken // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 3, S. 281-287. TÜ.

286. **Kyrillidou, M.** Research library trends : ARL statistics // J. of Academic Librarianship. Vol. 26 (2000) no. 6, p. 427-436. RR, TTÜ, TÜ.

287. **Myllys, H.** Visio Hybridin kirjaston henkinjäämisstrategiasta : Information for co-operation : creating the global library of the future // Signum. Vsk. 33 (2000) nro. 7, s. 150-153. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

288. **Ratzek, W.** Bibliotheken in Norwegen // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 2, S. 189-195. TÜ.

289. **Reimer-Böhner, U.** Aus der Not eine Tugend machen : das Goethe-Institut und die deutschen Lesesäle // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 3, S. 331-335. TÜ.

290. **Williamson, M.** Social exclusion and the public library : a Habermasian insight // J. of Librarianship and Inform. Sci. Vol. 32 (2000) no. 4, p. 178-186. RR, TTÜ.

RAAMATU JA RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

291. **Eesti Raamatu Aasta korraldus ja kava 2000-2001.** Tartu, 2000. 159 lk. EAR, RR, TÜ.

292. **Eesti raamatu kronoloogia.** Tallinn, 2000. 132 lk. Bibliograaf. lk. 129-131., reg. Kokkuvõte ingl. k. EAR, RR, TÜ.

293. **Jaanson, E.-L.** Tartu Ülikooli trükikoda 1632-1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia = Druckerei der Universität Dorpat 1632-1710 : Geschichte und Bibliographie der Druckschriften. Tartu, 2000. 511 lk. Rööptekst saksa keeles. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

294. **Lotman, P.** Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukoguks. III : F. R. Kreutzwaldi nimeline Eesti NSV Riiklik Raamatukogu 1954-1988. Tallinn, 2000. 142 lk. RR.

295. **Lott, M. ; Möldre, A.** A brief history of the Estonian book. Tallinn, 2000. 61 lk. EAR, RR, TÜ.

296. **Raamatulooline Eesti.** Kodumaa tundmise allikad : [artiklikogumik]. Tartu, 2000. 126 lk. Bibliograafia artiklite lõpus. EAR, RR, TÜ.

297. **Tartus** trükitud eestikeelne raamat 1851-1940 : raamatunäituse kataloog. Tartu, 2000. 64 lk. TÜ, EAR, RR.

298. **Viljandi** trükikojad ja trükised 1875-1944. Viljandi, 2000. 165 lk. RR, TÜ.

299. **Books in Latvia** : from author to reader. Riga, 2000. 69 p. RR.

300. The **Cambridge** history of the book in Britain. Vol. III, 1400-1557. Cambridge, [1999]. XXIV, 743 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

301. **Conaway, J.** America's library : the story of the Library of Congress, 1800-2000. New Haven ; London, 2000. 226 p. TÜ.

302. **Handbuch** der historischen Buchbestände in Deutschland. Bd. 24, Gesamtregister; Sachregister A-Ger. Hildesheim, 2000. 277 S. TÜ.

303. **Handbuch** der historischen Buchbestände in Deutschland. Bd. 25, Gesamtregister; Sachregister Ges-Me. Hildesheim, 2000. 293 S. TÜ.

304. **Handbuch** deutscher historischer Buchbestände in Europa : eine übersicht über Sammlungen in ausgewählten Bibliotheken. Band 4, Slowakische Republik. Hildesheim, 2000. 444 S. TÜ.

305. **Printing** and publishing culture : proceedings of the 3rd international symposium. Part I: The invention of metal type and printing culture Cheongju, September 28-29, 2000. Part II: The future of the world's printing and publishing culture Cheongju, October 12-13, 2000. Cheongju, 2000. 274 p. RR.

306. **A sign** and a witness : 2000 years of Hebrew books and illuminated manuscripts. New York, 1998. 223 p. (Studies of Jewish history). Sisaldab bibliograafiat, registrit. RR.

307. **Starptautiska** konference Latviešu grāmata un bibliotēka : 1525-2000 = International conference the Latvian Book and Libraries : 1525-2000, 8.11.2000-11.11.2000., Rīga : materiālu krājums. Rīga, 2000. Tekst lāti, inglise, saksa, vene keeles. RR.

I 302 p.

II 338 p.

*

308. **Kalajoki, A.** Jüri Arrak kirjataiteilijana // Bibliophilos. Vsk. 59 (2000) nro 4, s. 7-15. Bibliogr. lk. 13-15. RR.

309. **Kuitunen, K.** Helsingin suomenkielisen lehdistön alku // Bibliophilos. Vsk. 59 (2000) nro 4, s. 32-36. RR.

310. **Nourgaliev, V.** Der Kalte Krieg im Buch- und Bibliothekswesen der Sowjetunion // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 2, S. 182-188. TÜ.

TEADUSTÖÖ

311. **Garrett, J.** Library research as a transgressive activity : the changing role of the librarian // College & Research Libraries News. Vol. 61 (2000) no. 7, p. 603-604, 624. TTÜ.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

312. **Eesti Akadeemiline Raamatukogu.** Aastaraamat 1999. Tallinn, 2000. 183 lk. EAR, RR.

313. **Eesti kooliraamatukogud 1999-2000 :** [statistikatabelid]. Tallinn, 2001. 59 lk. RR.

314. **Tartu Ülikooli Raamatukogu.** Aastaraamat 1999. Tartu, 2000. 247 lk. Peatükkide ja artiklite kokkuvõtted ingl. k. RR, TTÜ, TÜ.

315. **Bibliotheca Apostolica Vaticana.** Citta del Vaticano, [2000]. 22, [3] p. Saadaval ka võrguväljaandena (<http://www-urbs.vatlib.it/urbs/>). RR.

316. **Det Kongelige Bibliotek :** årsberetning 1999. København, [2000]. 189 p. Kokkuvõte ingl. k. RR.

317. **Helsinki City Library annual report 1999.** [Helsinki], 2000. 27 p. RR.

318. **Kekki, K.** Public libraries in Finland : gateways to knowledge and culture. Finland, 1999. 25 p. RR.

319. **Kirjastot 1997 = Biblioteken 1997 = Libraries 1997 :** yleisten ja tieteellisten kirjastojen toiminta. Helsinki, 1998. 149 s. Rööptekst rootsi, inglise keeles. RR.

320. **Koninklijke Bibliotheek (Holland).** Jaarverslag 1999. Den Haag, [1999]. 96 p. Kokkuvõte ingl. keeles. RR.

321. **Langt mot nord midt i verden :** Nasjonalbiblioteket, aveling rana 1989-1999. Oslo, 1999. 94 p. RR.

322. **Nordic children's libraries :** IFLA '97. [København], 1997. 24 p. RR.

323. **Regards croisés et perspectives :** bibliothèques publiques en Europe : actes du colloque organisé par la BPI, le British Council et le Goethe Institut, au British Council à Paris, les 5 et 6 novembre 1998. Paris, 1998. 222 p. (BPI en actes). RR.

*

324. **Fontana Aschero, A. I.** The Biblioteca Nazionale Centrale of Florence : tradition and innovation in support of the information society // Alexandria. Vol. 12 (2000) no. 3, p. 179-192. RR.

325. **Gabel, G.** Die französischen Universitätsbibliotheken 1988-1997 // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 2, S. 195-200. TÜ.

326. **The ten years in national libraries** // Alexandria. Vol. 12 (2000) no. 3, p. 193-200. RR.

327. **Wood, P. A. ; Walther, J. H.** The future of academic libraries : changing formats and changing delivery // The Bottom Line : Managing Library Finances. Vol. 13 (2000) no. 4, p. 173-181. TTÜ.

RAAMATUKOGUHOIDJA. HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLITUS

328. **University of Sheffield. Department of Information Studies.** Annual report 1999. Sheffield, 2000. 44 p. RR.

*

329. **Fagan, J. C.** Guidelines for creating a self-directed training program for the new reference librarian : a framework and checklist of activities // The Reference Librarian (2000) no. 71, p. 59-70. RR.

330. **Hackenberg, J. M.** Who chooses sci-tech librarianship? // College & Research Libraries. Vol. 61 (2000) no. 5, p. 441-450. TTÜ.

331. **Julie, H.** Information literacy instruction in Canadian academic libraries : longitudinal trends and international comparisons // College & Research Libraries. Vol. 61 (2000) no. 6, p. 510-523. TTÜ.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

332. **Ceynowa, K.** Activity-based cost management in academic libraries : a project of the German Research

Association // Performance Measurement and Metrics. Vol. 1 (2000) no. 2, p. 99-114. RR.

333. **Clarke, Z. ; Lambert, S.** Management information and decision support for libraries in Europe : a concerted action // Performance Measurement and Metrics. Vol. 1 (2000) no. 2, p. 77-98. RR.

334. **Klug, P.** BIX - the library index, or : why less is often more // Performance Measurement and Metrics. Vol. 1 (2000) no. 2, p. 115-127. RR.

335. **Moenter, F. ; Sanders, B. T. ; Welch, J. M.** Restructuring a liaison program in an academic library // College & Research Libraries. Vol. 61 (2000) no. 5, p. 432-440. TTÜ.

336. **Park, L. M.** Buck raising in a small academic library : endowed book funds are answer // The Bottom Line : Managing Library Finances. Vol. 13 (2000) no. 4, p. 182-185. TTÜ.

337. **Paul, G.** Leitungsqualität und Mitarbeitermobilisierung : Zum Zusammenhang zwischen der Qualität des Leitungshandeln und der Erschließung von Leistungs- und Innovationspotentialen in der (wissenschaftlichen) Bibliothek // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 2, S. 151-166. TÜ.

338. **Poll, R.** Can we assess journal use? // Performance Measurement and Metrics. Vol. 1 (2000) no. 2, p. 115-127. RR.

339. **Seer, G.** Special library financial management : the essentials of library budgeting // The Bottom Line : Managing Library Finances. Vol. 13 (2000) no. 4, p. 186-192. TTÜ.

340. **Wimmer, U.** Vom integrierten Geschäftsgang zur Matrixorganisation : Teamstrukturen in Bibliotheken // Bibliothek. Jg. 24 (2000) H. 2, S. 211-217. TÜ.

STANDARDISEERIMINE

341. **Aliprand, J. M.** The Unicode Standard : its scope, design principles, and prospects for international cataloging // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 44 (2000) no. 3, p. 160-172. EAR, TÜ.

342. **Byrum, J. D.** The emerging global bibliographic network : the era of international standardization in the development of cataloging policy // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 44 (2000) no. 3, p. 114-121. EAR, TÜ.

KOMPLEKTEERIMINE

343. **Library Trends.** Vol. 48, N 4. Collection development in an electronic environment. Champaign, Ill., 2000. p. 639-941. RR.

*

344. **Muir, A. ; Davies, J. E.** Legal deposit of digital material in the UK : recent developments and international context // Alexandria. Vol. 12 (2000) no. 3, p. 151-166. RR.

345. **Stewart, L. A.** Choosing between print and electronic resources : the selection dilemma // The Reference Librarian. (2000) no. 71, p. 79-97. RR.

KIRJELDAMINE

346. **Bradshaw, E. B. ; Wagner, S. C.** A common ground : communication and alliance between cataloger and curator for improved access to rare books and special collections // College & Research Libraries. Vol. 61 (2000) no. 6, p. 525-534. TTÜ.

347. **Lamolinara, G.** Library of Congress, other U.S. libraries join international community on use of Pinyin // OCLC Newsletter. (2000) no. 248, p. 20-21. RR.

348. **Manning, R. W.** The Anglo-American Cataloging Rules and their future // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* Vol. 44 (2000) no. 3, p. 129-135. EAR, TÜ.

349. **McCallum, S. H.** Harmonization of USMARC, CAN/MARC, and UKMARC // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* Vol. 44 (2000) no. 3, p. 135-140. EAR, TÜ.

350. **Münnich, M.** REUSE or rule harmonization : just a project? // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* Vol. 44 (2000) no. 3, p. 122-128. EAR, TÜ.

351. **Rodman, R. L.** Making the connection between processing and access : do cataloging decisions affect user access? // *Library Collections, Acquisitions and Technical Services.* Vol. 43 (2000) no. 24, p. 443-458. EAR, RR, TÜ.

352. **Wiggins, B. J.** Use BIBCO records at the Library of Congress // *OCLC Newsletter.* (2000) no. 248, p. 18-20. RR.

LIIGITAMINE

353. **Barite, M. G.** The notion of 'category : its implications in subject analysis and in the construction and evaluation of indexing languages // *Knowledge Organization.* Vol. 27 (2000) no. 1/2, p. 4-10. TÜ.

354. **Riesthuis, G. J. A. ; Schmitz-Esser, W.** Bibliography of 10 years International Society for Knowledge Organization // *Knowledge Organization.* Vol. 26 (2000) no. 4, p. 203-252. TÜ.

355. The Sixth International ISKO Conference // *Knowledge Organization.* Vol. 27 (2000) no. 1/2, p. 55-64. TÜ.

KOGUD

356. **Pärssinen, L.** Sotasaliita ja kartanokirjastoja : lahjoituksia kirjastolle 350 vuoden ajalta // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti.* Vsk. 42 (2000) nro 3, s. 3-6. EAR, RR, TÜ.

357. **Gordon, I. D.** Asserting our collection development roles : academic librarians must take responsibility for the collection // *College & Research Libraries News.* Vol. 61 (2000) no. 8, p. 687-689. TTÜ.

358. **Kitchens, J. D. ; Mosley, P. A.** Error 404 : or what is the shelf-life of printed Internet guides? // *Library Collections. Acquisitions and Technical Services.* Vol. 24 (2000) no. 4, p. 467-478. EAR, RR, TÜ.

359. **Lee, H.-L.** What is a collection // *J. of Amer. Soc. for Inform. Sci.* Vol. 51 (2000) no. 12, p. 1106-1113. TTÜ.

360. **Mäkinen, I.** ASLA-kirjat 50 vuotta // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti.* Vsk. 42 (2000) nro 3, s. 13-17. EAR, RR, TÜ.

KOGUDE HOID

361. **Bouché, N.** Digitization for scholarly use : the Boswell Papers Project at the Beinecke Rare Book and Manuscript Library, March 1999. Washington, D.C., 1999. 15 p. RR.

362. **Feenstra, B.** Standards for the implementation of a deposit system for electronic publications. The Hague, 2000. 39 p. (NEDLIB report series ; 4). NEDLIB-Networked European Deposit Library. RR.

363. **Lupovici, C. ; Mesanès, J.** Metadata for long term preservation of electronic publications. The Hague, 2000. 22 p. (NEDLIB report series ; 2). NEDLIB-Networked European Deposit Library. RR.

364. **Preservation management : between policy and practice : papers of the European conference organized by European Commission on Preservation and Access (ECPA), Core Programme on Preservation and Conser-**

vation, International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA-PAC), Koninklijke Bibliotheek (KB, national library of the Netherlands), The Hague, 19-21 april 1999. Amsterdam, 2000. VIII, 116 p. RR.

*

365. **Chilvers, A.** Critical issues in the use of Soft Systems Methodology : a case study in the long-term management of digital data objects // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* Vol. 32 (2000) no. 4, p. 167-177. RR, TTÜ.

LUGEJATEENINDUS

366. **Muusika-** ja kunstinformatsiooni tarbija infovajaduse uuring : Eesti Rahvusraamatukogu kunstide teabekeskuses, Eesti Muusikaakadeemia Raamatukogus ja Eesti Kunstiakadeemia Raamatukogus 1999. aastal läbi viidud uuringu aruanne. Tallinn, 2000. [246] l. RR.

*

367. **Goldschmitt, R.** Mehrwertdienste für den Zugang zur globalen Information - Optimierung der Benutzerversorgung // *Bibliothek.* Jg. 24 (2000) H. 2, S. 218-223. TÜ.

368. **Joint, N. a. o.** Information skills training in support of a joint electronic library in Glasgow : the GAELS Project approach to library courseware development // *ASLIB Proceedings.* Vol. 52 (2000) no. 8, p. 301-312. TTÜ.

369. **Mundt, S. ; Bell, E.** Daten über Daten - Telefonische Befragung von Bibliothekskunden zur Nutzung elektronischer Dienstleistungen // *Bibliothek.* Jg. 24 (2000) H. 3, S. 288-296. TÜ.

370. **Nozero, V. A. ; Vaughan, J.** Utilization of process improvement to manage change in an academic library // *J. of Academic Librarianship.* Vol. 26 (2000) no. 6, p. 416-421. RR, TTÜ, TÜ.

371. **Thomas, M. A.** Redefining library space : managing of books, computers, and readers // *J. of Academic Librarianship.* Vol. 26 (2000) no. 6, p. 408-415. RR, TTÜ, TÜ.

BIBLIOGRAAFIA- JA INFOTÖÖ

372. **Eestikeelne raamat 1525-1850.** Tallinn, 2000. 703 lk. EAR, RR, TTÜ.

373. **Беспременное** отделение "Россика" : материалы научной конференции 14 января 2000 года. Санкт-Петербург, 2000. 76 с. RR.

*

374. **Albitz, R. S.** Locating moving image materials for multimedia development : a reference strategy // *The Reference Librarian.* (2000) no. 71, p. 99-110. RR.

375. **Balas, J. I.** How to visit the libraries of the world without leaving home // *Computers in Libraries.* Vol. 20 (2000) no. 10, p. 58-60. Sisaldab Interneti aadressse. RR.

376. **Bell, B. L.** A new frame of reference : national bibliographies in Southern Africa and the ICNBS recommendations // *Alexandria.* Vol. 12 (2000) no. 3, p. 167-177. RR.

377. **Bertot, J. C. ; Moen, W. E.** FirstGov.gov/org/net/com : issues and considerations // *J. of Academic Librarianship.* Vol. 26 (2000) no. 6, p. 422-426. RR, TTÜ, TÜ.

378. **Bostrom, W. J.** Religious studies on the Internet // *The Reference Librarian.* (2000) no. 71, p. 111-130. Sisaldab Intereti aadressse. RR.

379. **Conory, G. a. o.** The European information needs of secondary school teachers in Scotland : recent developments in the provision of information to school and colleges // *ASLIB Proceedings.* Vol. 52 (2000) no. 7, p. 254-263. TTÜ.

380. **Jacsó, P.** Finding free databases to replace fee-based information services // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 10, p. 61-62. RR.

381. **Kraat, S.** If we hold it, will they come? searching sessions at SUNY [State University of New York] New Palz // *The Reference Librarian*. (2000) no. 71, p. 35-58. RR.

382. **Merrill, J. W.** In the blink of an eye : developing trends in publishing // *The Reference Librarian*. (2000) no. 71, p. 3-24. RR.

383. **Rader, H. B.** Information literacy in the reference environment : preparing for the future // *The Reference Librarian*. (2000) no. 71, p. 25-33. RR.

384. **Sormunen, E.** Boolean kyselyn tehokkuudella on rajat - tunnemmeko ne? // *Tietopalvelu*. Vsk. 15 (2000) nro 4, s. 19-23. RR.

385. **Wales, T.** Practice makes perfect? Vet's information seeking behaviour and information use explored // *ASLIB Proceedings*. Vol. 52 (2000) no. 7, p. 235-246. TTÜ.

INFOTEADUS

386. **Borlund, P.** Evaluation of interactive information retrieval systems. Åbo, 2000. 276 p. RR.

*

387. **Egghe, L. ; Rousseau, R.** Aging, obsolescence, impact, growth, and utilizations : definitions and relations // *J. of Amer. Soc. for Inform. Sci.* Vol. 51 (2000) no. 11, p. 1004-1017. TTÜ.

388. **Harter, S. P. ; Ford, C. E.** Web-based analyses of e-journal impact : approaches, problems, and issues // *J. of Amer. Soc. for Inform. Sci.* Vol. 51 (2000) no. 13, p. 1159-1176. TTÜ.

389. **Madden, A. D.** A definition of information // *ASLIB Proceedings*. Vol. 52 (2000) no. 9, p. 343-349. TTÜ.

390. **Scammell, A.** Visions of the information future // *ASLIB Proceedings*. Vol. 52 (2000) no. 7, p. 264-269. TTÜ.

391. **Sutcliffe, A. G. ; Ennis, M. ; Watkinson, S. J.** Empirical studies of end-user information searching // *J. of Amer. Soc. for Inform. Sci.* Vol. 51 (2000) no. 13, p. 1211-1231. TTÜ.

AUTOMATISEERIMINE JA INFOTEHNOLOOGIA

392. **Bide, M.** Standards for electronic publishing : an overview. The Hague, 2000. 34 p. (NEDLIB report series ; 3). NEDLIB-Networked European Deposit Library. RR.

393. **Library automation in transitional societies : lessons from Eastern Europe.** New York ; Oxford, 2000. 451 p. TÜ.

394. **Современные пользователи автоматизированных информационно-библиотечных систем : проблемы обслуживания, изучения и обучения : материалы 3-й научно-практической конференции 25-27 октября 1999 г.** Санкт-Петербург, 2000. 80 с. RR.

*

395. **Balas, J. I.** Systems administration : how to avoid reinventing the wheel // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 9, p. 64-66. Sisaldab Interneti aadress. RR.

396. **Brandt, S.** Using good systems work to extend your library's market // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 9, p. 61-63. RR.

397. **Daehn, R.** Launching a public printing program with built-in cost recovery // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 9, p. 50-55. RR.

398. **Daly, J. A.** Studing the impacts of the Internet without assuming technological determinism : the GAELS Project approach to library courseware development // *ASLIB Proceedings*. Vol. 52 (2000) no. 8, p. 285-300. TTÜ.

399. **Feret, B.** Playing cops and robbers : keeping the library network safe from users // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 9, p. 34-39. RR.

400. **Franzmeier, G. et al.** Die ZDB im neuen System : Migration und weitere Entwicklung in der Zeitschriften-datenbank // *Z. für Bibl-wes. und Bibliogr.* Jg. 47 (2000) H. 6, S. 549-569. EAR. RR. TTÜ, TÜ.

401. **Frommeyer, J.** Aufbau einer Internetpräsenz für Spezialbibliotheken // *Bibliothek*. Jg. 24 (2000) H. 2, S. 201-211. TÜ.

402. **Grumann, M.** Sind Verfahren zur maschinellen Indexierung für Literaturbestände öffentlicher Bibliotheken geeignet? Retrievaltests von indexierten ekz-Datenbanken mit der Software IDX // *Bibliothek*. Jg. 24 (2000) H. 3, S. 297-318. TÜ.

403. **Hehl, H.** Die digitale Bibliothek in der Praxis // *Bibliothek*. Jg. 24 (2000) H. 3, S. 336-341. TÜ.

404. **Hunt, L. ; Zuckerman, B. ; Shahabi, C.** Prototypical extensions to paradigm of spatial search // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 26 (2000) no. 6, p. 394-398. RR, TTÜ, TÜ.

405. **Hutzler, E.** Elektronische Zeitschriftenbibliothek : Entwicklung, Stand und Perspektiven // *Z. für Bibl-wes. und Bibliogr.* Jg. 47 (2000) H. 6, S. 571-587. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

406. **Joki, M.** Tieteellisen viestinnän digitalisoituminen // *Signum*. Vsk. 33 (2000) nro 7, s. 154-161. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

407. **Jones Roccas, L.** Archaeological research online - finally! the birth of the ARGOS project // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 10, p. 36-41. RR.

408. **Julian, V. ; Carrascosa, C. ; Soler, J.** A multiagent system architecture for retrieving and showing information // *Knowledge Organization*. Vol. 27 (2000) no. 1/2, p. 11-16. TÜ.

409. **Kreische, J.** Revisionen mit Online-Katalogen // *Bibliothek*. Jg. 24 (2000) H. 3, S. 318-331. TÜ.

410. **Merola, G. ; Parmeggiani, C.** Improving the Italian Library network : the Servizio Bibliotecario Nazionale // *Alexandria*. Vol. 12 (2000) no. 3, p. 141-150. RR.

411. **Raitt, D.** Digital library initiatives across Europe // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 10, p. 27-34. <http://www.infotoday.com>. RR.

412. **Roberts, G.** Designing a database-driven Web site, or, the evolution of the Infolguana // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 9, p. 26-27, 28, 30, 32. RR.

413. **Schwartz, C.** Digital libraries : an overview // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 26 (2000) no. 6, p. 385-393. Sisaldab Interneti aadress. RR, TTÜ, TÜ.

414. **Shaw, E. J.** Building a digital library : a technology manager's point of view // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 26 (2000) no. 6, p. 394-398. RR, TTÜ, TÜ.

415. **Sisler, E. ; Smith, V.** Building a library network from scratch : Eric & Veronicas excellent adventure // *Computers in Libraries*. Vol. 20 (2000) no. 9, p. 44-48. RR.

416. **Vallejo, D. B. ; David, A. A.** Processing the user model in IRS // *Knowledge Organization*. Vol. 27 (2000) no. 1/2, p. 17-26. TÜ.

417. **Wiberley, S. E. Jr. ; Jones, W. G.** Time and technology : a decade-long look at humanists' use of electronic information technology // *College & Research Libraries*. Vol. 61 (2000) no. 5, p. 421-431. TTÜ.

RAAMATUKOGUORGANISATSIOONID

418. **Oppenheim, C. ; Pollecutt, N.** Professional associations and ethical issues in LIS // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* Vol. 32 (2000) no. 4, p. 187-203. RR, TTÜ.

**TARTU
ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU**

AASTARAAMAT '99

TÜR-i aastaraamat sisaldab eelmise aasta tegevuse aruande ja muu lõppenud aastaga seonduva. Artiklite osa koosneb kahest suuremast plokist – tänapäeva- ja ajaloo teemalised kirjutised. Need on valdavalt 1999. aasta ettekandepäevadel peetud esinemiste edasiarendused – seega on nende autorid ka väljastpoolt TÜR-i.

Osaühing "Teek"

Raamatukogude, muuseumide,
arhiivide ja koolide teenindamine

Teavikud – trükised,
heli- ja videosalvestised, CD-ROM-id

Tarvikud – raamatutoed,
isekleepuvad materjalid trükiste
kaitseks ja parandamiseks,
kataloogikaardid jm raamatukoguvormid
ning palju muud

OÜ "Teek"

Kopli 77, Tallinn 11713

tel. 661 9654 – teavikud

tel. 661 9655 – tarvikud

tel. 661 9656 – raamatupidamine ja juhatus
faks 661 9657

teek@netexpress.ee ja teek@hot.ee

Eesti Rahvusraamatukogu väljaandel 2000. aastal ilmunud kirjandusnimestiku (raamatud) koostajaks on Kai Ellip, sissejuhatus on kirjutanud Jaan Kross, lisandused Mati Sirkel.

Väljaandes on ära toodud raamatukogu aastaaruanne, info töötajate kohta ning kroonika, samuti EAR-i arengukava. Kogumiku teine pool sisaldab uurimusi EAR-ist ning kogu Eesti raamatukogundusest.

Kas Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse ja infoteaduse kateeder on suutnud täita oma ülesandeid 21. sajandi raamatukoguhoidja nõudmisi silmas pidades?

Vastab rektor ANZORI BARKALAJA

Esitatud küsimuse puhul tuleks määratleda asjaosaliste paiknevus – kateeder ja raamatukoguhoidja ei paikne ju õhutühjas ruumis. Raamatukogunduse ja infoteaduse kateeder on osa Viljandi Kultuurikolledžist. Tema areng ei saa olla kiirem ega tohi jääda aeglasemaks kui teistel kolledži allüksustel. Kultuurikolledž on üks osa eesti haridusmaastikust, kus praegusel hetkel toimuvad ümberkorraldused. Haridus- ja kultuurimaastik aitavad Eesti ühiskonda üheks tervikuks liita ning tervikust lähtuvalt peaksimegi asju vaatama.

Kõrgharidusmaastikul toimuvad suured muutused. Bolognas algatatud protsess mitteülikooli tüüpi haridusharu arendamisel on jõudmas Eestisse. Rakendus- ja kõrgharidusele toob see kaasa suurema vastutuse oma õppejõudude ja õppekavade kvaliteedi ja taseme tõstmisel. Seda ülesannet silmas pidades on lõppjärgus Viljandi Kultuurikolledži arengukava koostamine aastateks 2001–2003.

2001. aasta sügiseks peab kõrgharidusstandardist lähtudes töötama Kultuurikolledžis, aga ka osakonnas vähemalt 50% õppejõududest põhikohaga. 2002. aasta sügiseks peab olema aga kava järgi põhikohaga õppejõududest vähemalt 50% magistrikraadiga. 2001. a. sügiseks tuleb osakonnal olla valmis üleminekuks kutsebakalaureuseõppele, 2003. aastaks kutsemagistriõppe sisseviimiseks.

Ülesannete täitmine sõltub kogu kolledži pingutustest. Kateeder ei ole ainult õppekava, üliõpilased ja ruumid, vaid laiem õpikeskkond. Oluline on kateedri integreerumine eesti raamatukogunduslikku keskkonda, mis võimaldab saada adekvaatset informatsiooni, et sellele tuginedes tegutseda ning keskkonda muuta.

Möödas on ajad, kus aastaid õpetati ühe õppekava järgi ning lõpetajad olid kohe valmis spetsialistid. Õppima asujatel peab olema võimalus ise soovitud õppeainetest õppekava kokku panna. Et need, kes soovivad rohkem infoteaduse õppeaineid, saaksid seda külge endas arendada, kes aga tahaksid raamatukogunduslikes küsimustes sügavuti minna, oleks oma valik. Sellist suundumust aitab ellu viia kolledži planeeritav üleminek astmelisele õppele ehk alam-, kesk- ja ülemastme tekkimine.

Raamatukogunduse ja infoteaduse erialale sisseastujate arv on järsult tõusnud. Eelmisel sügisel asus

Foto: Ove Maidla / Postimees

neid teadmisi omandama 56 uut üliõpilast, mis on varasemate aastatega võrreldes üle poole rohkem. Et tudengid saaksid valida õppeainete seast meelepärasemaid, tuleb leida praegustele lähedasi erialasid. Käesoleval hetkel on töös variant andme- ja dokumendihaldurite koolituse alustamiseks.

Õppetöö lahutamatu osa on praktika. Kateedril on välja kujunenud tõised suhted eri tüüpi raamatukogudega. Teoreetilise ja praktilise õppetöö ühendamine on aidanud kaasa, et kolm neljandikku lõpetajatest on suundunud erialasele või sellele lähedasele tööle.

Meie kool püüdleb selle poole, et õppimine kestaks ka pärast kolledži lõpetamist ning haridusteed saaksid jätkata ka need, kes ei soovi põhitööd katkestada. Avatud Kolledži käivitamine aitaks vastu tulla raamatukoguhoidjate soovidele olla nüüdisaja nõudmistel tasemel.

Plaanid võivad jääda lihtsalt ilusaks tekstiks, kui selle taga ei ole tehnilist baasi. Eelmise aasta algul avatud eriala arvutiklass aitab õppetööd läbi viia ning suurendab üliõpilaste võimalusi arvutiga sina peale saada. Kuid juba peame mõtlema uuele arvutiklassile.

Praegune ajahetk nõuab ka rahvusvahelist avatust. Välja on kujunenud hea koostööpartner Soome Vabariigis – *Haapavesi Opisto*. Käesoleva aasta algusest Leonardo de Vinci programmi raames käivitunud rahvaraamatukogude alane koostööprojekt pakub samuti häid arenguvõimalusi.

Olles avatud, dünaamiline, informeeritud, võib igaüks tajuda ühiskonnas valitsevaid suundumusi ning vastavalt sellele ka tegutseda.

Täiendab ERÜ esinaine KRISTA TALVI

Viljandi Kultuurikolledžiga olen seotud juba pikka aega. Aastaid olen täitnud raamatukogunduse ja infoteaduse eriala riigieksamikomisjoni esimehe kohustusi. Lisaks tegelen RR-is tudengite praktika üldjuhtimisega, ka kuulun Kultuurikolledži nõunike kogusse.

Minu arvamus Kultuurikolledži kui rakendus- ja kõrghariduse tegevusest ja eriti raamatukogunduse ja infoteaduse eriala üliõpilaste ettevalmistamisest on hea. Kooli arengut ja muutumist oskan hinnata ennekõike üliõpilaste praktika, nende riigieksamite ja lõputööde kaitsmise põhjal. Õppimist on motiveerinud kindlasti

MEIE, EESTLASED

MALL HIEMÄE

Oskar Loorits. Meie, eestlased. Koostanud Hando Runnel, toimetanud Luule Krikmann. Tartu : Ilmamaa, 2000. 416 lk. – (Eesti mõttelugu 35).

ka uus koolihoone, mis avati 1999. aasta sügisel rektor Enn Siimeri ajal.

Raamatukogunduse ja infoteaduse kateedrisse, mida varem juhtis Mati Muru, on asunud ametisse mitu noort õppejõudu. Tänapäevaste kateedrijuhataja Ilmar Vaaro jätkab koostööd TPÜ infoteaduste osakonna õppejõududega ning raamatukoguhoidjate-praktikutega.

Osalesin ka Kultuurikolledži arengukava 1998–2002 koostamisel ning toona tõsiselt arutluse all olnud täiendkoolituse keskus on rajatud ning tegutseb edukalt. Samuti toimub kutseeksamielne koolitus Viljandis. Praegu arutatakse kooli uut arengukava, mis näeb ette, nagu selgitab ka Anzori Barkalaja, põhikohaga õppejõudude arvu suurenemist vastavalt kõrgharidusstandardile, mõnel erialal kraadiõppe, lisaks uute erialade avamist ja õpetamist juba sel sügisel.

Raamatukogunduse ja infoteaduse kõrval kavandatakse täiesti uue eriala – arhiivinduse õpetamist. Kultuurikolledži lõpetajad on seni suundunud põhiliselt rahvaraamatukogudesse, see peaks jätkuma, sest maaraamatukogude töötajaskond vananeb. Seal vajatakse praegu nooremat ja innovaatilisemat personali. Igal aastal läheb paar edukamat kolledži lõpetajat Tallinna Pedagoogikaülikooli. Nemad leiavad tööd enamasti teadusraamatukogudes. Kuid meie suuremates raamatukogudes leidub ka tublimaid Viljandi haridusega raamatukoguhoidjaid.

Riigieksamikomisjoni esimehena tegin ettepaneku avardada diplomitööde temaatikat. Praegu domineerib raamatu ja raamatuajaloo suund, kusjuures iga lõputöö eeldab ka bibliograafia koostamist.

Arvan, et Kultuurikolledži tugevus seisneb erialade mitmekesisuses ja koolil on oma koht meie kultuuri ja hariduse kaardil. Kindlasti sooviksin aga kooli ja praktikabaaside tõhusamat koostööd, sest see toetab ja täiendab õppekava, mis toimib kindla programmi alusel.

Miks Oskar Looritsal, kes oli Eesti Rahvaluule Arhiivi juhataja ning Tartu Ülikooli dotsent, keelati juba Saksa okupatsiooni ajal Tartus viibimine, miks tema sulest ilmunud tööd nõukogude korra ajal raamatukogudes erifondi suleti ja autori nimigi maha vaikiti, see selgub üsna pea, kui kätte võtta kogumik "Meie, eestlased" tema artiklitega. Väljaandes leidub 30 kirjutist ajavahemikust 1927–1958.

Mahavaikimiseks oleks piisanud ainuüksi sellest, et Oskar Loorits oma perega sõjapäevil Eestist lahkus ning Rootsisis pagulaspõlve veetis. Tema aga oli oma töödes aina vaagunud eestlase kui rahvuse elufilosoofiat, selle lätteid ja kujunemist olelusvõitluses võõraste rahvaste halvava mõju all. Loorits oli sunnitud kodumaalt lahkuma kui rahvusideoloog, kelle seisukohad ei sobinud Eesti riiki alitama ruttavate suurriikide vallutajamentaliteediga.

Viimasel ajal on meil Looritsa varem ilmunud või käsikirja jäänud töödest avaldatud "Eesti rahvausundi maailmavaade" (III trükk, 1990), "Liivi rahva usund" I–III (faksiimiletrükk, 1998), "Liivi rahva usund" IV–V (esmatrükk, 2000), "Endis-eesti elu-olu. Luge mispalu põllumehe elust" (esmatrükk, 2000). Nii nagu viimatinimetatud, kuulub ka "Meie, eestlased" väljapaistva teadlase 100. sünniaastapäeva (8. november 2000) puhul välja antud teoste hulka.

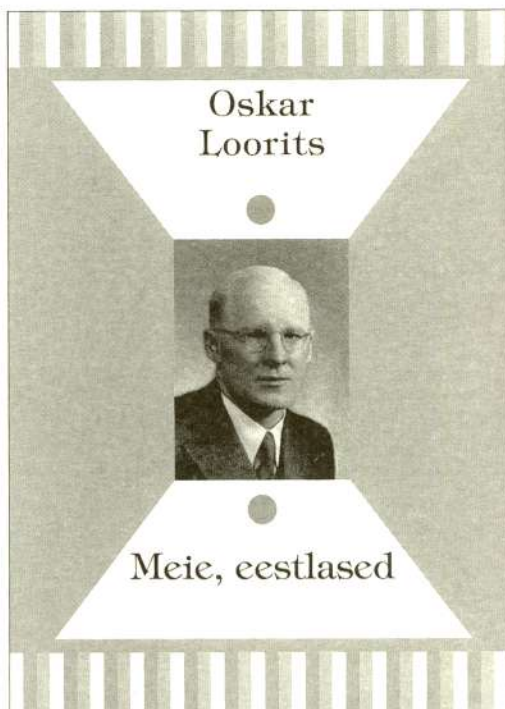
Oskar Looritsa bibliograafiasse kuulub enam kui pool tuhat nime-tust. Suunitluselt võib tema tööd jagada kahte rubriiki. Juba Looritsa eluajal tema bibliograafia koostamisega tegelnud eestlanna Aime Luht, kes tollal töötas Helsingis

Soome Kirjanduse Seltsi rahvaluulearhiivis, on esimesse rubriiki paigutanud rahvaluule, keele, kultuuri ja usundi alased kirjutised. Teise alajaotusse kuulub enamasti perioodikas avaldatud publitsistika: päevapoliitikat hõlmavad kultuuri- ja sotsiaalpoliitilised sõnavõtted, poleemika, belletristika, följetonid, epigrammid, reisikirjad jms. Hando Runnel on kogumikku "Meie, eestlased" valinud kirjutisi mõlemast rubriigist, kuid kasutanud teistsugust jaotusalust. Pealkirja alla "Maagilisest mõtteviisist" on siin koondatud põhiliselt rahvausundialaseid, kuid üksiti eestlaste kui rahva vaimulaadi, hoiakuid ja tõekspidamisi analüüsivaid kirjutisi ajast, mil teadlane kodumaal viibis. Teine osa kannab pealkirja "Meie, pagulased". Need artiklid on küll kirjutatud pagulaspõlves, kuid laadilt ei erine.

Oleme meiegi nõukogude võimu paines otsinud oma soome-ugri juuri, nagu seda tegi oma töödes Loorits, oleme püüdnud oma "ehtsat ja head", ainuõiget usku puhastada suurrahvaste võõrõigustest. Oskar Looritsa võitlejanatuur ei talunud germaani koloniste, eesti omakultuuri degenererumise põhjustajaid. Meil, 20. sajandi II poole eestlastel, on kombeks möönda, et nimelt idast ei tule midagi head, olgu kõne all nõukogulik ideoloogia, suure idanaabri suhtumine väikerahvasse või ilmaennustused. Küsimus, kas Lääne ja Ida vaheliseks piiriks arvata Läänemerd või Narva jõge, tuleb sageli, olgu otse või kaude, päevakorrale ka nii Looritsa rahvaluulealastes kui otseselt publitsistlikes kirjutistes.

Kogumiku koostaja on lugejale andnud hea vihje, paigutades raamatu ümbrispaberi veergudele n.-ö. reklaamiks autori kirjutise "Usuelust iseseisvas Eestis". Ilmumisaasta on sellel 1928 ning religioonist on see tekst tegelikult kaugel. Loorits mõtiskleb selle üle, kuidas end tunneb ja millesse usub eestlane kümme aastat pärast riikliku iseseisvuse saavutamist. Nende veergude puhul võib tänane lugeja end tabada mõttelt, et kõik kordub. Oleme pärast järjekordset, poolsada aastat kestnud okupatsiooniaega saanud taas iseseisvuse. Taas on vabakssaamisest möödunud kümme aastat, ja eestlasele pole võõrad ei rahulolematuse ega pessimism. Loorits on seda tunnet kirjeldanud järgmiselt: "Seda abituid ja väetuid tajume end praegu: mitte kui palju, vaid kui ootamatult vähe oleme suutnud siiski teostada oma ideaalid ja täiuslus-programmid! Ainult vormid on muutunud meie nõudel ja aja kajal, aga sisu on endine: endiselt edasi lämmatab hinge ülekohtu ja vägivalla võim – ei ole, ah, paradüüsi ei ole veel kuskil. – Ja teostamata unistused moonduvad masendavaks pessimismiks, ahastav meeleheit areneb ennasthävivateks elupõletuseks: "raskuse vaim", "mürgine vili", "kuldne mülgas", "vaestepatuste alev" – need viivad meie tänapäeva põlve "jäljetusse hauda".

Artiklis "Vägilaste prototüüp" kirjutab autor, et meie folklooris puuduvad vägevad sõjasangarid. Vihjanud Johannes Semperi psühhoanalüütilisele käsitlusele Kalevipoja rahvaluulemotiivide analüüsist, pakub ta omapoolse versiooni: üks ole inimestel kombeks tegelikult elust jutustades aina liialdada. Ta toob rahvapärilisest hulgaliselt näiteid rahvasuu külakangelaste suure jõu, une, söögiisu või janu kohta. Need on meie oma suursööjad, jõujürid, kõrtsikaklejad, võitmatud maadlejad lausa meie põlvkonna eluajast. Koorma enda järel välja

vedanud jõumehe ütlusest on kujunenud koguni kõnekäänd: "Andis endalgi tömmata, mis siis vaene loom pidi tegema!"

Pole raske mõistatada, miks Loorits püüab väärtata seisukohta, et enamik hiimotiive eesti rahvajuttudes on germaanlastelt laenatud. Selle artikli kaal on viimastel aastakümnetel aina kasvanud, märgib kogumiku saatesõnas rahvaluuleteadlane Kristi Salve, ja seda mitte ainult uudse hüpoteesi pärast, vaid seoses isikujuttudega, mille olemasolule eesti suulisel pärimuses Loorits siin esmakordselt tähelepanu on juhtinud. Sama laadi rahvajuttudegelane on olnud Jaan Tõnisson (vt. "Koodi Jaan").

Looritsa üks juhtmotive on eestlase sügav loodusearmastus. Põhjalik ülevaade looduskõnelustest (olgu linnulaul, kodu- ja metsloomade "kõne", põlluviljade "õpetused" inimesele või sääse suurustlemine) sobib abivahendiks pedagoogile koduloo õpetamisel ("Looduse hääletsusi ja kõnelusi", lk. 66–94). Soome-ugri rahvaste suhtumises loodusesse kehtib samaväärsuse ja sallivuse printsip – üks nende rahvaste väärtuslikemaid hoiakuid, märgib autor ("Laps ja looming elu mõtestajatena") ning kutsub üles seda hoiakut väärtustama: "...loodustundes kätkeb ikkagi määratu elu-

jõud, mille teadlikku viljelemist meie rahva juhid ja kasvatajad ärge alahinnaku. Mõeldagu kas või ainult sellele, kui palju loodustunde lõtvumine on rikkunud linlaste elutunnet ja eriti veel linna laste isiksuse kujunemist" (lk. 153).

Eesti riigivapil ilutseb kolm lõvi, vanaviisi öeldult – lõukoera. Artiklis "Lind – eesti omakultuuri ja vaimuse vapp" leiab autor, et eestlasi sümboliseeriks küll palju tabavamalt lind. Ta toob meie rahvausundist hulgaliselt näiteid lindudest kui vahendajatest elavate ja surnute riigis. Saab selgeks, miks peetakse halbakuulutavaks endeks seda, kui kägu tuleb maja juurde kukkuma või väike metsalind aknast tuppa vaatab. Need on teise ilma saadikud. Vapilinnu väljavahetamisest ütleb autor siiski lahti ja pakub võimalusi enesemääratluseks: "Igaüks ise peab seda kõige paremini teadma, kas ta on kodulind või metsalind, kas paigalpäisv või ringialev, kes meist on laululind, üks päeval, teine öösel, kes aga röövlind, üks avalikult, teine näppamisi salajas, kes on tervete ja võimsate, kes nõrkade ja murtud tiivadega, kes ehitab ise oma pesa, kes käib teiste pesi rikkumas või võõrasse pesa munemas, kes meist on kuldnokk, kes hilpharakas või pasknäär, kes tasane ja tööd-nokitsev, kes päevad otsa aiateibas otseku kohvikus sädistav varblane, kes teiste poolt tülli ässitatud riukukk, kes ilus nagu luik, kes kuninglik kui mõtus, kes vagur nagu tui" (lk. 206–207).

Niisugune humoristlik esitusviis ei ole Looritsale kuigi omane, enamasti läheb tema huumor üle sarkasmiks. Milles ta on veendunud, seda ei jäta oma emotsionaalsel, sugestiivsel viisil ütlemata. Seda, mis hingel, ütleb ta jälle ja jälle uuesti. Nii on ka eestlase elutunde vaagimisega (vt. "Eesti kultuuri struktuurist, orientatsioonist ja ideoloogiast"). Lugeja ei tarvitse kõigeaeg nõustuda, kuid ei jää ükskõikseks. Loorits leiab, et eestlased on Euroopa tasemel kõrgkultuuriga rahvas ega peaks end häbenema: meile pole vaja välismaa odavat ersatskultuuri, ei ole

vaja kõike välismaist aina üle võtta. Teisal räägib ta iseenele vastu: ei tohi kapselduda, tuleb hoida teed lahti kogu inimkonna kultuurivarade importimiseks ja ekspordimiseks igasse suunda. Kriitikanooli jagub ülikooli "akadeemilisele vaimule", hariduskorraldusele, võõrkapitalile, valitsuse onupojapoliitikale, korrupsioonile. Autori leksikonist võib leida isegi tänapäeva ajakirjanduse lemmikväljendeid, nagu "lehmakauplemine". Loorits on end nimetanud rahvapsühholoogiks, tajudes, et rahvapärimuse uurimise kaudu on võimalik jõuda eestlasele olemuslikult kõige ilmekamate tunnusjoonteni. Meie oleviku ja tuleviku probleemid on ette määratud ja eestlase loomusest tulenevad, leiab ta. Seetõttu on "Eesti mõtteloo" kõnesolev köide tänapäevapoliitikast huvitatule sobiv lugemisvara.

Tavaõigus on kõne all artiklis "Muinaseesti unarussejäänd põhiseadusest". Siin toob autor esile eestlase iseloomu põhijoonte – suure esivanemate austuse ning kodukohaarmastuse – kõrvale ühiskondliku elu aluseks oleva sallivuse ja üksteisest lugupidamise. Ta hoiatab, et sallivus ega lugupidamine ei tohi muunduda lõimitamiseks ja lipitsemiseks. Dualistlik maailmavaade on meie algselt harmoonilisele ja sallivale vaimuladile võõras: kujutluse heast ja kurjast, taevast ja põrgust, jumalast ja kuradist oleme laenanud mujalt. Kogukondliku hoolekande näiteks olid muistsed ohvripühad-rahva koosolekud, kus domineeris hõimuteraviklus. Võrdluseks toob ta meie laulupeod, "...mis sama selgelt demonstreerivad, et meie tugevus ja põhijõud ei ole hoopiski mitte individuaalses, vaid kollektiivses esinemises, nagu meie esivanemad seda ammu juba on tunnetand..." (lk. 262). Järgneb kümnete kaupa vanasõnanäiteid eetilistest normidest. Paraku ei tutvusta need eestlast siiski ülearu eetiliseks. Olukorrast leiab autor väljapääsu üleskutsega kasvatada inimeses iseloomukindlust, tahtejõudu ja ausameelsust.

Paguluses viibides sai Oskar Loorits tööd riikliku stipendiaadina Uppsalas. Peatükk "Meie, pagulased" tutvustabki seda loomin-

guperioodi. Kõige mahukam nende seas on "Eesti esiajaloo keerdküsimusi". Siin käsitleb ta eestlaste päritolu problemaatikat, analüüsisdes ka arheoloogia, etnograafia ja keeleteaduse andmeid. Loorits ei poolda seisukohta, nagu kuuluksid esiajaloolised arheoloogilised leiud Eesti territooriumil praeguste eestlaste otsestele esivanematele. Ta kutsub üles kasutama üksiti etnoloogia (Looritsal: rahvateaduse), usunditeaduse, sotsioloogia, antropoloogia, rahvapsühholoogia ja rahvaluuleteaduse andmeid. Kõige enam on selles artiklis nahutada saanud arheoloogid: "Ning ennekui hakatakse meid tembel-dama umbropsu algeurooplaste otseseiks järglasiks, tuleks küll palju paremini selgitada, kes need algeurooplasted õige ise olid, milline oli nende ihuline ja vaimne koostis, milline võis olla nende mõtteviis ja arusaamadesüsteem, elujärg ja looming" (lk. 313).

Poleemika on tänasele lugejale seda huvitavam, et nüüdseks on veregrupi jm. uuringute teel selgunud nimelt sarnasus pigem aarialaste kui soome-ugri volga rahvastega. Läänemeresoome rahvaste päritolu probleem on jätkuvalt aktuaalne ning meeli köitnud viimatiste soome-ugri kongresside mitmes ettekandes, ajakirja "Keel ja Kirjandus" veergudel jm. Loorits ise nimetab uurali rahvaste asuala terviklikuks kultuurivaldkonnaks, mis algselt pole kuulunud ei Ida ega Lääne kooslusse, vaid pigem Põhjalasse, olles nii seotud arktilise kultuurivaldkonnaga, kagu suunast aga Oriendiga. Meie ümberorienteerumist Läände peab ta aastatuhandeid kestnud vaevaseks sisselülitumiseks, koguni kultuurivõitluseks, niivõrd erinev on olnud soomeugrilaste ja aarialaste vaimsus. Ta ei piirdu teoretiseeringuga, vaid toob rohkesti näiteid seoses mõistetega, nagu vaim, kalm, manala, hingede-aeg, kodukäija, haldjas, kalev jne. Idaslaavi rahvad on samuti Lääne mõtte kandjad, nendega Ida mõiste siin ei seondu ja need jäetakse arutlusest kõrvale. Ida maailma vaimuse taandumist eestlase mõtteviisist peab Loorits kahetsusväärseks ja rahva elujõudu vä-

hendavaks nähtuseks, tõdedes, et oleme "Lääne maailma siirdumise-ga aastatuhandete jooksul osalt ometi unustand kahjuks selle kõigutamatu vaimuse baasi, millega kauge Ida ettenägelikult on varustanud oma järglasi aatomi- ja tehnika-ajastu kriiside kui ka katastroofide ületamiseks" (lk. 400).

Pagulaspõlve kirjutiste seast on kogumikku valitud ka artiklid, milles Loorits vaeb eesti kirjanikke. Tema huviorbiidis on Asta Willmann, Gustav Suits, Marie Under, Friedebert Tuglas jpt. Kõige teravatoonilisemaks selles artiklivalikus ja kogu raamatus tuleb vististi küll lugeda "Aino Kalda autoportreed", ilmunud 1956. aastal trükkijapoolse märkusega: "avaldatud keelelt ja sisult muutmatult".

Looritsa pagulaspõlve kirjutistest võime leida enam resignatsiooni, tema võitlejaloomusele väheoma-seid märke allaheitlikkusest ("Mida püsivad otsime elust?"). Paguluses kasvanud noortest kujunevad parajuslased, kes tõmbuvad kõrvale poliitilisest elust, kaotavad missioonitunde, "häbenevad oma õiget meelsust paljastada ja põgenevad vaikselt autosid ostma, tasapisi pikki puhkusreise keerutama või endamisi maju ehitama" (lk. 391). "Mugavusmehed" (Looritsa väljend) jäävad eestluse säilitamisel ja edasiviimisel kõrvale. Lausa isiklikku muret väljendavad sõnad: "Ülima sisepingega jälgime seepärast, milliseid kultuurisiksusi hakkab profileeruma meie nooremast eliidist" (lk. 393).

Viis aastat pärast selle kahtluste ja lootustega põimitud kirjutise ilmumist polnud Oskar Looritsat enam elavate hulgas. Väljapaistev teadlane ja rahvusideoloog lahkus 12. detsembril 1961. aastal pärast mitmekuist infarktjärgset põdemist. "Meie, eestlased" oma artiklivalikuga tutvustab suure aatemehe kreedot. Näitena tema mõtte-avalduste aktuaalsusest 21. sajandi künnisel lisatagu veel lõpusõnad artiklist "Kas oleme ida või lääne päritolu?": "Sest tõesti pole enam raske ette näha aega, kus ida- ja lääne-orientatsiooni vaheline vastuolu pole ainult kultuuriküsimus, vaid tähistab juba ka väga tõsist ja väga ränka poliitilist võitlust" (lk 163).

TASAKAALUSTATUD ARVESTUSKAARDI METOODIKA

AIRA LEPIK

TPÜ raamatukogunduse õppetooli professor

Sissejuhatuseks

Senised raamatukogu tulemuslikkuse käsitlused eestikeelseserialaperioodikas on keskendunud töö tulemuslikkuse mõõtmise põhinäitajate (Nuut 1999), teenuse kvaliteedi (Lepik 2000) ja *benchmarking*'u kui parima tegevuspraktika tuvastamise (Lepik 2000, Ramsdale 2000) analüüsidele. Tähelepanuväärne on ka standardi "Informatsioon ja dokumentatsioon. Raamatukogutöö tulemuslikkuse indikaatorid" ("Informatsioon ja dokumentatsioon 2000") tõlkimine ja kohandamine eesti keelde ning vastuvõtmine Eesti standardina 2000. aastal.

Käesolevas kirjutises antakse ülevaade tasakaalustatud arvestuskaardi (*balanced scorecard*) meetodikast ja selle kasutamisest raamatukogu tegevuse analüüsimisel ja hindamisel ning käsitletakse meetoodika senist kasutamiskogemust raamatukogunduses.

Tasakaalustatud arvestuskaart – mõõtmine ja analüüs

1990-ndate aastate alguses töötasid Robert Kaplan (*Harvard Business School*) ja David Norton (*Renaissance Solutions, Inc.*) välja uue lähenemise strateegilisele juhtimisele.

Nad nimetasid selle süsteemi **tasakaalustatud arvestuskaardiks**. Tunnistades mõningaid senise strateegilise juhtimise teooria nõrkusi ja ebamäärasust, näitab tasakaalustatud arvestuskaart täpselt, mida võiks organisatsioonis mõõta, et tasakaalustada oma tegevust eelkõige finantstasandil.

Tasakaalustatud arvestuskaart on juhtimissüsteem (mitte ainult

mõõtmisüsteem), mis võimaldab organisatsioonil selgitada oma töö missiooni ja strateegiat ja valmistab ette tausta nii sisemiste protsesside (*internal business processes*) kui ka väliste tulemuste (*external outcomes*) tulemuslikkuse tõestamiseks. Tasakaalustatud arvestuskaardi väljatöötamisel pöörasid Kaplan ja Norton erilist tähelepanu strateegilisele planeerimisele kui keskele protsessile.

Täiendades tasakaalustatud arvestuskaardi meetodikat ja analüüsid selle innovaativsust, jõudsid Kaplan ja Norton järeldusele, et tasakaalustatud arvestuskaart säilitab traditsioonilise finantsmõõtmel, kuid samas pakub uusi analüüsivõimalusi eelkõige nendele organisatsioonidele, kus on huvikeskmes kasutaja ning tema ootused ja vajadused. Sellised organisatsioonid loovad oma väärtusi kasutajasse, personali, tarnijasse, protsessidesse, tehnoloogiasse ja innovatsiooni investeringute kaudu.

Tasakaalustatud arvestuskaardi meetoodika eeldab, et organisatsiooni tulemuslikkust mõõdetakse neljal tasandil:

- innovatsiooni ja õpivalmiduse (*the learning and growth perspective*),
- sisemise võimekuse (*the business process perspective*),
- kasutaja (*the customer perspective*) ja finantstasandil (*the financial perspective*).

Seejuures arendatakse pidevalt iga tasandi tulemuslikkuse meetrikat ja analüüsitakse kogutud andmeid.

Huvitavat teavet ja ülevaate meetoodika kaasajastamisest leiab *The Balanced Scorecard Institute*'i portaali

vahendusel (*The Balanced Scorecard Institute* 2001). Nimetatud instituut on sõltumatu mittetulunduslik infoallikas tasakaalustatud arvestuskaardi meetoodika tundmaõppimiseks eelkõige mittetulundussektori asutustes. Missiooniks aga on suunata huvilist veebipõhise teabe vahendusel ja toimida kliiringhausina (*clearing-house*) selles valdkonnas.

Tasakaalustatud arvestuskaart raamatukogunduses

Käsitlused tasakaalustatud arvestuskaardi meetoodika kasutamisest raamatukogude tulemuslikkuse mõõtmisel annavad ülevaate raamatukogu visiooni ja strateegia analüüsimisest ja tasakaalustamisest juba nimetatud tasanditel:

- innovatsioon ja õpivalmidus – kas me suudame jätkuvalt end tõestada ja luua väärtusi?
- sisemine võimekus – milles me peaksime silma paistma?
- kasutaja – millised on tema arvamused ja hinnangud?
- finantsplaan – kuidas omanikud ja huvigrupid meid näevad?

Tasakaalustatud arvestuskaarti on kasutatud raamatukogu tulemuslikkuse mõõtmisel ja hindamisel nii rahvaraamatukogu (Widebäck 2000) kui teadusraamatukogu (Broadly-Preston, Preston 1999) kontekstis.

Widebäck rõhutab, et selle meetoodika põhjal peavad otsustusi vastuvõtavad isikud arvestama kõigi arvestuskaardi tasandite tasakaalu. Autor märgib, sedastades Rootsi rahvaraamatukogude kogemusi selles valdkonnas (Widebäck 2000), et finantsilise ta-

sakaalu abil on võimalik muuta raamatukogu huvigruppide väärtushinnanguid.

Artiklis analüüsitakse tasakaalustatud arvestuskaardi metoodika abil saadud tulemuste mõju rahvaraamatukogu poliitiliste otsuste tegijatele – eelkõige kohaliku võimu esindajatele, kellest sõltub rahvaraamatukogu rahaline käekäik. Finantstasandil püüti tasakaalustada kahte aspekti:

- raamatukogu usaldus: kohaliku tasandi juhtivate poliitikute lugupidamise saavutamine;

- raamatukogu panus kohaliku tasandi juhtivate poliitikute infovajaduse täitmisel.

Autori teine näide tutvustab raamatukogu strateegia analüüsimist ja tasakaalustamist kasutaja tasandil. Siin võetakse vaatluse alla ka teised infoteenuse vahendajad ja pakkujad rahvaraamatukogu teeninduspiirkonnas, kogu kujundamine lähtuvalt kasutaja vajadustest ning tema ootused raamatukogule vaba aja veetmise kohana või kultuurikeskuseks. Widebäck nendib, et kuigi raamatukogu väärtusest pole võimalik kujundada üldist arusaamist, aitab tasakaalustatud arvestuskaart seda iga raamatukogu puhul siiski teha (Widebäck 2000).

Teadusraamatukogu kvaliteedi demonstreerimiseks soovivad Broady-Preston ja Preston kasutada muude võimaluste kõrval tasakaalustatud arvestuskaarti. Iga arvestuskaardi aspekti puhul on oluline määratleda eesmärgid (*objectives*), mõõted (*measures*), sihid (*targets*) ja algatused (*initiatives*).

Sellisel juhul pole tegemist mitte strateegilise planeerimisega, millest on huvitatud eelkõige raamatukogu juhtkond, vaid pigem kogu raamatukogu hõlmava kommunikatsiooni-, informatsiooni- ja õppesüsteemiga. Selline lähene misviis lükkab ümber ka raamatukoguringkondades levinud arvamus, et tulemuslikkuse analüüs, mõõtmine ja hindamine on eelkõige raamatukogu tegevuse kontrollimiseks (Broady-Preston, Preston 1999).

Tasakaalustatud arvestuskaardi metoodika on seega jätkuv tsük-

liline protsess raamatukogu sisetiste protsesside (diagnostiline mõõtühik) ja väljundite (strateegiline mõõtühik) tasakaalustamiseks ning tulemuslikkuse meetrika ja metaandmete kontrollimiseks.

Raamatukogu töö tulemuslikkusega seonduv on eritählepanu all ka rahvusvahelistes erialaorganisatsioonides – 1999. aasta oktoobris moodustati Ameerika Teadusraamatukogude Assotsiatsiooni (*The Association of Research Libraries*) statistika ja juhtimise komitee (*Statistics and Leadership Committee*) juurde *New Measures Initiative*, kus projektitööna analüüsitakse raamatukogu tegevuse tulemuslikkuse eri aspekte (Blixrud 1999):

- kogude kättesaadavuse lihtsus ja ulatus;

- kasutaja rahulolu;

- raamatukogu mõju õppimisele ja õpetamisele ülikoolis;

- raamatukogu mõju uuringutele ülikoolis;

- raamatukogu tegevuste ja teenuste tasuvuse efektiivsus;

- raamatukogu sisustus ja seadmed;

- raamatukogu läbimurre turule;

- raamatukogu organisatsiooniline kapatsiteet.

Eelloetletud aspekte analüüsitakse nii traditsioonilise kui ka virtuaalraamatukogu tegevuse tulemuslikkuse kontekstis (*ARL New Measures Initiative* 2001).

Möödunud aasta oktoobris korraldas *New Measures Initiative* Washingtonis sümposiumi *The New Culture of Assessment in Academic Libraries: Measuring Service Quality*, kus Roswitha Poll Münsteri Ülikooli raamatukogust keskendus oma ettekandes *Performance, Processes and Costs: Managing Service Quality with the Balanced Scorecard* tasakaalustatud arvestuskaardi kasutamisele teenuse kvaliteedi juhtimisel ülikooliraamatukogus (Poll 2000). Sümposiumi ettekanded avaldatakse jätkväljaande *Library Trends* 2001. aasta suvenumbris (*Library Trends* 50, number 1) ning siis on võimalik ka ettekannete põhjalikum analüüs.

Eesti panus raamatukogutöö tulemuslikkuse hindamiseks

Raamatukogutöö hindamist on oma artiklis põhjalikult käsitlenud Anu Nuut (Nuut 1999), andes ülevaate töö tulemuslikkuse mõõtmise põhinäitajatest, tulemusnäitajate valikust konkreetse raamatukogu töö hindamisel ja teadmistest, mis on vajalikud andmete ja analüüsitulemuste interpreteerimisel. Eraldi on välja toodud IFLA väljatöötatud põhilised töö tulemuslikkuse hindamise näitajad, tulemusnäitajate loetelu ISO 11620 standardi järgi. Ka on isoleeritud Euroopa Liidu raamatukogude telemaatika programmide raames nimetatud teemat käsitlenud projekte.

Praeguseks on ISO 11620 vastu võetud Eesti standardina, mis avab nii kvantitatiivsete kui kvalitatiivsete näitajate olemuse ja analüüsivõimalused ning loob seega eelduse rahvusvaheliselt aktsepteeritavast dokumendist juhendumiseks ja tulemuste interpreteerimiseks.

Eesti Teadusfondi finantseerimisel tegeldakse Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonna raamatukogunduse õppetoolis Eesti teadusraamatukogude töö tulemuslikkuse hindamise ja kvaliteedi analüüsides alates 2000. aastast. Projekt "Eesti teadusraamatukogude töö tulemuslikkuse hindamine ja kvaliteet" (grandi hoidja – TPÜ raamatukogunduse õppetooli professor Aira Lepik, projekti põhitäitjad õppetooli magistrandid Anu Nuut ja Eda Pihu RR-ist ja Toomas Liivamägi TÜR-ist) on kavandatud aastateks 2000–2002 järgmiste ülesannete täitmiseks:

- teadusraamatukogu töö tulemuslikkuse näitajate valik ja analüüs;

- teadusraamatukogude töö tulemuslikkuse hindamise metoodika kohandamine Eesti teadusraamatukogudes;

- töö tulemuslikkuse võrdleva analüüsi mudeli väljatöötamine Eesti teadusraamatukogude töö hindamiseks ja optimeerimiseks;

- töö tulemuslikkuse võrdleva analüüsi mudeli testimine Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortiumi raamatukogudes.

Kokkuvõtteks

Tasakaalustatud arvestuskaardi meetodika pole eesti raamatukogunduses täiesti tundmatu – siin kirjutaja on sel teemal läbi viinud TPÜ raamatukogunduse õppetooli teadusseminari (19. oktoobril 2000). Meetodikaga tutvumine kuulub ka infoteaduse magistriõppe kohustusliku aine “Nüüdisraamatukogundus” programmi. Arvan, et kirjeldatud meetodika leiab oma koha ka Eesti raamatukogude tegevuse analüüsimisel.

Viiteallikad:

ARL New Measures Initiative (2001, February 12).

URL <http://www.arl.org/stats/newmeas/newmeas.html> (17.02.2001).

Blixrud, J. (1999). The Continuing Quest for New Measures. *ARL Bimonthly Report*, 207. 2 p. <http://www.arl.org/newsltr/207/newmeas.html> (17.02.2001).

Broadly-Preston, J., Preston, H. (1999). Demonstrating quality in academic libraries. *New Library World*, (100) 1148, 124-129.

Informatsioon ja dokumentatsioon. Raamatukogutöö tulemuslikkuse indikaatorid = Information and Documentation. Library Performance Indicators. (2000). EVS-ISO 11620 : Eesti Standard. Tallinn : Eesti Standardiamet.

Kaplan, R., Norton, D. (1992). The balanced scorecard – measures that drive performance. *Harvard Business Review*, Jan/Feb, 71-79.

Kaplan, R. Norton, D. (1996). The balanced scorecard: translating strategy into action. Boston: Harvard Business School Press.

Lepik, A. (2000). *Benchmarking* kvaliteedi juhtimiseks ja hindamiseks raamatukogus. *Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999*, 147-154.

Lepik, A. (2000). Teenuse kvaliteet tulemuslikkuse hindamisel. *Raamatukogu*, 4, 5-7.

Nuut, A. (1999). Raamatukogutöö hindamine. *Raamatukogu*, 4, 14-17.

Poll, R. (2000, October 25). Performance, Processes and Costs: Managing Service Quality with the Balanced Scorecard.

URL <http://www.arl.org/libqual/events/oct2000msq/slides/poll/> (17.02.2001).

Ramsdale, P. (2000). *Benchmarking* – tegevuse taseme analüüs. *Raamatukogu*, 3, 16-19.

The Balanced Scorecard Institute. (2001, January 30).

URL <http://www.balanced-scorecard.org/> (17.02.2001).

Widebäck, G. (2000). Balanced scorecard and intellectual capital in a library: A strategic view. In: *Proceedings of the third Northumbria Conference on Performance Measurement in Libraries and Information Services*, 259-264. Newcastle upon Tyne, England: Department of Information and Library Management, University of Northumbria at Newcastle.

LÄBI VAEVADEMAA

Piret Lotman. Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukoguks III : F. R. Kreutzwaldi nimeline Eesti NSV Riiklik raamatukogu 1954–1988. Tallinn, 2000. 142 lk. : ill.

Raamatukogu sai 24. detsembril 1953 Kreutzwaldi nime, aga jõulu- laupäeval (lk. 5) polnud siin tähtsust, küll aga liitus see kirjaniku 150. sünnipäeva tähistamise suurejoonelise kampaaniaga, mis tõi kaasa palju headki – teoste kogu, muid väljaandeid, pani aluse uutele uuringutele kuni Endel Nirgi Kreutzwaldi-doktorini, monumendi Kadriorgu, tema teostest eri kogu moodustamise meie rariteetides. RR-i peahoone fuajees asendati Stalini 18-tonnine kipskoloss Kreutzwaldi kauni ja mõtliku kujuga. Ainult et niisugune kergekäeline nimedepanek on meile võõras pruuk: kirjanikku austame asjakohasemalt tema paikades Viru- või Võrumaal ja hoopis parem tunne oli nimest lahtisaamisel, vabanes sellest ka Kirjandusmuuseum.

Kord kuulutas üks kaastöötaja: ma tean, mis Kreutzwald (sama J. Raudsepa skulptuur) mõtleb, aga selle väljaütlemist ei küsinud keegi. Oldi juba nii targaks saadud, et mida vähem sa kellestki isiklikku tead, seda parem. Alles hiljem on selgunud, kui vapralt inimesed ülekohut talusid – mis muud üle jäigi.

Valitses endiselt nõukogude võim kõigegega, mis ta kaasa oli toonud. Üheks eripäraks mõistete moondamine, mis kestab tänapäevani. Mitmel puhul on hädas ka selle raamatu autor ja näeb vaeva raamatukogu teadustöö püüdlikul piiritlemisel ning mõtestamisel. Aga alus oli institutsionaalne: ametioskus ja mõne tööloigu pelk kirjeldamine oli nagu võluväl saanud uurimuseks-teaduseks. “Legitiimseteks valedeks” (lk. 134) on neid nimetatud ka saksa uurija Joachim Gaucki sõnadega.

Suure ajalõigu analüüsimisel on lähtunud peamiselt aruannetest ja protokollidest – eks needki ole kõnekad, aga ei saa unustada tõlgendamist: kõik, mis vähegi andis, painutati-paigutati ideoloogia pro-

paganda alla. Niisugune oli aja nõue. Eks autor näeb ka selle läbi, sest oluline osa tühitööst nii üleskui allapoole kulgeski paberandal, kuigi suurt kanda polnud.

Mingi “neutraalne keskkond” (lk. 68) meie raamatukogu polnud. Kollektiiv oli tõesti meeldiv, aga nii suures asutuses tuleb ette mõndagi. Alati ei vastanud võimed vajalikule: kord oli kõiki rõõmustav tõeline talent raamatukogutehniku madalal ametikohal, samas aga mõni kõrgemal toolil istuja ei andnud alati õiget mõõtu välja. Ja nagu ikka elus ei jagunenud töökoormus võrdselt. Kuid sellele ei pööratud tähelepanu. Kes ise tööd teha tahtis, tegi. Mõni püüdis ka “möödukamalt”, et käib küll sellele nõukogude korrale. Siis aga tuli “kättemaks” sealt, kust ei osatud oodatagi: ka vaimuvald vajab pidevat ja intensiivset töötreeningut, muidu võimed aastakümnetega atrofeeruvad. Nii kaotati ka varasem kvalifikatsioon, ja kui siis tuli aeg, mil tõesti oli vaja tööd teha, poldudki selleks enam võimeline. Hea, kui oli siis vähegi enesekriitikat, aga mõnelgi juhul kalduti ennast märtriks pidama.

Polnud tundmatu ka psühhoterror, mille pärast häid töötajaid vaikselt lahkus.

Õigusega on märgitud “bürokratia kõrget taset” (lk. 134). Nõukogude tüüpasutusele oli see omane üsna mitmel tasandil ja targem oli seda töös juba ette arvestada. (Oma ainsa noomituskäskkirja sain koos osakonnajuhatajaga esimese teadusbibliograafiale pürgiva töö eest. Ei mitte selle sisu, vaid “vormi” pärast – “Aadu Hint” lihtsalt ületas “püha” plaani. Liigutav oli seejuures direktori sekretäri kaastundlik osavõtt: miks te enne mulle ei rääkinud – tõesti ei taibanud, ka olen harjunud ise oma töö eest vastutama.

Kui pikapeale suutsime Venemaalt tulnud konsultantidele-

Raamatu esitlusel vahetasid Vaime Kabur (paremal) ja Piret Lotman (vasakul) mõtteid raamatukogu ajaloo üle. Foto: Teet Malsroos

juhendajatele selgeks teha teadusbibliograafiate vajalikkuse meie tingimustes, siis paradoks küll, oma mitutpidi ärahirmutatud inimeste ja instantsidega oli asi hullem. Meenutuseks kas või "Jaan Kross", mille käsikirja sain Glavlitist üsna punasekirjult tagasi. Tema autobiograafiasse nõuti vana kirjanike leksikoni formulatsiooni, kus muu hulgas oli tema kaheksa Siberi-aasta asemel märgitud kaks. Siis päästis ei keegi muu kui leksikoni kaas-toimetaja Endel Sõgel: te õelge neile, et leksikon pole Moosese käsulauad.

Paraku liiga ilus, et olla tõde, on väide: "Nõukogude võim ei olnud meie kohal ega kõrval" (lk. 50). Oli, ja kuidas veel! Ega asjatult sisendatud nõukogude inimesele pidevat valvsust ja vaenlase nägemist kõikjal. Eks otsiti ja leitigi, ja veel rohkem üritati leida. Räägin ainult mõnest oma töös ette tulnud seigast.

Kunagi oli EKP Keskkomitee sekretär Aligus Raadik, kes käis mõnel korral ka bibliograafiaosakonnas. Märkisin talle mingid andmed trükikaardi puhtale poolele, vaatamata ise selle pöördele – seal oli aga Voznessenski kirje, äsja üleliidulise plaanikomitee esimehe kohalt mahavõetu. Raadik läks ja kaebas minu peale. Suur pahandus tuli ka sellest, kui kord andsin lugejale "Eesti Bolševiku", samas numbris aga juhtus olema põlu alla sattunud Karotamme artikkel. Teinekord tuli üks paar koju, mõtlesin naiivselt, et niisama kohvi jooma,

aga kirjanikust kultuurilehe toimetajanna meespool asus hoolega läbi vaatama suure toa seinatäit maast laeni riuleid. Ilmselt ei leidnud sealt märkimisväärset, ka mitmeid nimepidi küsitud keelatud raamatuid mul polnud. Siis aga peatus hoopis eemal asuva kirjutuslaua ees: "Aga mis te siin teete?" – Täitsin parajasti Rootsist Kirjanike Liidule saabunud Kangro tellimust – koostada talle eesti kirjanduse bibliograafia. Tegin seda küll meie ametliku väljaande "Raamatukroonika" põhjal, aga sellest hoolimata tuli järgmisel hommikul tööle kuri ja ähvardav telefonikõne EKP Keskkomiteest. (Mõlemad asjaosalised elasid Kirjanike Maja samas trepikojas.) Üks võimumees nõudis aru ja ametitõendit sellegi kohta, milleks mul on kirjutusmasin. (Kuidas rõõmustasime, kui kord Helga Kross avastas Pikal tänaval müügil Saksa kirjutusmasinad, suhteliselt odava hinnaga, muidu olid need sel ajal ülimalt defitsiitsed ja kallid – tarvis on läinud tänaseni.)

Muidugi oli "süütõendina" olemas ja täpselt registreeritud väliskirjavahetus. Olin üllatunud, leides sealt hiljem endale tundmatuid tuttavaid. Siis tuletasin meelde, et minu allkirjaga (hiljem oli ka peabibliograafil selleks õigus) oli läinud välismaale kirjanduse-bibliograafia ala vastuseid. Oligi märgitud iseloomustus – "nautšnaja".

Et salakaebus oli süsteemi osa, sain päris näitlikult selgeks koman-

deeringul Sillamäele, kui üritasin raamatukogu juhatajaga tööalast juttu ajada. Oli meeldiva ja tegusa olekuga venelanna, aga imelikult ei haakanud ükski mõte, küsisin siis, kust ta sellele kohale tuli ja mis ta praegu teeb – suurel tühjal laual oli ta ees paks kaust. Ametit oli pidanud juba kaks aastat, tulnud parteikomiteest ja tegi praegugi nende tööd – kaustas oli igasugused kaebekirjad, mille peamist sisu ta iseloomustas: miks tema sai parema kui mina. Ja lisas, et nad kirjutavad ju igale poole, kosmonautidele ja Moskvasse. *Sapientii sat.*

Mõnel juhul tekitab küsitavusi ka aruande adekvaatsus. Muidugi oli raamatukoguõppus 21. keskkoolile tootmisõpetuse tähe all möödaminev nõukogulik kampaania, aga ei saa öelda, et "hääbus märgatavate tulemusteta" (lk. 92). Samahästi võib väita, et kasu oli kahepoolne. Hästikontakteeruvad nutikad noored on praegugi meeles. Mõnedki, nende hulgas Jaanus Raudsepp ja Juhan Viiding, varusid aega ka õhtuteks, kui olin tööle. Sain siis põhjalikumalt rääkida oma tegevusest ja tutvustada osakonna teatmekogu, tuli ette ka mõttevahetusi kirjanduse üle, nad olid hästi kursis pagulasraamatutega.

Statistiline meetod lugejate uurimisel ei anna küllaldast sisulist pilti. On märgitud (lk. 49) tehniliste alade esindajaid, hiljem kunsti-intelligentsi, aga ise teenindasin peamiselt humanitaarlasid, keda polnud vähe. Kord äratas tähelepanu Rudolf Põldmäe ütlemine, et meil on rohkem head *baltica*-kirjandust kui Tartus. Ega aruandlus pole just helde sisu avama, küll aga on selles küllaga kantseliiti, mis peibutab autorit otsima sealtki, kust midagi leida pole.

Ideoloogilist tööd võidakse tagantjärele pidada küll kergeks või tühiseks, ka paroodiaks, nagu selles raamatus, aga elu oligi paiguti paroodia, ainult nalja selles ei mõistetud. Töösse tuli suhtuda tähelepanuga, ka ei esinenud selliseid harimatuse või hooletuse (hoolimatuse, lohakuse) vigu, nagu nüüd liiga tihti ette tuleb. Ilmselt on enesekindlus – ka seda on vaja

– kasvanud kiiremini kui teadmised, aga iseenda kontrollimise (toimetamise) harjumus kahanenud.

Tuli läbida aastad, õieti aastakümned, kus aeg, ajalugu, elu, olme – kõik oli nii naljakalt segi ja kõikuv, täna nii, homme hoopis teisiti, kord koomiline, kord traagiline. Arukas inimene ei saanudki kõigega kaasa hüpata. Ega hüpatudki. Ainult tööd pidi tegema. Alles nüüd võidakse kirjutada illusoorsest nõukogude elust, siis aga polnud mingit illusiooni. Tuli neiski tingimustes lihtsalt vastu pidada.

Piret Lotmani teos on kõigiti tunnustust vääriv. Eelkõige tema selge silmavaade, sest kui paljud, asjalikkusest vajaka uuringud meenutavad veel praegugi hästi tuntud stiili, et jah eks "esines üksikuid puudusi", ainult just iganditeks neid nüüd ei nimetata. Kõik soovunelmad on ju mõistetavad, kuid ilma tõe tunnustamata-tunnemata me edasi ei jõua. Need ilustamised-ilutsemised on tal selgelt "ära märgitud". Autor on hoolega läbi töötanud aastakümnete masendava paberimassi, seda süstematiseerinud, kirjeldanud, uurinud, arutlenud, vaagitud, hinnatud ja näidanud nõukogude malli – dogmade ja doktriinide, aga ka töö ja töökorralduse paikapidamatust. On toodud piisavalt näiteid teadus- ja bibliograafiatöö küündimatuses ja eklektilisuses, teaduskonverentsidest, mille sisuks vaid tihendatud propaganda, aegavõtvate, mõnel juhul ka katkenud uuringute kestest tulemustest. Veel vaadeldava perioodi lõpul kuuleme: "Sellelegi teadusuuringule [raamatukoguhoidja prestiiž tänapäeva ühiskonnas] sai osaks paljude omaaoliste saatuse – põhjalikule eeltööle ei järgnenud midagi" (lk. 86).

Agaga kogu töö ei jõudnudki paberisse, ka mitte sellesse raamatusse.

Agaga räägime veel, ja huvitav, mida teine ajaloolane ütleb.

Pildi kujundab ühe formatsiooni vaatamine teise süsteemi silmade läbi, aga elu polnud nii üksühene (pole praegugi), väevõim ei pane meid kokku ja ikka on raske ajalool aega tabada.

Vaime Kabur

ERÜ AASTAKOOSOLEK

28. veebruaril toimunud aastakoosolekust võttis osa 255 ühingu liiget, 208 liiget esindas volitatud kolleeg.

Juhatuse esinaine **Krista Talvi** esitas tagasivaate eelmise aasta tegevusele, **Reet Olevsoo** finantsaruande ja **Rutt Enok** revisjonikomisjoni aruande. 2001. aasta töökava tutvustas **Marje Tamre**, peatudes lähemalt käesoleva aasta suursündmusel Põhja- ja Baltimaade raamatukoguhoidjate III nõupidamisel.

ERÜ aastapreemia kandidaatideks olid esitatud Tiiu Reimo (EAR, vanaraamatu toimkonna liige ja kauaaegne juht), Külli Ots (Põlva Keskraamatukogu, Põlvamaa piirkondliku ühenduse usaldusisik) ja Kalju Tammaru (EHR, terminoloogiatoimkonna liige) ning teenetepreemiale Tiiu Pihlakas (Jõgeva Keskraamatukogu, Jõgevamaa piirkondliku ühenduse usaldusisik) ja Laine Meos (Rõngu raamatukogu). Juhatuse otsuse alusel anti **aastapreemia Tiiu Reimole** ja **teenetepreemia Tiiu Pihlakale**.

Juhatusse valiti **Ljudmila Dubjeva** (TÜR), **Katrin Kaugver** (TÜR) ja **Bärbel Luhari** (Tallinna Sõle gümnaasiumi raamatukogu). Juhatuse esinainena jätkab **Krista Talvi** (RR) ja liikmetena **Sirje Bärge** (Kose raamatukogu), **Mare Ektermann** (Lääne Maakonna Keskraamatukogu), **Sirje Lauring Vaska** (EAR), **Ene Loddes** (RR), **Marje Tamre** (Concordia Rahvusvaheline Ülikool Eestis raamatukogu). Revisjonikomisjoni valiti taas **Rutt Enok**

(Harju Maakonnaraamatukogu), **Ruth Hiie** (RR) ja **Juta Kaps** (EAR).

Krista Talvi teavitas koosolekut koolituse toimkonna kavatsusest hakata arutama kutseeadusest tulenevaid kohustusi ning ümberkorraldustest ERÜ kogude toimkonnas.

14. veebruaril kinnitas juhatus Eesti raamatukoguhoidja ja info-töötaja kutseetika koodeksi, nüüd esitas K. Talvi koosolekule küsimuse: **kas oleks vaja moodustada ka eetikakomisjon?** See ei hakkaks lahendama töötajate isiklike konfliktide ja probleeme, vaid ta peaks, tuginedes eetikakoodeksile, lähema raamatukogu ja raamatukoguhoidja vastutusest ühiskonna ees. Iga arvamus komisjoni moodustamise kohta on oodatud!

Koosolijaid informeeriti, et Viljandi Kultuurikolledžis hakatakse rektor Anzori Barkalaja ettepanekul õpetama ka arhiivindust. Haridusministeeriumi nõusolekul, kuid raamatukogunduse arvel – ühel aastal toimuks vastuvõtt raamatukogunduse erialale, teisel aastal arhiivindusse. Kolledži raamatukogunduse ja infoteaduste kateeder pöördus ERÜ poole toetuse saamiseks. ERÜ palus oma kirjaga 27. veebruarist 2001 Haridusministeeriumil säilitada tudengite vastuvõtt raamatukogunduse erialale igal aastal.

Anne Veinberg tõstatas taas raamatuvara kaitse küsimuse ning andis teada, et töörühm ei leidnud eelmisel aastal olukorrast väljapääsu. Pöörduti Kultuuriministeeriumi poole ettepanekuga algatada haldusõigusrikkumise seadustiku 13. peatüki muutmine ja esitati selleks ka konkreetne täiendusettepanek. Ministeerium vastas, et nad ei pea haldusõigusrikkumise seadustiku täiendamise algatamist võimalikuks, sest raamatukogu kasutamise eeskirja rikkumine ei saa kaasa tuua haldusvastutust. Konsulteerides jurist Jaak Ojaga selgus siiski, et vajadusel saab seadust kohandada nii, et see sobiks ka raamatukogudele. Ka A. Veinberg pöördus saali poole küsimusega, nimelt: **kas raamatuvara vajab seaduslikku kaitset või ei?** Töörühm jääb vastust ootama.

Tallinna Vangla raamatukoguhoidja **Malle Arro** muretses vang-

Aastakoosolekul valitses väga tõine meeleolu. Fotod: Teet Malsroos

late raamatukogude olukorra pärast. Vastavalt seadusele peab kinnipidamisasutustes raamatukogu olema, kuid raha teavikute soetamiseks pole ette nähtud. Kogusid täiendatakse peamiselt annetustega.

Järgnevad sõnavõttud jätkusid kõnekoosoleku teemal.

Konrad Kikas muretseb raamatukogude statistika tõepärasuse pärast ning tegi ettepaneku, et raamatukogude arenduskava koostamiseks moodustatav tugirühm analüüsiks ja võrdleks statistilisi andmeid enne nende käibelevõtmist arenduskava koostavate firmade poolt. K. Kikas rõhutas sedagi, et raamatukogud peaksid tegelema rohkem eelarve kujundamisega ning jälgima, et komplekteerimissummad ei oleks proportsionaalselt liiga madalad. Keegi peaks olukorda jälgima, kas siis mõni ERÜ toimikond vm. organ.

Anu Nuudi sõnavõtt oli ajendatud kõnekoosolekul esiletoodud statistikaprobleemidest. Rahvaraamatukogude statistikat on edukalt kogutud aastaid, analüüsitud ning tänu ühtsele vormile ka võrreldud. Kuna arvestuse alused on erinevad, siis teadusraamatukogude statistilist võrdlust tuleb teha äärmise ettevaatlikkusega. Kooliraamatukogude statistika kogumisega tegelevad keskraamatukogud ja RR-i saabuvad maakondade koondandmed. RR-i raamatukogunduse osakond koostab statistilisi kogumikke,

kuid ainult asjatundjad oskavad kogumikest leida õigeid arve, neid suhestada ja arvestada. A. Nuut toetab K. Kikase seisukohta, et raamatukogude tegevust peavad analüüsima asjatundjad.

Merike Poljakov tõdes, et raamatukogude ja ka raamatukoguhoidja väärtus avalikkuse silmis on tõusnud, raamatukoguhoidjat hinnatakse infovahendajana. Samal ajal pole tõusnud töötaja töö materiaalne väärtustamine. Et raamatukogu püsiks vee peal, on valitud koondamiste tee. Tartu Ülikooli Raamatukogus on toimunud mitu suuremat koondamist. 2000. a. on

koondatud või ise lahkunud 80 töötajat (ca 50 ametikohta) ja ees seisab veel üks koondamislaine. Kuid vaatamata sellele pole palgad juba mitu aastat tõusnud, sest majanduskulude ja teavikute hinna tõusu tõttu kulub raha sinna.

Töötajate vähesuse tõttu ei saa ülikooliraamatukogu enam täita kõiki funktsioone, mida ta peaks täitma teadusraamatukoguna. Maie Toimeti jutt ülikooliraamatukogust kui õpperaamatukogust tekitab aga ärevust.

Teine probleem on seotud ametinimetustega. Tartu Ülikooli uus palgasüsteem kaotab vanemraamatukoguhoidja ametinimetuse. Selle asemel on ilmunud uued – spetsialistid-raamatukoguhoidjad, ametnikud-raamatukoguhoidjad ja klienditeenindajad, viimased palgaga 2200 ja 2800 kr kuus. Seejuures ei ole kõrgharidusel, eelkõige eriharidusel, mingit tähtsust. Uus süsteem juba toimib. Töötajad on mures, mis juhtub siis, kui peaks tulema uus palgatõus – alumistel astmetel ei saagi palk tõusta. Kuidas saaks ERÜ siin aidata? Kui haridust ei taheta väärtustada, peame rohkem mõtlema täienduskoolitusele. Rahvaraamatukogudes täienduskoolituse süsteem toimib, teadusraamatukogudes aga pole ühtset süsteemi, mis annaks ka kvalifikatsioonitunnistuse ja oleks kehtiv kõikides raamatukogudes.

ERÜ büroo juhataja Reet Olevsoo õnnitlemas aastapremia laureaati Tiiu Reimot.

Ametinimetused tuleks ühtlustada. Nimetuse taga peaksid olema ühtsed tööloigud ja ühesugune palk. Mingi toimkond võiks küsimust arutada ja püüda asjas korda luua. Juhtkonnad võiksid olukorra parandamiseks pöörduda ministeeriumide ja valitsuse poole.

Katrin Niklus kommenteeris sõnavõtte kooliraamatukogude statistikast, tuginedes oma ligi kümneaastasele kogemusele. Rapla Maavalitsuse haridusamet kohustab kooliraamatukogusid esitama lisaks aruannetele ka alusdokumente (päevik, summaarse arvestuse raamat). Varem pole kooliraamatukogudelt neid nõutud.

Aastakoosolek lõppes traditsioonilise koosviibimisega.

ERÜ büroo

ERÜ – MILLEKS?

1.–2.veebruarini kohtus Roosta puhkekülas ühingu aktiiv, st. usaldusisikud, piirkondade, toimkondade ja töögruppide juhid ning juhatus, et tõsiselt analüüsida ERÜ tugevaid ja nõrku külgi, ohte ja võimalusi.

Et kokkutulnud moodustavad tõepoolest ühingu aktiivi, seda näitas arutelude tulusus. Analüüsi viis läbi Merike Poljakov TÜR-ist, kes on oma magistr töö raames varemgi tegelnud SWOT-analüüsiga (lühend ingliskeelsetest sõnadest *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Thearts*). Teatavasti kasutatakse nimetatud meetodit organisatsiooni tegevuse strateegilisel planeerimisel ja see eeldab missiooni ja eesmärkide sõnastamist, võtmeküsimuste määratlemist, taktika ja strateegia kavandamist, tulemuste hindamist. Kõige sellega Roostal ka tegeldi.

ERÜ missiooniks peeti kaunis üksmeelselt kutseala inimeste liitmist ja oma kutse väärtustamist ning igasugust muud raamatukogundust toetavat tegevust. Sellest tulenevalt on ühingu **võtmeküsimusteks** PR-töö ja positiivse

imago loomine raamatukogutöötajatele; nii aktiivi kui lihtliikmete koolitus kõigis oma vormides, olgu selleks siis õppepäevad või -kursioonid; koostöö arendamine teiste lähedaste organisatsioonidega (muuseumid, arhiivid); koostöö teiste institutsioonidega ning raamatukogutöötajate aktiivsuse virgutamine.

Ühingu **eesmärgiks** ja **esmas- teks ülesanneteks** tuleks jätkuvalt pidada piirkondliku tegevuse arengut, sellele konkreetsema vormi andmist; erialast arendustegevust nii toimkondade, sektsioonide kui juhatusse jõul; üldsuse teavitamist, autasustamist ja tunnustamist – ühesõnaga: püüdlust selle poole, et iga ERÜ liige tunneks end motiveeritud ja väärika raamatukoguhoidjana.

On selge, et eesmärkideni jõudmine sõltub õige mitmetest teguritest, nii sisemistest kui välimistest. Ühingu tegutsemist mõjutavad ka ühiskonna poliitilised aspektid, eriti hariduspoliitika. Koosolnud nimetasid **sisemiste teguritena** liikmete kõrget haridustaset, samas madalat eelarvet, kollektiivliikmete puudumist, ühingu soolist ja vanuselist ühekülgust, PR-i nõrkust. Riigi hariduspoliitika tulemusena on raamatukogusid vähe väärtustatud, mis ilmneb madalates palkades ja põhjustab omakorda elukutse madalat prestiiži. Probleemiks on nii töörühmade juhtide kui juhatusse liikmete suur hõivatus põhitööl – ühiskondlikuks tegevuseks jääb aega napilt. Ühingu liikmeid raamatukogudes pärsib aga info puudulikkus, teadmatus, kelle poole ühe või teise probleemiga pöörduda. Usaldusisikute probleemiks on liikmemaksu kättesaamine, liikmete passiivsus ja loidus, maal ka liikmete hajutatuse.

Ühingu toimimises võib eristada viit tasandit: n.-ö. mina-tasand, raamatukogu, piirkondlik, Eesti ja rahvusvaheline tasand. See tähendab, et ERÜ tegevus ulatub IFLA-st ja kontaktidest teiste riikide ühingutega kuni konkreetse raamatukogu konkreetse töötaja kutsehuvideni. Selle tulemuseks on väga kõrged ootused ühingule, mõnigi kord ehk liiga kõrged.

Et see kõik ei jääks vaid retoorikaks, tuleks pakkuda konkreetseid teid missiooni täitmiseks, eesmärkide saavutamiseks. Roostale kokkutulnud nägid ühingu võimalustena esmaajoones:

- raamatukogu probleemide teadustamist ühiskonnale;
- teatavaid eelistusi ERÜ liikmetele (väiksemad osamaksud seminaridel jm.);
- koostööd raamatukogudele lähedaste institutsioonidega (muuseumid, arhiivid jm.);
- erialaprobleemide tõstatamist ja arutamist;
- PR-i parandamist.

Nimetati ka kontaktide loomist, kollektiivliikmestaatuse loomist, projektitöö arendamist, erialateabe levitamist. Raamatukogutöötaja imago on aga suuresti meie endi kujundada. Tuleb ette, et raamatukogutöötajate hinnang iseendale ja oma osale ühiskonnas on madalam, kui raamatukogusid kasutavate ja neid hädasti vajavate inimeste oma.

Ühingu ohte nähti haldusreformis, liikmeskonna vananemises, passiivsete liikmete ülekaalus, rahaliste võimaluste vähenemises ja ühingu hääbumises.

Ohtlikuks peeti ka liikmemaksu tõstmist ja sidemete lõtvumist eri tüüpi raamatukogude vahel. Mõned arenguteed võivad osutada ühtaegu võimaluseks ja ohuks, näiteks teadusraamatukogude lõplik koondumine ELNET Konsortiumi alla.

Vaatamata levinud hoiakule “ah, mis ma sinna astun, mis ma selle eest saan”, leidsid kohalolijad ühikul terve hulga **tugevaid** külgi: ühistunne, koostöösoov, missioonitunne, traditsioonid, liikmeksoleku vabatahtlikkus ja sellest tulenevalt sõltumatus – ei ole võimalik administratiivselt mõjutada, rahvusvahelised kontaktid, liikmete kõrge kvalifikatsioon, kolleegidega kokusaamine, tugevad toimkonnad, üleriigilised üritused, täiendusõpe.

Kohalolijad tunnustasid ka logo olemasolu ja aastaraamatut.

ERÜ **nõrgad** küljed on arutelust osavõtnute arvates seotud nii ühingusiseste kui ühiskondlike teguritega: struktuuriline ebaüht-

lus, info vähene levi, väike motiveeritus, nn. tsunftsisesus, nõrk PR-töö, aktiivi vähene koostamine, vähe materiaalseid stiimuleid.

Ühingu astumise stiimulite ja motiividega seostus küsimus sellest, kas seada eesmärgiks liikmete arvu oluline suurendamine, ja kui, siis milleks.

Niisiis – kas kvantiteet või kvaliteet? Ühelt poolt on suur hulk passiivse hoiakuga ja pidevalt nurisevaid liikmeid tegijatele pigem koorem kui toetus, teisalt on liikmemaksust kogunev rahasumma armetult väike ja arvukas liikmeskond kasvataks seda. Suuremate summadega saaks teha suuremaid ettevõtmisi, mis omakorda tõstaks ühingu prestiiži.

Roostale kogunenud ühingu aktiiv leidis üksmeelselt, et ERÜ liikmetesse tuleks suhtuda kui meie raamatukogunduse eliiti – on nad ju ühingu astunud vabatahtlikult ja vähimagi lootusetu mingite materiaalsele hüvedele, seega siis ikkagi kutsehuvist või missioonitundest, kui pretensioonikalt see ka ei kõlaks.

Kahepäevase intensiivse mõtlemise ja arutamise tulemusena sõnastati paljud seisukohad, mis ringlevad raamatukogudes, kui jutuks tuleb kutseühing.

Igal juhul selginesid meie võimadused ja paratamatused, tehti teraseid tähelepanekuid ja pakuti mõeldavaid lahendusi. Ja kas oli see nüüd muinasjutuliselt kauni Läänemaa talvemaastiku toime või ongi lihtsalt õiged inimesed sattunud täitma õigeid kohti, aga keegi ei küsinud: mis ma selle eest saan?

Katrin Kaugver

ERÜ KÕNEKOOSOLEK

ERÜ kõnekoosolekud samal päeval aastakoosolekuga on saanud juba traditsiooniks. Teema on püütud valida selline, mis peaks raamatukoguhoidjat kaasa mõtlema ja rääkima kutsuma. Kas pidada kõnekoosolek ka tänavu, ja kui, siis kuidas, tekitas juba ammu enne selle toimumist poleemikat. ERÜ juhatuski ei olnud kõnekoosoleku mõttes algul üksmeelne. Arutati sedagi, kas korraldada koosolek suures saalis ühel teemal või sektsioonides raamatukogutüübiti või probleemiti. Meenub Katrin Kaugveri ütlus, et ERÜ liikmed väärivad seda, et olla informeeritud ja kõnekoosolek annab võimaluse jagada informatsiooni paljudele raamatukoguhoidjatele.

Seekord valis juhatus kõnekoosoleku teemaks küsimuse **“Kas Eesti raamatukogusüsteem vajab reformimist?”** Igati asjakohane, kui meenutada, et läinud aastal ohustas Kultuuriministeerium teadusraamatukogusid kiireloomulise reformiga ja valitsuse kavandatav haldusreform ei jäta arvatavasti/kardetavasti puudutamata ka rahvaraamatukogusid. Kuna juhatus arvas, et teema peaks huvitama kõiki, pöördui esinemisjalpega vaid asjaomaste ministeeriumide poole.

Kultuuriministeeriumi kantsleril Margus Allikmaal paluti rääkida ministeeriumi tegevusest Eesti eri tüüpi raamatukogude tegevuse koordineerimisel ja tuleviku kavandamisel, raamatukogude arenduskava saatusest ning muustki. Haridusministeeriumi teaduse talituse juhatajal Maie Toimetil paluti anda teavet plaanitavatest teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse raamatukogusid puudutavatest muudatusest.

Informatsiooni jagati oodatust rohkemgi. Margus Allikmaa teatas saalitäiele kuulajatele, et just eelmisel päeval said Kultuuriministeeriumis kokku RR-i, EAR-i ja TTÜR-i juhid, et aru pidada, kuidas raamatukogude arenduskava edasi minna. M. Allikmaa

andis teada, et tema laual ootavad allkirjastamist lepingud firmadega “PW Partners” ja “Rimess”, kes ongi uue arenduskava koostajad. (Töörühma kaasatakse küll ka kümne raamatukogu spetsialistid.) Arenduskava valmib kahe kuu jooksul ja sellesse perioodi mahuvad kõik kava koostamise nelja etapi (info kogumine; kogutud materjali analüüsimine; tegevuste sõnastamine, riski- ja finantsanalüüs, avalikustamine; rakendamine) tegevused. Tõele au andes tuleb tunnustada, et Kultuuri- ja Haridusministeeriumi ettevõtmised näivad kõrvalseisjale omavahel mitte eriti hästi haakuvat. Maie Toimeti informatsiooni kohaselt määrab kavandatava seadusemuudatuse alusel teadusraamatukogud ja nende finantseerimise alused edaspidi Haridusministeerium.

Margus Allikmaa selgitas üksikasjalikult oma nägemust komplekteerimiskeskusest, mis on viimasel ajal rahvaraamatukogude seas tekitanud hämmeldust ja külvanud segadust. Rahvaraamatukogude komplekteerimiskeskuse idee peamiseks nurgakiviks pidas ta raha kokkuhoidu (ka raamatu hind oleks 20% odavam kui praegu) ja hea teenuse osutamist raamatukogudele. Keskuses tegeleks kõikide ca 600 Eesti rahvaraamatukogu teavikutega varustamisega 12 töötajat: neli komplekteerijat võtaksid vastu tellimused, kuus autojuhti-laadijat sõidutaksid kaks korda kuus raamatud tellijatele kätte, pearaamatupidaja peaks arvet toimingute üle ja juhataja juhataks. Kantsleri arvates võiks riik edaspidi maksta palka ühele keskraamatukogu töötajale, teiste arvel saaks rakendada tööle komplekteerimiskeskuse ja lisaks saavutada säästu 16 miljonit krooni. Uus idee tekitas saalis palju küsimusi ning kantsler Allikmaa palus raamatukoguhoidjaid esitada oma poolehoiuavaldused ja ettepanekud ministeeriumile. Rahvaraamatukogusid üldisemalt käsitledes kinnitas kantsler, et Kultuuriministeerium peab vajalikuks rahvaraamatukogusüsteemi tugevdada ja arendada, et neist kujuneks

tulevikus avaliku halduse nn *front office*, nagu näeb ka ette avaliku teabe seadus. Sõltumatult kavandatavast haldusreformist jäävad rahvaraamatukogud püsima. Koolija rahvaraamatukogud peavad tõestama, miks nende mõlema olemasolu ühes ja samas kohas hea on. Kantsleri isikliku arvamuse kohaselt peaks Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse funktsioon olema laiem, ta peaks olema integreeritud haridussüsteemi, tal võiks olla filiaale teisteski linnades; erakõrgkooli raamatukogu saatus on omaniku mure. Kantsler imestas, miks ei kasutata rohkem mõistet *linnaraamatukogu*.

Kõnekoosolekud on alati raamatukoguhoidjat kaasa mõtlema sundinud ja kuluaarides arvamusi avaldama pannud. Kõnepulti või valju häälega öelduks on neist mõtteist siiski vähe jõudnud. Seekordne oli aktiivsem – kõik sõnasoovijad kõnelema ei pääsenudki. Oma mõtted ja kommentaarid ütlesid Krista Talvi, Aira Lepik, Anne Valmas, Ivi Tingre, Ere Raag, Rutt Enok, Ester Sõrmus, Milvi Tedremaa, Toomas Liivamägi, Ene Loddes, Enn Vatter ja teised.

Järelkajad kõnekoosolekule on olnud seinast sein. Ühed arvavad, et oli esimene tõeline kõnekoosolek – ühtegi sõnavõtjat ei kammitse nud paberile kirjapandud sõnad ja et esinemisjulgus on aja jooksul kasvanud. Teised jälle, et sellist laata ja vanade asjade ülessoojendamist pole kellelegi vaja. Kuluaarikriitikat on olnud piisavalt – oleks pidanud kindlakäelisemalt koosolekut juhtima; kõik, kes end sõnavõtuks registreerisid, oleksid pidanud sõna saama; oodati ka raamatukogunõuniku seisukohti, mis ehk päris kantsleri omadega kokku ei lange jne.

Eks koosoleku meeleolust anna tunnistust seegi, et esialgselt "RK-sse" kavandatud Maire Liivametsa artikkel kõnekoosolekust oli emotsioonidest kantud ning pärast toimetuskolleegiumi liikmete märkusi võttis autor selle tagasi. Käesolev, 25. tunnil sündinud lühiülevaade ei saagi pretendeerida ammendavale ülevaatele ega koosolekul käsitletud probleemide avamisele.

Kas Eesti raamatukogundus vajab reformimist? Sellele kõnekoosolek küll otsest vastust ei andnud. Liitigi, nagu juba nimetatud, oleks seekord kõnelejaid olnud rohkem kui aega ning kokkuvõttegi jäi napiks.

Sõnavõttud jätkusid ka ERÜ üldkogul. Kõlama jäi siiski mõte, et mõnigi asi vajab muutmist. Ehk ei tohigi kultuuris nii räiget sõna nagu *reform* kasutada, nagu väitis kantsler Allikmaa. Küll tasuks kindlasti mõelda professor Ülo Vooglaiu sõnadele: "Tehes vanu asju vana moodi, ei saa uutest oludes ellu jääda" ("Luup", 3 (130) märts 2001, lk. 15).

Toimunud kõnekoosolekud:

1996 "Raamatukogud ja raha", 1997 "Mida ühiskond ootab raamatukogult?" ja "Raamatukogud ja ühiskond", 1998 "Raamatukogu haridusasutusena" ja "Raamatukogu õpikeskkonna osana", 1999 "Raamatukogu erakondade kultuuripoliitikas", 2000 "Raamatukogu asend ja roll Eesti ühiskonnas" ja 2001 "Kas Eesti raamatukogusüsteem vajab reformimist?"

Linda Kask, Reet Olevsoo

RAAMATUKOGUHOIDJA – 21. SAJANDI ELUKUTSE

Info- ja kommunikatsioonitehnika kiire arengu taustal kõneldi kümnekond aastat tagasi raamatukogude kriisist ja hääbumisest ning sellega seoses ennustati kadu ka maailma ühele vanimale – raamatukoguhoidja – ametile.

Ühiskonna arengus on saanud määravaks informatsioon ja teadmised. Ennustatakse, et kümne aasta pärast on 60–80% tööhõivelisest elanikkonnast seotud infotööstusega. Suur osa ühiskonna arenguks vajalikust informatsioonist on talletatud raamatukogudesse. Raamatukogud, olles rahvusliku kultuuripärandi hoidjad, on esimeste seas ka info- ja kommunikatsioonitehnika rakendamisel. Selles kaksikrollis nähakse

nende tugevust. Raamatukoguhoidja, olenemata raamatukogutüübist, kus ta töötab, on rohkem kui kunagi varem infospetsialist, infoprofessionaal. Raamatukoguhoidjate, dokumentatsioonispetsialistide ja arhivaaride töö ühisosa suureneb. Samas on selge, et raamatukoguhoidja käib informatsiooniga ümber teistest erinevama, spetsiifilisemal moel. Selle taustal võime rahulikult, ehk isegi muretult tulevikku vaadata, sest erialaringkondades räägitakse **raamatukoguhoidja elukutsest kui 21. sajandi elukutsest**.

15. novembril 2000 toimus Viljandis Kultuurikolledži, TPÜ infoteaduste osakonna, ERÜ koolituse toimkonna ja Kultuuriministeriumi raamatukogutöötajate koolituse nõukogu ühiskorraldusel selleteemaline **mõttevahetus**.

VKK raamatukogunduse ja infoteaduse kateedri juhataja Ilmar Vaaro arutles avaettekandes "Uuenev keskkond – uuenev raamatukoguharidus" uue õppekava üle, mis peaks rohkem arvestama Eesti raamatukogusüsteemi vajadusi ning kutsus kuulajaid avaldama oma arvamust, mida õpetada üldainetes. Ta toonitas, et need peaksid olema ained, mis aitaksid mõista ühiskonnas toimuvat.

TPÜ infoteaduste osakonna juhataja dots. Sirje Virkuse ettekanne "Infotöötaja ja infoteenused kaas-aegses õpikeskkonnas" tutvustas arvutivõrkudel põhinevaid õpimudeleid ning raamatukogude ja raamatukoguhoidja rolli niisuguse õpikeskkonna kujundamisel ja toimimisel. Tänapäeva õpikeskkond on internetil põhinev õpikeskkond, paindlike õppematerjalidega ning vajaliku tugisüsteemiga, mille keskmes asubki raamatukogu. IT-alaste teadmiste kõrval on raamatukoguhoidjal üha enam vaja pedagoogika- ja andragoogikaalaseid teadmisi.

Prof. Aira Lepik lähenes oma ettekandes "Raamatukoguhoidja rollid ja vastutus" teemale turunduse aspektist. IT areng, konkurents infoturul, raamatukogude reaalsed võimalused ning klientide/kasutajate ootused raamatukogudele sunnivad meid teenuste kujundamisel, pakkumisel ning

hindamisel rakendama turunduse võtteid.

TÜR-i personalijuhi Tiina Kuu-siku igapäevatööd ja seal esilekerki-vaid probleeme käsitlev ettekanne **“Personalitööst Tartu Ülikooli Raamatukogus”** kutsus esile elava mõttevahetuse klienditeenindaja (lugejateenindaja, laenutaja) rolli üle, tema kompetentsusnõuetest ja staatusest raamatukogus ning selle üle, kes määrab/kujundab raamatukogu kasutaja silmis.

Katrin Niklus Rapla Keskraamatukogust rääkis **täienduskoolitusest Raplamaal**. Muudatused igapäevatöös peaksid ajendama töötajaid oma teadmisi täiendada. Sellele vaatamata loodavad paljud raamatukoguhoidjad kunagi omandatud teadmistega hakkama saada. ERÜ esimehe Krista Talvi sõnum oli: me vajame täienduskoolituse programmi staažikatele raamatukoguharidusega töötajatele.

Emeriitprofessor Evi Rannap, ERÜ raamatukoguhoidja kutseeetika töörühma juht teatas, et eetikakoodeksi töörühm on oma töö lõpetanud. Eelmisele aasta koosolekule esitatud koodeksi projektile ei ole täiendusi ja parandusi esitatud. Evi Rannap arutles, milal ja kus peaks ebaeetilist käitumist arutama, ning leidis, et ERÜ juurde võiks moodustada eetikakomisjoni, mille ülesandeks oleks juhtida tähelepanu ebaeetilisele käitumisele. Komisjoni võiksid kuuluda lisaks raamatukoguhoidjatele ka õppejõud, kes õpetavad eetikat, ja jurist.

Mõttevahetuse peaettevalmistaja, VKK õppejõud Aivi Sepp viis osalenute sees läbi ankeetküsitluse, kas ollakse rahul oma elukutsega, kas sellel on tulevikku ning täienduskoolituse vajadustest ja võimalustest. Küsitluse tulemuste põhjal **iseloostab meie raamatukoguhoidjaid positiivne rahulolematuse**.

Mõttevahetusel jäi kõlama: kutseõppe ja kraadiõppe kõrval on vaja eri raamatukogutöö valdkondades ning erinevatele teenistuskäikudele mõeldud täiendusõppe kavu. **Eesti vajab raamatukogunduse arengukava**.

Malle Ermel

RAAMAT KUI KULTUURIVÄÄRTUS

15. veebruaril toimus Eesti Raamatu Aasta programmi raames ERÜ vanaraamatu toimkonna ja EAR-i korraldatud konverents **“Raamat kui kultuuriväärtus”**.

Kõik kuus ettekannet käsitlesid eesti vanemat raamatulugu, peamiselt pöördelise tähtsusega reformat-siooniajal – 16. sajandil. See periood andis meile meie esimese trükitud raamatu ja oli oluliseks etapiks kogu Euroopa kultuuriloos. Räägiti ka Liivi sõja kajastamisest tolleaegsetes trükistes, Tallinna ühe vanema linnaraamatukogu raamatutes leiduvatest omanikumärkidest, Rootsi kirikupoliitikast Eestis ja 18. sajandist pärit Narva Kirikuraamatukogust.

Konverentsi avasõnas kõneles allkirjutanu raamatust kui meie kultuuriväärtuste osast, rõhutades kirjaoskuse leviku, omakeelse trükitud raamatu ilmumise, raamatute väljaandmise alguse tähtsust iga rahva elus. Ühtlasi avaldasin arvamust, et kuigi raamatust on viimase aasta jooksul palju räägitud ning neid on raamatukogude, arhiivide ja muuseumide varakambritest välja toodud, siis raamatuaasta lõppedes on vanaraamatu kui meie ajaloolise kultuuripärandi juurde igati põhjust tagasi tulla. Seda enam et eelmisest vanaraamatu konverentsist on möödunud juba kaks aastat. Vanaraamat tahab aga uurimist ja pakub selleks ka põnev materjali. Ning kui uurimistulemustega astuvad ühiselt üles nii ajaloolased, raamatustauraatorid kui ka raamatuloolased, nagu sellelgi konverentsil, muutuvad tulemused üha kaalukamaks, avaramaks ja põnevamaks.

Et trükitud raamat üsna varsti pärast trükikunsti leiutamist ka Eestisse jõudis, on mitmeti kinnitust leidnud. Esimeste eesti-, läti- ja liivi- (või alamsaksa?) keelsete raamatute ilmumise ajal oli Liivimaal käibel ka mitmesuguseid ladina- ja saksakeelseid, nii luterlikke kui ka katoliiklikke raamatuid. Nende jõudmisest Liivimaale, luterlaste ja katoliiklaste vahelisest võitlusest rahvuskeelsete raamatute väljaandmisel rääkis **Liivi Aarma**

Konverentsi juhatas sisse Ruth Hiie.

(TPÜ) ettekandes **“Raamat Liivimaal esimese eestikeelse trükise ilmumise aegu”**.

Põgus teade 1525. aasta sügisel Lüubekis arestitud eestikeelsete trükiste kohta ei tekita kahtlust nende raamatute olemasolus. Mainitud raamatute käsitlemine Martin Lutheri töö tõlkena eesti keelde või lihtsalt luterliku trükisena ei ole mitme ajaloolase väitel ühtviisi hästi argumenteeritud. **Inna Põltsami** (TA Ajaloo Instituut) esinemine teemal **“Kas esimene eestikeelne raamat võis olla katoliiklik kirjasõna?”** veenis kuulajaid selles, et esimese eestikeelse raamatu ilmumine sai teoks just katoliku kiriku initsiatiivil.

25 aastat kestnud laastav ja halastamatu Liivi sõda (1558–1583) ja sellele järgnevad sündmused tõmbasid esmakordselt Euroopa riikide tähelepanu kaugele Balti mere äärsele maanurgale ning leidsid laialdast kajastamist mitmesugustes tolleaegsetes trükistes. **Tiiu Reimo** (EAR) oli oma uurimuses **“Liivi sõda Euroopa 16. sajandi trükistes”** välja selgitanud üle 160 eri trükise. Kroonikaraamatud, kirjeldused, juhutrukised ja kiidukõned, mis lisaks sõjasündmustele käsitlevad lähemalt ka Baltimaid, on ühtlasi huvitavaks lisamaterjaliks Liivi sõja allikmaterjalidele.

Kuigi varasemad säilinud eestikeelsed trükised on luterlikud ja seotud reformatsiooniga, ei saa me rääkida sihipärasest eestikeelse kirjanduse väljaandmisest siiski enne

Esireas vasakult: Endel Annus, Kristel Kikas (ERA Peakomitee sekretär),
Endel Valk-Falk.

Rootsi vallutust. Kavakindel kiriku- ja hariduspoliitika praegusel Eesti alal sai alata alles pärast poliitilise olukorra stabiliseerumist Läänemere provintsidest ja Rootsi usuliste põhimõtete fikseerumist. **Piret Lotmani** (RR) ettekanne "**Rootsi kirikupoliitika ja Heinrich Stahli trükised**" suhestas eestikeelse raamatutraditsiooni tekke Rootsi kultuuriloo, vaatles kirikuõpetaja ja eesti vanema kirjakeele looja H. Stahli kaalukat raamatupärandit ning näitas selle seotust Rootsi kirikupoliitikaga meie regioonis.

Raamatust kui varandusest annab tunnistust nende loetlemine pärandinimestikes, kus kõrvuti väärismetallist esemete, kangaste, nahkade ja portselaniga nimetatakse ka raamatuid või nahkköiteid. Raamatu kuuluvuse kinnitamiseks on aegade jooksul välja kujunenud mitmesugused viisid, neist enim levinud on nime kirjutamine raamatusse, templi, ekliibri või superekliibri kasutamine. Omanikumärkide abil on võimalik taastada ka raamatute teekonda ühelt omanikult teisele. 16. sajandist pärineva Tallinna esimese avaliku teadusliku raamatukogu, nn. Oleviste kogu raamatutes kohtame põnevaid ja harvaesinevaid provenientsimärkmeid, nagu ruunikirjalised majamärgid ja raamatuomaniku graveeritud signatuur köite lukkumitel. Nendest ja paljudest teistest "**Omanikumärkidest Oleviste kogu raamatutes**" rääkis **Endel Valk-Falk** (EAR).

Narva saksa Püha Johannese kiriku raamatukogu e. Narva Kiriku-raamatukogu nimetus on tuletatud raamatuis esinevast saksakeelsest sissekirjutusest *Kirchenbibliothek zu Narva*. Selle tekke- ja arenguloo kohta on andmeid väga napilt. Ometi on sellest raamatukogust säilinud üle 2000 kindla suunitlusega (teoloogia, ajalugu, filoloogia) kogutud raamatu, mis asuvad Eesti Rahvusraamatukogu haruldaste raamatute kogus. Nii kiriku kui ka raamatukogu ajaloo uurimisel ning taastamisel saadud tulemused võttis kokku **Sirje Lusmägi** (RR) ettekandes "**Narva Kiriku-raamatukogu lugu**". 17. sajandil ehitatud kiriku ja 18. saj. 30. aastatel välja kujunema hakanud raamatukogu lugu katkes 1944. a. sõjatules.

Konverentsi ettekandeid ilmestas rohkete valguspiltide (kiled ja slaidid) näitamine. Näitusel sai tutvuda ka originaaltrükistega Liivi sõjast, Oleviste kogu omanikumärkidega ning Narva Kirikuraamatukogu raamatutega.

Et konverentsirohke raamatuaasta pole inimesi päris ära väsitanud, näitas EAR-i konverentsisaali kogunenud suur hulk huvilisi, esitatud küsimuste rohkus ning elav arvamustevahetus.

Eesti raamatu ajalugu on uuritud ja täpsustatud, kuid paljugi on veel avastamata. Lahkuti lootuses peagi kohtuda ja usus, et järgmist raamatuaastat saame tähistada loodetust tunduvalt varem.

Ruth Hiie,

ERÜ vanaraamatu toimkonna esimees

RICHARD ANTIK JA ARHIIV- RAAMATUKOGU

11. aprillil möödub 100 aastat raamatukogutegelase, bibliograafi ja arhivaari Richard Antiku (1901–1998) sünnist. Sidunud end varakult Eesti Rahva Muuseumi (praegune Eesti Kirjandusmuuseum) Arhiivraamatukoguga, möödusid siin tema parimad töömeheaastad raamatukogunduse alal (1923–1942). R. Antik asus ametisse 1923. a. kevadel ning 1927. a. sügisel sai temast juhataja. Samal aastal lõpetas ta Praha kõrgastme raamatukogunduse erikursuse I järgu diplomiga ning täiendas end järgnevatel aastatel Leipzgis, Helsingis ja Stockholmis. Õpingutelt saadud kogemusi rakendas Richard Antik ka Arhiivraamatukogu töös. Tema juhtimisel täienes olulisel määral Arhiivraamatukogu, täpsustusid korralduse ja kataloogimise põhimõtted ning see kujunes tolle aja tingimustes tõeliseks rahvusraamatukoguks, mille peamiseks ülesandeks oli eestikeelse ja Eestit puudutava trükisõna kogumine, alaline säilitamine ja kataloogide koostamine.

1932. a. valmis Arhiivraamatukogus masinakirjaline "1632–1917 ilmunud eestikeelsete raamatute nimestik", mis oli kuni retrospektiivse rahvusbibliograafia trükiväljaande (1525–1917) viimase köite ilmumiseni 2000. a. kõige täielikum vanema eesti raamatu nimestik meie suuremates raamatukogudes. R. Antik alustas 5-köitelise "Eesti raamatute üldnimestiku 1535–1917" koostamist juba 1930-ndatel aastatel, kuid kahjuks hävisid esimese köite käsikiri ning hilisemate köidete sedelkataloogid sõjaajal.

Raamatukogu juhatajana osales R. Antik rahvusvahelistel raamatukoguhoidjate konverentsidel (Stockholmis ja Riias 1930, Tallinnas 1935, Kaunases 1938), juhtas raamatukogunduse kursusi, pidas raamatukogunduslikke loenguid ja ettekandeid, tegutses Eesti

Raamatu Aasta ettevalmistustöös, oli aktiivne Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhatuse ning Eesti Bibliograafia Asutise kolleegiumi liige.

Arhiivraamatukogus valmisid R. Antiku rahvusbibliograafia väljaanded "Eesti raamatute üldnimestik 1918–1923" (1931), "Eesti ajakirjandus 1766–1930" (1932), *Estland in fremden Sprachen* (1936), mis on jäänud olulisteks teatmellikateks tänaseni. Lisaks koostas ta mitu käsiraamatut raamatukoguhoidjatele: "Oskussõnastik raamatukogunduse ja bibliograafia alalt eesti, saksa ja vene keeles" (1931) ning "Kataloogid ja kataloogimine" (1938). Eesti raamatu 400. juubeliks valmisid "Eesti raamat 1535–1935" (1936) ning "Eesti raamatu 400 aastat" (1935). Ta avaldas hulgaliselt raamatukogunduslikke jm. artikleid perioodikas.

Oma kirjutistes valgustas Richard Antik põhjalikult ka Arhiivraamatukogu tegevust. Ulatuslikum ülevaade "Eesti rahvuslik Arhiivraamatukogu" ilmus Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamatus ning eraldi trükina 1931. a. Selles on antud ajakohane iseloomustus Arhiivraamatukogust: "Meil täidab rahvusliku raamatukogu ülesandeid Tartus Eesti Rahva Muuseumi juures asuv Arhiivraamatukogu, mille kohta siin-seal lühemaid ülevaateid avaldatud, peamiselt küll allakirjutanu poolt. Ometi väärib see kogu juba oma suuruse tõttu

lähemat käsitlemist, kuna ta on Eestis teisel ning kogu Baltimail neljandal kohal (1. Tartu Ülikooli rmtk., 2. Valsts Bibliotēka ja 3. linnarmtk. Riias). Teiseks tohiks see kogu olla meile eriliselt kallis ja lähedal oma iseloomu ja sihi poolest: koguda ja anda uurimiseks peamiselt trükitähelist materjali kõigest, mis eesti keeles ja Eestis, ning kõigest, mis väljaspool meie maa ja rahva kohta ilmunud. Nii et uurijaile, ükskõik millist kodumaalist ainet nad ka ei käsitleks, on ta kujunenud möödapääsematuks uurimiskoguks, kus hulk haruldusi ja uunikaid." Raamatukogude selline järjestus praegu enam ei kehti, kuid Arhiivraamatukogu on vaieldamatult säilitanud oma tähtsuse ka seitsekümmend aastat hiljem.

1998. a. jõudsid Eesti Kirjandusmuuseumi R. Antiku käsikirjad, kunstikogu ja trükised. Tema testamendi kohaselt korraldati need eraldi üksustena Eesti Kultuuriloolises Arhiivis ja Arhiivraamatukogus.

Richard Antiku 100. juubeliks valmib Kirjandusmuuseumil kogumik "Richard Antik", mille esitlus peaks toimuma auväärse raamatukoguhoidja ja arhivaari sünniaastapäeval.

*Merike Kiipus,
Arhiivraamatukogu juhataja*

Osa Arhiivraamatukogu kogust. Foto R. Antiku väljaandest "Eesti rahvuslik Arhiivraamatukogu" (Tartu, 1931).

LINDA LIINVE

17.01.1913 – 20.02.2001

MÄLESTAME

20. veebruaril läks manalateele kauaaegne Mustvee linnaraamatukogu juhataja Linda Liinve. Oma pikast elust pühendas ta suure osa raamatukogutööle.

Kui Linda lõpetas 1934. aastal Rakvere Linna Ühisgümnaasiumi, oli tema südamesooviks astuda ülikooli. 12-lapselises peres polnud see aga võimalik. Raske majanduskriisi aeg pani ta mitmeks aastaks töötatöölise seisusse ning alles 1940. aastal sai Linda oma esimese töökoha Tapa sidejaoskonnas. Raamatukogutööle asus Linda 1947. aastal, töötades esialgu Järvamaal Aravete raamatukogus ja 1954. aastast kuni pensionile minekuni (1984) Mustvee raamatukogu juhatajana.

Mustvee raamatukogu, mis oli tol ajal ka ühtlasi rajooniraamatukogu, kujutas Linda tööleasumise ajal endast vaid raamatukuhilaid. Linda esimeseks tööks sai seal põhinimestike koostamine. Praegust head kogu võib lugeda Linda elutööks.

Armastades ise väga raamatuid ja raamatukogutööd, andis ta selle oskuse edasi ka noorematele töökaaslastele. Oma tööd tegi ta südamega ja hästi. Ega muidu antud talle omal ajal kõikvõimalike aukirjade kõrval ka kultuuritöö eesrindlase rinnamärk, medal eeskujuliku töö eest ja 1974. aastal ENSV teenealise kultuuritöötaja aunimetus.

Linda säilitas kõrge vanuseni vitaalsuse, optimismi ja erksa huvi kõige ümbritseva vastu. Meie mälestustesse jääb ta suure raamatu-, lille- ja muusikasõbrana ning väga inimliku inimesena.

Kolleegid Jõgevamaalt

SUMMARY

FIRST COLUMN

Some Thoughts in the Middle of the Year of Estonian Book Andres Langemets 4

A well-known Estonian columnist describes how the idea of a broadcast show *Ex libris*, dedicated to the Book Year, emerged; who participate in it and what has been the goal of the show.

COMMON TOPIC – SCHOOL LIBRARIES

Vastse-Kuuste Library Mall Kõpp 5

In 1998 a joint village and school library, Vastse-Kuuste library, opened its doors to the users in the renovated building of the local basic school. The integration of two types of libraries has cut the costs in the commune budget; and the school got itself a modern library. The library employs two librarians; the number of its users, visits and library loans has increased. The library is also opened during summer time and school holidays. The head of the library considers very important the fact that there are two entrances to the library premises – one for the adult readers and another for the pupils, directly from the school premises. The library collections are housed in different rooms, too, though it is impossible to entirely separate two user groups. The library has 21 reader's desks in total, but there are quieter corners for adult users, too. The joining of a school and a public library has not made the service quality worse from any aspect; still, the acquisition has become more complicated.

Library of Kreenholm School Tatyana Tokareva 7

After complete renovation works carried out in 1997 the library of Kreenholm school has a reading room for 24 users, 16,000 books and 20,000 text-books. Over the years the library has acquired quite a diverse collection where in addition to Russian classics (the school is for Russian-speaking children) now publications needed for teaching the official language of the state are purchased. Unfortunately, money always runs short; so the school's welfare council was asked for material help to buy Estonian literature. Several teachers love to carry out their classes at the library premises. The task of the librarian then is to select relevant reference literature and organise an exhibition. A club *Miksike* is active at the library; the librarian organises quizzes for its members. Library classes fit for the age of their participants are also held where honouring and using books are taught to support individual information retrieval later. Hundreds of people visit the library every day. The library also celebrates public festive events and more comprehensive book exhibitions draw the public, too. The library's future aims are to shift to the computerised user services and establish a methodological centre for the pedagogical staff on the basis of its collection.

Library of Ahtme Gymnasium Galina Smolina 8

The library of Ahtme *Gymnasium* started user services in its new premises in April 1994. A separate collection was planned to establish for home loans. The collection of reading room with 40 reader's desks was to include reference literature, periodicals and documents in small number of copies. From 1995 the library of the *Gymnasium* for Russian-speaking children serves 40–60 users on the basis of its separate collections each per day. As a result of the library's targeted acquisition policy the library can answer to 80% of the enquiries using its own data. On 1 January 2001 the library collection totalled 22,535 items. The library's collection now includes more material on the official language of the Republic of Estonia, for teaching the Estonian language and literature; as well as material for teaching foreign languages (CDs, audio-visual material). Using the library's computer, a newsletter on recent acquisitions is published, recommendatory bibliographic lists are compiled, the *Gymnasium's* journal, *Helios*, is issued, etc. In 1999 the Ahtme *Gymnasium* got hold of the additional 4-storeyed building which now houses the local basic school. The home loan and reading room collections which include literature fit for the basic school pupils' age were established at the school to support the childrens' studies. Traditionally, the library organises meetings with writers, stage competitions for amateurs, library classes. A club of knowledge-seekers meets at the library, too. Tours to

the research libraries are organised for the senior class students. The library also took active part in the events of the Year of the Estonian Book.

RESEARCH LIBRARIES

The Net-based User Training Taimi Nurmiste 11

During the school year 2000/2001 the Tallinn Technical University Library for the first time carried out bibliography courses, a part of the library's user training programme for the first year's students, in the Web environment as a distant learning course. The aim of the training course, *The Web-based Document Search in the Electronic Catalogue*, was to introduce the library's Web as an information source and teach the use of the electronic catalogue via the Internet. The instructions for the search of a book, a journal and an article were prepared; the questions were formulated and the variants of the answers saved in a specially created database. On the basis of these materials a net-based learning environment was designed; its application consisted of two modules: the answering and the evaluation modules. In December 2000, 1,113 students participated in the Web-based courses. The feedback was extremely positive. This experience showed that the library has the potential to support the modernisation of higher education.

100 years from the Release of the First Estonian-language Gramophone Record Katre Riisalu 14

In her article, the author provides an overview of the history of sound recording in Estonia. The first Estonian-language gramophone record was released by The Gramophone Company in St. Petersburg 1901. The first sound recording in Estonia took place some years later when the choir of the Estonian Society sang in the hall of the hotel *Kuldne Lõvi* in Tallinn on 25 January 1904. In the years between the two world wars big record companies released about 2,000 records in Estonia. After the WW II, the recording of Estonian music and performers started again as late as in the end of 1940s, now already following the instructions coming from Moscow. The Tallinn Gramophone Record Studio, founded in 1959 and functioning up to 1989, released over 900 records of well-known Estonian performers, composers, writers and actors. In 1990s the release of sound recordings increased tremendously. The annual output of sound recordings has reached 300 titles.

The article also treats the registration of Estonian sound recordings in discographies. The systematic research and registration of the gramophone records from the beginning of the 20th century was started only in the last quarter of the century. In 1988 *Eesti heliplaatide koondkataloog, 1901–1939* (The Joint Catalogue of Estonian Gramophone Records, 1901–1939) compiled by H. Pedusaar was published. The annual lists of sound recordings have been compiled at the National Library of Estonia since 1993. In the recent years the Estonian discography has formed a part of the *Muusika* (Music) series of the Estonian Current National Bibliography.

BOOK HISTORY

Presentable Books of the Year of the Estonian Book

Helle Remmelt 17

The author reviews two books published in the Year of Estonian Book 1935 – *Eesti Vabadusristi kavalerid* (The Chevaliers of the Estonian Cross of Liberty) published by the Brotherhood of the Cross of Liberty in Tallinn 1935, and the 5th edition of Friedrich Reinhold Kreutzwald's *Kalevipoeg* (the Estonian national epic) published by the Estonian Literary Society in Tartu 1936. The publishing of *Eesti Vabadusristi kavalerid* was to commemorate the chevaliers of the Cross of Liberty, the then only state decoration of the Republic of Estonia. The decoration has been awarded to 2,078 Estonian citizens and 1,057 foreigners. The book presents a photograph and *curriculum vitae* of 1,343 chevaliers of this Estonian state decoration. The 5th edition of F.R. Kreutzwald's *Kalevipoeg* has been reviewed as "an aesthetically valuable edition for general public without much introduction and comments" (From August Annist's foreword to the publication). The illustrations by Kristjan Raud and Hando Mugasto have an essential part in the publication.

INTERVIEW

Live on, Estonian Librarianship Maire Liivamets 19

An interview with Tiiu Pihlakas, an unexpectedly retired chief librarian of the Jõgeva County Central Library. She explains her reasons for retirement and talks about things that still make her heart ache (for instance, local history study). Tiiu Pihlakas also expresses her opinion of the joining of public and school libraries. It should be taken under consideration, and if necessary, then the integration of libraries of these types should take place. She also makes several remarks about the cooperation of public libraries which should be more effective it is today. She promises to join in the future activities, if she is invited.

ESTONIAN BOOK YEAR

An Important Book for the Year of the Estonian Book

Tiina Aasmann 20

On 11 April a hundred years passed from the birth of Richard Antik, a famous Estonian researcher of librarianship, bibliographer and archivist (died in 1998). A brief overview of his life and activities as a founder of the Archival Library of the Estonian National Museum is given to celebrate the event.

RECENT LITERATURE ON LIBRARIANSHIP 21

THE ANSWER PLACE

Anzori Barkalaya and Krista Talvi Answer to the Editor's Question 26

Anzori Barkalaya, the Principal of Viljandi College of Culture, and Krista Talvi, the President of the Estonian Librarians Association, answer to the editor's question whether the Department of Librarianship and Information Sciences of the College has succeeded in fulfilling its tasks in respect of the demands of the 21st century's librarian. Barkalaya more concentrates on the development plan and the future of the school; Talvi evaluates the present level of the students' knowledge.

ESTONIAN HISTORY OF IDEAS

We, Estonians Mall Hiimäe 27

Mall Hiimäe, the senior researcher at the Estonian Folklore Archives introduces a collection of articles *Meie, eestlased* (We, Estonians) published in 2000 to celebrate the 100th anniversary of Oskar Loorits, an outstanding Estonian specialist in folklore and national ideologist. The collection compiled by Hando Runnel was published in the series *Eesti mõttelugu* (Estonian History of Ideas); it includes 30 selected articles from the legacy of Oskar Loorits (over 500 works in total), written in the author's native county 1927–1958 and, later, in Sweden where he fled as the war broke off.

In these articles, Loorits concentrates his attention on the development of the fundamental nature and knowledge of life of Estonians, a minor nation on the borderline between the Eastern and Western Europe and under the influence of big nations, from the pre-historic ages to the middle of the 20th century. He values the aboriginal Finno-Ugric culture background of Estonians and contrasts it with the western ideological model. Many of his standing points are also valid in the modern Estonian social and political life.

MARKET PENETRATION OF LIBRARIES

The Balanced Scorecard Methodics Aira Lepik 30

The article gives an overview of the balanced scorecard methodics and analyses its use in library performance measurement. The piece treats, in the context of balanced scorecard which has multiple levels, the impact of the analysis of a library's vision and strategy on users, inner resources, innovation, readiness to learn and financing.

CRITICAL REVIEW

Across the Land of Troubles Vaime Kabur 32

In her critical review on Piret Lotman's book *Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukogust III. F.R. Kreutzwaldi nimeline Eesti NSV Riiklik raamatukogu 1954–1988* (From a Parliamentary Library to a National Library III. F.R. Kreutzwald State Library

of the Estonian SSR 1954–1988), a merited and elderly worker of the National Library of Estonia describes what she felt and went through in her working years. Kabur claims that work was then done, too, – of course, depending on the staff member's will to carry it out – but the Soviet power was always above and next to us. She acknowledges Piret Lotman's work as an honest and unvarnished treaty of the times of ideological pressure.

ESTONIAN LIBRARIANS ASSOCIATION

The ELA's Annual Meeting 34

At the ELA's Annual Meeting on 28 February Krista Talvi, the President of the ELA, reported on the activities of the passed year. The participants in the meeting also listened to the reports of the Financial and Auditing Committees, the Action Plan for 2001 and selected new ELA Board members. The ELA's annual prize was awarded to Tiiu Reimo (employee of the Estonian Academic Library; the member of the ELA's Committee of Old and Rare Books and its leader for a long time) and prize for merits to Tiiu Pihlakas (the trustee of the regional association of Jõgeva County).

The ELA – For What? Katrin Kaugver 36

At the meeting of the ELA Board and activists on 1–2 February at Roosta tourist camp the mission, key issues, goals and primary tasks of the ELA were reviewed. The opportunities and challenges as well as the stronger and weaker sides of the ELA were discussed.

The ELA's Forum Linda Kask, Reet Olevsoo 37

This year's theme of a traditional ELA forum held on the same day with the Annual Meeting, the seventh in turn, was *Does the Estonian Library System Need Reforms?* In his speech, Margus Allikmaa, the Chancellor of the Ministry of Culture of the Republic of Estonia, informed of the steps taken in drawing up the Development Plan for Estonian Research Libraries and detailed his vision of a common acquisition centre for public libraries. Maie Toimet, the Head of the Science Service of the Ministry of Education, provided information on the planned changes in the Act on the Scientific and Development Activities Organisation which also concern libraries. Krista Talvi, Anne Valmas, Aira Lepik, Ivi Tingre, Rutt Enok and several others also expressed their thoughts and comments on Estonian librarianship. The forum did not give a straight answer to the question whether the Estonian library system needs reforms, but it was carried by a thought that several things indeed need changes.

Librarian – the 21st century profession Malle Ermel 38

The author summarizes the issues treated at the joint forum of the Viljandi College of Culture, the Department of Information Studies of Tallinn Pedagogical University, the ELA Committee on Education and the Education Board for Librarians at the Ministry of Culture on 15 November 2000 in Viljandi. The forum supported the idea that besides professional training and academic degree courses, Estonia needs more further professional training for librarians. In addition to that, Estonia needs a development plan for the librarianship field.

The Book as a Culture Value Rutt Hiie 39

On 15 February the ELA's Committee of Old and Rare Books and the Estonian Academic Library held a conference *The Book as a Culture Value*. 6 papers primarily dealt with the history of the book during the Reformation. Earlier books are an interesting material for researchers, and when historians, book preserves and the researchers of book history together step up with their reports – as it was the case this time – the results will be more weighty indeed.

NEWS

Richard Antik and The Estonian Archival Library Merike Kiipus 40

On 11 April a hundred years passed from the birth of Richard Antik, a famous Estonian librarian, bibliographer and archivist (1901–1998). The best years in his librarianship career passed in the Archival Library of the Estonian National Museum (1923–1942) which became a real national library of its time. The Estonian Literary Museum published a collection *Richard Antik* to celebrate his birthday.

In Memoriam. Linda Liinve 41

RK

